

Turzovčania na bojiskách 1.a 2. svetovej vojny

Leto roku 1914 vstúpilo do histórie 20. storočia vojnovým konfliktom ktorý zasiahol generáciu našich dedov a pradedov, ktorá dovtedy nezažila taký veľký otriasajúci úder ako vypuknutie prvej svetovej vojny. Dňa 28. júna 1914 v Sarajeve spáchali atentát na následníka habsburského trónu arcikiežaťa Františka Ferdinanda a jeho manželku kňažnu Žofiu Chotkovú. Atentát pripravili a vykonali členovia študentskej frakcie „Zjednotenie alebo smrť“, veľkosrbskej nacionalistickej dôstojníckej organizácie „Čierna ruka“. Atentát vykonali študenti Gavrilo Princip, Trifko Grabež a typograf Nedelko Gabrinovič počas provokačnej inšpekčnej cesty Františka Ferdinanda do Bosny – Hercegoviny v súvislosti s letnými manévrami rakúsko-uhorskej armády. Rakúsko-Uhorsko pod nátlakom Nemecka predložilo Srbsku ultimátum, ktoré obsahovalo preň neprijateľné požiadavky a podmienky. Srbsko odmietlo ultimátum a Rakúsko – Uhorsko toto odmietnutie vzalo ako dôvod na vypovedanie vojny Srbsku 28. júla 1914.

Cisár František Jozef I. /1830-1916 / podpísal vo svojom letnom sídle Bad Ischl známy manifest „Mojim národom“, Začala sa 1. svetová vojna. Krátko po zverejnení cisárskeho manifestu sa v náhradnom prápore 71. pešieho pluku v Trenčíne sústredilo asi 8000 záložníkov. Odchádzali zo svojich domovov, opúšťali svojich najbližších a pritom zrejme mnohí z nich ani netušili, že sa vidia skutočne naposledy. Prápor bol doplnený regrútmí z troch vtedajších uhorských žúp – Trenčianskej / Turzovka patrila do nej/, Oravskej a Turčianskej. Do stavu najvyššej bojovej pohotovosti bola vtedajšia trenčianska posádka uvedená 6. augusta 1914. Pri príležitosti odchodu 71. pešieho pluku na východný front ktorého bol tzv. majiteľ od roku 1891 podmaršal Anton Galgótzky sa v sobotu 8. augusta uskutočnila poľná omša na vojenskom cvičisku na Hornej Sihoti ktorú slúžil poľný kurát pluku Dr. Jozef Tiso ktorý aj požehnal plukovnú zástavu.

Na východný front odišli od 7.8.1914 dva transporty 71. pešieho pluku cez Žilinu do Haličského Tarnowa. V prvom transporte bola približne polovica 3500 mobilizovaných mužov. V prvých mesiacoch vojny bolo do pluku povolanych asi 16000 vojakov medzi nimi boli aj desiatky našich rodákov. Na haličskom úseku východného frontu bol 71. peší pluk v rámci 27. pešej brigády 14. pešej divízie V. zboru začlenený do operačnej zostavy rakúsko-uhorskej 1. armády. Do bojovej činnosti zasiahol pluk prvýkrát 23.8.1914 v bitke o Halič. Vojská 71. pešieho pluku boli nasadené v rámci 1. armády Rakúsko-Uhorska proti ruskej 4. armáde do ťažkých bojov pri obci Polichna. Pri bojoch boli v 71. pešom pluku až 40% straty na ľuďoch. Už v septembri 1914 bola 1. armáda rakúsko-uhorskej armády zahnaná ruskou 9. armádou za riekou San. Jednotky 27. pešej brigády v jej organizačnej štruktúre pôsobil aj 71. peší pluk zaujali postavenie severne od Tarnowa. Celá 14. pešia divízia a teda aj 71. peší pluk sa museli stiahnuť za rieky Dunajec a Nida.

V zime na prelome rokov 1914-1915 bola bojová činnosť 1. armády zameraná na obranu severných hraníc Uhorska s Haličom. 71. peší pluk bol začlenený do obranného pásma pri Krakove. Po bojoch pri Miechówe, Štitníkoch a Ščerbakove bol 71. peší pluk stiahnutý za frontovú líniu na odpočinok a na doplnenie strát padlých, ranených a nezvestných. Na začiatku roka 1915 bola 14. pešia divízia vyňatá z podriadenosti V. zboru 1. armády a začlenená do zostavy IV. zboru 2. armády. 71. peší pluk sa aj naďalej podieľal na bojoch v Karpatoch. Pluk bol nasadený na frontovom úseku Medzilaborce rieka Uh a severne od Vyšnej Jablonky. Spojeným rakúsko-uhorským a nemeckým vojskám sa 2. mája 1915 podarila prielomová operácia v priestore Gorlic, západne od Jasla. Ruské vojská boli prinútené ku všeobecnému ústupu. Po gorlickom prielome viedol 71. peší pluk ťažké ofenzívne boje vo východnom Haliči a na západnej Ukrajine v okolí mesta Sambor a v močariskách pri rieke Dnester. Na Ukrajine bol 71. peší pluk do polovice októbra 1915. Krvavé zákopové boje počas zimných mesiacoch 1915-1916 pri Gontowe, Renówe, Dítkowciach a na rieke Ikva pri Kremenci predstavovali pre pluk vysoké straty na životoch. Štvrtého júna 1916 začala ruská ofenzíva gen. Brusilova V súvislosti s ofenzívou sa jednotky 71. pešieho pluku dostali do vyčerpávajúcich ústupových bojov. V novembri 1916 bola celá 14. pešia divízia presunutá na taliansky front. 71. peší pluk bol nasadený v priestore Gorice / nem. Gorz talian. Gorizia na rieke Soča nem. Isonzo / pri Vertojbe v operačnej zostave rakúsko-uhorskej 5. armády. Na talianskom fronte musel 71. peší pluk odolávať útokom jednotiek talianskej 3. armády a to za cenu značných strát. V zime roku 1916-1917 sa boje zmenili na pozíčnú zákopovú vojnu. Počas desiatej bitky na Soči 12.5.-8.6.1917 sa podarilo brániacim sa práporom 71. pešieho pluku odraziť pri Kostanjevici nápor vojsk 3. talianskej armády. Úspech bol však draho zaplatený množstvom mŕtvych a ranených. V jedenastej bitke na rieke Soči v dňoch 18.8.-15.9.1917 pluk nasadili v prvom slede v priestore juv od Gorice. Dvanásť bitka na Soči sa odohrala v dňoch 24.10.-12.11.1917 a smerovala do tyla talianskych vojsk ktorú Taliani zastavili na rieke Piava. V bojoch 71. pešieho pluku v zostave Sočskej armády boli jeho jednotky nasadené na zvlášť exponovanom úseku Ponte di Piave, kde plnili úlohu prierazného klina 14. pešej divízie. Po prudkých

dažd'och rýchlo stúpla hladina vody rieky Piavy. Pluku sa podarilo prepraviť na druhý breh a následne prekonal tri obranné pásma talianskych vojsk. Počas bojov pluk zajal 1200 talianskych vojakov. Ofenzíva sa za osem dní skončila neúspechom príčinou toho bola vysoká voda rieky Piava a tým bolo narušené zásobovanie útočiacich vojsk a talianske letecké bombardovanie. Ľudská krv, ktorá počas ofenzívy sfarbila prudké vody rieky Piavy, bola nemalej miere slovenského pôvodu. Počas noci z 22 na 23.6.1918 došlo k stiahnutiu vojsk za Piavu. Jediným tragickým výsledkom tejto poslednej rakúsko-uhorskej ofenzívy na talianskom fronte boli obrovské straty na životoch, kde padlo do 140000 mužov.

Na sklonku 1. svetovej vojny vypukla v srbskom meste Kragujevac najväčšia vojenská vzbura v Rakúsko-Uhorskej armáde. Účastníkmi vzbury boli príslušníci trenčianskeho „drotárskeho“ 71. pešieho pluku. Vodcom vzbury bol drotár šikovateľ v zálohe/feldvebl/ 22 ročný Viktor Kolibík z Dlhého Poľa, vyznamenaný veľkou a malou striebornou medailou a bronzovou medailou Za chrabrosť. V priebehu jarných mesiacov roka 1918 sa do Kragujevaca vrátilo asi 2400 Slovákov z ruského zajatia. Zostavili z nich 7 stotín 41. pochodovej formácie, ktoré mali 10. júna 1918 odísť na taliansky front. Odpor proti vojne a monarchii, únava zo strádania v zajateckých táboroch a odhodlanie vzoprieť sa odchodu na južný taliansky front vytvorili výbušnú situáciu. Vzbura vypukla 2. júna 1918 po konflikte vojaka Martina Riljaka z Hornej Marikovej s rotmajstrom Antonom Bednárom, veliteľom izby. Do tohoto konfliktu sa zapojili skoro všetci vojaci určení na odchod na južný front. Vojaci vylámali skrine s puškami a nábojmi. Spustili lavínu, ktorá sa už nevedela zastaviť. Vzbúrenci sa zmocnili asi 500 pušiek, niekoľkých guľometov, prepadli železničnú stanicu, prerušili telefonické spojenie. Podarilo sa im zničiť štábne dokumenty a zoznamy mužstva, ale nepodarilo sa im dobyť muničný sklad a tak bolo o ich neúspechu prakticky rozhodnuté.

Veliteľ náhradného práporu pplk. Artur Marx zburcoval v posádke dragúnov 7. jazdeckého pluku a delostrelecké batérie. Hodinu a pol po polnoci už bol vyčistený stred mesta a začal útok na kasárne. Vzbúrenci sa pre nedostatok streliva vzdali. O piatej hodine 3. júna 1918 boli kasárne obsadené a vzbura potlačená. Padlo päť vzbúrencov. Ráno 3. júna 1918 muselo nastúpiť asi 3000 mužov na dvor kasární, kde boli vyzvaní, aby sa dobrovoľne prihlásili tí, ktorí vzburu začali, ako aj tí, ktorí by vedeli podrobnejšie informovať vyšetrovateľov.

Stanný súd 8. júna 1918 z 81 obvinených odsúdil mnohých na dlhoročné tresty väzenia a štyridsiatich štyroch Slovákov odsúdil na trest smrti zastrelením. V rozsudku bolo, že pre zločin vzbury podľa § 167 V T Z a poriadkov stanného práva okrem degradácie tých ktorí mali nejakú hodnosť a straty vyznamenaní, sa odsudzujú na trest smrti zastrelením. Medzi nimi bol aj vojak 22 ročný František Ďurkač z Korne, nositeľ bronzovej medaily Za chrabrosť. Zo Zákopčia to boli 24 ročný Alojz Vojár a Peter Platoš. Z Olešnej 23 ročný Adam Bičánek.

Termín popravy bol určený na ten istý deň a 14 hodinu. Miestom popravy bolo určené Stanovljanske pole, stará srbská strelnica ktorá sa nachádzala asi kilometer od mesta Kragujevac. Na miesto popravy musel prísť celý náhradný prápor 71. pešieho pluku. K vôli výstrahe bolo rozkazom veliteľa mesta zvolané i domáce obyvateľstvo. Popravu vykonali vojaci 6. práporu 1. bosensko-hercegovinského pluku v počte 80 mužov. Polovica mierila na hlavy, polovica na hrude odsúdených. Tesne po poprave dorazil na koni kurier s milosťou pre odsúdených, ktorú im udelil cisár Karol /1887-1922/. Bolo to propagandistické gesto. O tom aká „milosť“ čakala rodiny popravených, svedčí naopak to, že už 6. júla 1918 im boli zastavené vojenské podpory.

Na pamiatku popravených bol 28.9.1924 v Kragujevci odhalený pamätník na ktorom sú mená všetkých popravených. Prezident československej republiky T. G. Masaryk prispel sumou 384 tisíc Kčs pozostalým rodinám. Manifestácie na obranu ČSR proti fašizmu sa v Kragujevci 19.6.1938 zúčastnil gen. Rudolf Viest. Pamätník postavili aj v kasárni M. R. Štefánika / bývalé kasárne. 71. ppl. dnes kasárne SNP. Pamätník v novej podobe bol odhalený 31.5.1958

Tradícia 71. pešieho pluku prešla v roku 1920 na 17. peší pluk, v roku 1935 sa stal súčasťou 15. pešej divízie, v roku 1945 prečíslovaný na peší pluk 39 a zreorganizovaný na prápor. Od roku 1963 bol vytvorený 2. prevádzkový prápor, neskôr 3. prevádzkový prápor a následne pluk a opäť prápor. Od 1.4.2004 prápor podpory velenia Pozemných síl OS SR ktorý bol od 31.12.2005 redislokovaný do posádky Nové Mesto nad Váhom a od 1.11.2007 redislokovaný opäť do posádky Trenčín.

Počas duchovnej správy farára našej turzovskej farnosti Karola Točíka bol pri kostole v Turzovke postavený pomník padlým vojakom z farnosti v prvej svetovej vojne na ktorom sú dve tabule z menami padlých a nezvestných vojakov. Po skončení druhého svetového konfliktu tam bola nainštalovaná pamätná tabuľa s menami tých, ktorí položili svoje životy za vlasť a pochádzali z našej farnosti/ .Na prednej časti pomníka je tabuľa zmenami padlých v tomto poradí:

Slezák Vendelín, narodený r. 1888 +26.8.1914, Dubník, príslušník 8. roty, Nekoranec Ján, narodený r. 1874, + 24.3.1917 Tirana-Albánsko, príslušník 1. roty, Strkáč Karol +8.1.1916 Čeljabinsk, Marec Filip, narodený r. 1888, +14.3.1917, Zarzenok – Volyň, príslušník 1. roty, Hranec Ján, Chromík Tomáš +3.12.1914 Jangvor, Marejka Adam + 3.9.1914 Olomouc, Kapusňák František, narodený r. 1883, + 5.7.1915 Bobika –Halič, príslušník 14. roty, Staník Jakub, narodený r. 1886, + 12.3.1915 Lopianka, príslušník 1.roty, Polaček, Dominik-Tešinak, narodený r. 1892, +15.3.1915 Čisna-Majdan Halič, príslušník 5. roty, Mucha Jakub + 24.5.1917, Sobčák Ondrej + 2.1.1917 Monte Faltucanu – Rumunsko, Michalisko Jakub + 6.2.1915 Smolnik –Halič, Kubiš Martin + 8.6.1915 Husiejow-Halič, Nekoranec Duro / Juraj /Nekoranec Duro / Juraj /, Svenikovce, Adamčík Marek, Kolesár Jakub, Zatulák Štefan, Petrik Urban + 3.9.1915 Orzechow,Valčuha Matej + 4.6.1917 St.Géter, Korček Marek, Haranta Gejzo, Čech Jozef + 1.5.1915 Znojmo, Škorík Ignác +14.3.1915 Sarajevo-Srbsko, Jendrisek Filip, narodený r. 1894, +22.6.1915 Harbacze-Halič, Rovnanik Baltazár, Korduliak Peter, narodený r. 1897, + 18.10.1917 Lubľana-Slovinsko, príslušník 9. roty, Mroček Jozef, Suran Jakub-Ježík Majtán Ignác + 16.9.1916 Wolczkowce-Halič, Kocúr Peter + 7.8.1916 Bialoglowy-Halič,Jánošík Ján, Krasula Matúš, narodený r. 1888,+ 28.9.1917 Vertojba, príslušník 1. roty, Štefanak Rudo + 22.7.1915 Borovo-Halič, Dorociak Duro / Juraj /, Kotek Martin + 16.12.1915 Reniow-Halič, Comorek Vinco/ Vincent /, narodený r. 1898, + 27.3.1918 Opava, príslušník 1. roty, Klišík Jozef + 2.2.1916 Taparontz – Bukovina, Kupčík Pavel, narodený r. 1873, + 3.1.1918 Belehrad-Brčko-Srbsko, Mudrák Vinco / Vincent /, Rátkay Pavel, Krkoška Ján -Capulik, Bebčák Matej + 27.9.1916 Zakanestic, Boháčik Duro / Juraj /, narodený r. 1881, + 15.6.1918 Piava - Taliansko, Slezák Štefan + 14.4.1916 Karpilovka-Halič, Dembický Moritz +16.9.1916-Wolczkowce-Halič, Korček Jozef, Krištofik Ján +17.5.1915-Bolechow-Halič, Korduliak Peter + 26.10.1914 Luvolen, Staník Tomáš + 20.8.1917 Vertojba-Rakúsko, Vašut Jakub + 22.10.1917 Belehrad -Srbsko, príslušník 1.roty, Gajdoš Ján + 29.10.1915 Ditkowce-Halič, Michalisko Štefan + 14.5.1916-Reniow-Halič, Dorociak Duro / Juraj /, Gizmik Ján + 22.7.1915 Radlin, Korduliak Ján + 11.5.1917 Řisan, Stuchlik Blažek + 5.9.1916 Perepelniky-Halič, Dorociak Pavel, narodený r. 1888, + 13.9.1917 Gratz-Rakúsko, Jaroš Jakub, Polka Pavel +23.9.1916 Manajow-Halič, Cisárik Ondrej + 25.11.1914 Jangvor, Koblka Ján + 3.12.1914 Jangvor, príslušník 1. roty, Šnerko Jozef, Staník Imrich – Čamik, Mlkvík Jakub, Cisárik Valent, narodený r. 1869, + 19.12.1917, Udine -Taliansko, príslušník 1. roty, Krkoš Florián, Sadlek Georg / Juraj /, + 3.2.1917, Ljucza – Albánia, Štefanak Matej, Vnuk Floriš / Florián / narodený r. 1895, + 30.10. 1915, Santa Maria – Taliansko, príslušník ppl. 45, Kotek Ignác, narodený r. 1895, + 1.3.1916, Toporvorta – Bukovina, príslušník ppl. 45, Korduliak Peter + 26.10.1914-Luvolen, Šamaj Jozef, Lukeš Štefan, Fuček Fero,/ František /, Michalisko Franc / František /,Polka Ján, Staník Peter, Voštinák Fero / František /,Bebčák Ján, Kotek Martin, Zahradníček Ján, Baránek Ján, Bobek Gašper / Gašpar /, Ďurkáč Fero, narodený r. 1895 z Korne + 8.6.1918 Kragujevac-Srbsko, Smieško Peter, Mucha Pavel, Zábavik Štefan, Korduliak Peter + 18.10.1917- Lubľana – Slovinsko, Plešivčák Duro / Juraj /, Pozlatka Ján, narodený r. 1892, + 18.10.1918 Kaposzvar – Maďarsko, príslušník 3. poľnej stotiny, Petrik Štefan, narodený r. 1875, + 18.6.1918 Vatrasono – Taliansko, príslušník 3. pešej stotiny, Bombala Peter narodený r. 1873, + 17.9.1916 Perepelniky-Halič, príslušník 2. roty, Čížmik Jozef, narodený r. 1883,/ 1893 ? / +25.11.1914 / 28.10.1918 ? /, Trenčín, príslušník 14. roty, Madaj Fero, Marejka Ján, Dedič Pavel + 6.3.1917 Ljusna-Albánsko, Boháč Jakub + 22.10.1915 Ditkowce-Halič, Štibor Duro,/ Juraj /, Bongilaj Karol, / Bongylay ? /, narodený r. 1882, + 9.7.1915 Linapol, / Anapol /, Glasel Vilhelm + 17.8.1915 Makkuszw-Halič, Pavlík Ján – Kuclík, Staník Tomáš +20.8.1917-Vertojba, Rakúsko, Rudinský Jakub –Jerglík, Buchtik Štefan, Bielko Anton, Baláz Ján, Suran Viktor narodený r. 1898,+ 16.6.1918 Ponte di Piave, Taliansko, Kavalek Štefan, Ševčík Fero, Fojtík Ignác, Zajac Filip, Černák Pavel, Jaroš Peter, Marejka Ondrej, Pántok Ján, / Adam ? /, narodený 10.12.1874, + 1.1.1917, Lovás Ferdinand, Chrobák Filip, Klus Ondrej, Marejka Fero, Bobek Štefan, Blažek Jakub, Comorek Jakub, Ferencák Pavel, Palica Fero, Tomčala Alojz, Chrobák Pavel, Opial Michal.

Nezvestní vojaci z turzovskej farnosti ktorí zahynuli v I.svetovej vojne v rokoch 1914-18. Odkorek František, Ševčík Juraj + 5.12.1914,+20.11.1914 Hohenmanch, Ševčík Pavol, narodený 30.6.1894, + 1916, Mravec Štefan, Purek Ján, Slezák Jozef, Trlík Filip, Marčíš Ján ml., narodený 4.6.1891 + 1.9.1915, Mačíš Ján st, Marčíš Juraj +25.3.1915 Tyszkowa, Krištofik Juraj + 17.5.1915 Bolechow-Halič, Paluch Ján +7.10.1915 Ditkowce-Halič,Torčík Pavol –Rovňaník, Stolarik Matej, narodený 14.2.1894, + 1.12.1919, Opial Juraj, Jančík Štefan, Jenojanek Jozef, narodený 11.3.1889 + 1.6.1917, Zázvorek Andrej, Škuľavík Andrej, Mučka Ján, Čuboň Ján, Dlhopolček Anton, Okapal Pavol, Koniar Peter, narodený r. 1894, + 1915, príslušník 2. roty, Polaček Pavol -Tešinak +15.3.1915 Čisna-Halič, Majerčák Pavol, Tomčala Ján +5.6.1916 Dolzok-Bukovina, Mucha Štefan, Halagačka Adam, Stopka Pavol + 28.3.1915 Stuposiaivy-Halič, Kubačka Andrej, Baják Pavol, Dubač Ján, narodený r. 1888,

+ 14.12.1914, príslušník 5. roty, Zelienska Pavol, Grondel Pavol, Galka Ján, Čuboň Ján, Čuboň Pavol, Čuboň Šimon, Bebčák Jozef, Michalisko Adam, Smieško Jozef, Kapusnak Vincent, Jakubík Jozef, Sabala Ján, Černek Ján, Chribík Adam, Kolesár Jakub, Jurik Ján +26.10.1915 Stamaria-Rakúsko, Soviar Ján, Sučík Štefan, narodený r. 1892, + 3.12.1914, príslušník 3. roty, Turčák Ján, Srničiek Michal, Hrtús Juraj, Plaskura Tomáš, Tkačík Lukáš, Cisárik Matej, Jašík Ján, + 1.1.1917, Škorník Pavol, Bojda Pavol, Stolarik Jozef, Dlhopolček Štefan + 25.3.1915 Tyszkowa-Halič, Ježík František, Škerko Štefan + 20.12.1916, Kostanjevica-Rakúsko, Jakubík Matej, Jaroš Vincent, Klišík Andrej, narodený r. 1896 +15.12.1917, príslušník 5. roty, Majtan Matej, narodený r. 1890, + 30.8.1917 Gornica, Rudinský Juraj, narodený 27.4.1878, + 1.10.1920, Malik Pavol, Plaskura Matej, Fuček Valient, / Valentín /, Jenojanek Jozef, narodený 11.3.1889, + 1.6.1917, Jakubík Jozef, Svitek Štefan, Korduliak Ján, narodený r. 1879, + 11.5.1917, príslušník 4. roty, Rodzenák Jozef, Chudej František, Žilka Pavol, Škul'avík Jozef, Gulaš Metodej, Dubač Ján, narodený r. 1888, + 14.12.1914, príslušník 5. roty, Jurik Matlák, Stolarik Jozef, Stopka František, Ježík Štefan, Mikolaj Pavol, Milak Juraj, Klučík Juraj, Vlček Štefan, Kolesár Ján, Nekoranec Matej, Nekoranec Jozef, Ficek Jakub, Bielko Gašpar, Skorka František, Straka František, Krupka Ján, Voštinák Adam, Sadilek Urban, Kubiš Matej + 18.4.1916 Jaroslaw-Halič, Černík Matej, Škerko Jozef, Grček Gašpar, Jurík Ján, Kolesár Izidor + 13.8.1917 Statiova-Rumunsko, Jaroš Karol, Suran Jozef, Jakub + 25.11.1914 Gangrad, Sujak Štefan, Matovčák Blažej, Jakubík Ján, Staník Ján, Staník Ondrej, narodený 22.11.1888, + 1.10.1918, Staník Adam, Marec Ján, Janešík Ján -Ninik, Polka Pavol, Korduliak Dominik, narodený r. 1882, + 26.10.1914, príslušník 5. roty, Dorociak Ján, narodený 15.5.1893, + 1.7.1919, Škorik Ignác, Staník Tomáš + 20.8.1917 Vertojba - Rakúsko, Krištofik Matej, Kocur Izidor, narodený 6.4.1883, + 1.1.1916, Staník Jindrich, Ježík Štefan, Dedič Jakub +7.8.1915, Makkuszow-Halič, Plaskura Matej, Zajac František, Spilak František, Koniar Vincent, Koniar Peter + 19.3.1915 Tyszkowa - Halič, Kotek Andrej, Hlobik Juraj, Sabela Peter + 25.3.1915 Rovbania Halič, Holčík František, Tomášik, Tkačík Lukáš, Brezina Andrej. V smrtnej knihe sú však uvedení aj ďalší padlí z našej farnosti, ale ich mená nie sú na pamätníku. Medzi nich patria František Dlhopolček +23.11.1914, Jangvor, Ján Dubenč +14.12.1914 Jangvor, Tomáš Chromik + 3.12.1914 Jangvor, Štefan Snestik, 3.12.1914 Jangvor, Ján Kobolka + 3.12.1914 Jangvor, Ján Čizmik, narodený r. 1888, + 25.11.1914, Jangvor, príslušník 14. roty, František Spila +24.10.1914 Nisko, Ondrej Cisárik + 25.11.1914 Gangrad, Štefan Lukoš + 22.11.1914 Gangrad, Leopold Korený, narodený r. 1893, +26.11.1914 Olbutz – Rusko, Ignác Malicher + 7.10.1914 Panow, Jakub Lemeš, narodený r. 1894, +13.3.1915 Dolzycza-Halič., príslušník 4. roty, Ladislav Okuliar + 14.9.1914 Krakov, Baláž Greňo, + 26.3.1915 Altenbugban, Juraj Kobolka + 22.9.1915 Tešin, František Zelienska +19.8.1915 Lublin, Adam Grčak +28.8.1915 Folwarki - Halič, Ján Marejka, narodený r. 1884, + 1.7.1915 Ostalovicze-Halič, príslušník 4. roty, Juraj Fuček, narodený r. 1887, + 23.6.1915 Komarno - Halič, príslušník 4. roty, Ondrej Kubačka + 28.11.1915 Jurkontz, Štefan Ferenčak + 20.1.1916 Černowice - Bukovina, Matej Zajac + 28.9.1915 Zydzczyn, Ján Korenný + 30.11.1914 Sternthal – Pardubice, príslušník 14. roty, Ján Juraj Chribík + 4.8.1915 Cseszlaviczew, Pavol Odrobiňak + 7.12.1914 Viedeň, František Voštinák + 27.7.1916, Kula Lums – Albánsko, Juraj Sadlek +3.2.1917 Ljucza – Albánsko, Juraj Nekoranec,+ 5.8.1916, Tirana, Albánsko, Imrich Slezák, narodený r. 1881, + 10.8.1916 Neozterowce - Halič, príslušník 2. roty, Tomáš Ponek + 30.6.1917 Oranienburg, Pavol Šurik + 2.12.1916 Neljine, Pavol Tomiča, narodený r. 1892, +7.9.1916 Battkow, príslušník 2. roty, Jozef Adamčík, narodený r. 1893, +4.9.1916 Perepelniki - Halič, príslušník 5. roty, Matej Štefaňak +31.8.1916 Vojmin – Rusko, Jakub Vašut, narodený r. 1885,+ 24.10.1917 Belehrad - Srbsko, príslušník 1. roty, Jozef Korček, narodený r. 1893, + 14.5.1917 Vertojba-Rakúsko, príslušník 3. roty, Florian Kakoš + 10.11.1916 Kolpin - Halič, Peter Staník + 18.7.1917 Fudogrudadoš - Ostravica, Pavol Chrenšč + 7.1.1918 Ipek, Štefan Michalisko, +17.8.1917 Runeulin - Rumunsko, Vincent Cudrák +7.3.1917 Hajnesti, Ján Virec +21.4.1918 Altenburg, Vincent Pavlík, narodený r. 1898, + 30.11.1917 Nardinik - Taliansko, príslušník 1. roty, Matej Kvačula, + 28.9.1917 Vertojba - Rakúsko, Tomáš Havek + 6.8.1917 Vertejba - Rakúsko, Staniek, Staník – Čaník + 4.10.1917 Kolín, Ján Mravec + 17.5.1915 Sambor - Halič, Jozef Gašper, narodený r. 1894, +17.3.1915 Rovbania - Halič, príslušník 7. roty, Matúš Holaza + 2.8.1917 Pelténutin, František Hrtús, narodený r. 1893, + 24.1.1918 Oslan, / Za otčinu hrdinskou smrťou /, Pavel Kordulák +2.5.1915 bojisko okolo Jukos, Juraj Ostružár + 18.7.1918 Vittovia – Taliansko / 16.10.1920 nezvestný /. Aj knihy zomretých 71. ppl. uvádzajú ďalších našich rodákov ktorí padli, alebo zomreli v poľných lazaretoch a nemocniciach po celej bývalej Rakúsko – uhorskej monarchii a tiež aj nezvestných. / / . O. Sučík, narodený r.1892,+ 3.12.1914, príslušník 3. roty, I.Chromik, narodený r. 1882, + 22.11.1914, príslušník 1. roty, František Dlhopolček, narodený r. 1893, + 25.12.1914, príslušník 1. roty. / / . P. Odrobiňak, narodený r. 1883, + 7.12.1914, príslušník 2. roty, I. Malicher, narodený r. 1882, + 7.10.1914, Ponow, príslušník 1. roty, Antonín Tomčík, narodený r. 1892, + r. 1915, príslušník 3. roty, Peter Cabala, narodený r. 1894, +

25.3.1915, Lisko, príslušník 3. roty. / / . František Hatlapatka, narodený r. 1895, + 22.6.1915, príslušník 4. roty, Andrej Krasnec, narodený r. 1879, + 26.6.1915 Chlebowice – Wielki, príslušník 3. roty. / / . Jozef Kmety, narodený r. 1895, + 5.6.1917, Vertojba, G.Gradiška, príslušník 3. roty, Tomáš Marek, narodený r. 1882, + 6.8.1917, Vertojba./Gornz/, príslušník 4. roty, Tomáš Šataník, narodený r. 1876, + 20. 8.1917, Biglia /Gorz/, príslušník 5. roty, Emerich Staník, narodený r. 1888, + 4.10.1917, Kolmi, príslušník 2. roty, Pavol Holka, narodený r. 1890, + 5.11. 1914, Czernikow – Opatov, príslušník 8. roty. / / . O. Chribik, narodený r. 1897, + 23.6. 1918, Piavon, / Treviso/, rezervná nemocnica maďarského ČK, hrob č. 78, Taliansko, príslušník 1. roty, Vavro Zvardoň, narodený r. 1894, + 3.7.1918 , záložná nemocnica č. 5 Leibach v Cividale Taliansko, príslušník 1. setniny trel. práporu, Urban Sadlek, narodený r. 1889, + 28.10.1918, v nemocnici Czernowiciach – Bukovina, príslušník poľného žandárstva, Marek Stopka, narodený r. 1894, + 6.8.1916 Manapow, okr. Zborov – Halič, Pavel Kaduch, narodený r. 1897, + 15.6.1918. / / . Ondrej Brezina, narodený r. 1886, + júl 1915, zabitý granátom, svedok Jozef Marejka, František / Adam ?/ Halagačka, narodený 3.5.1874, nezvestný 31.8.1916, Dominik Keblušek, narodený 3.8.1882, nezvestný r. 1914, Ondrej Srniček, narodený 30.11.1881, nezvestný jún 1915, Ján Litvák, narodený 22.1.1873, nezvestný r. 1918, Jozef Učínik, narodený 29.3.1898, nezvestný 1.1.1919, František Chribik, narodený 17.10.1888, nezvestný 1.1.1919, Matej Hrtús, narodený 13.2.1880, nezvestný 1.5.1917, Ján Badžgoň / Bačgoň/, narodený 8.5.1888, nezvestný 4.5.1917, Cyril Panik, narodený 9.7.1892, nezvestný 13.1.1917, Jozef Hafera, narodený 21.3.1890, nezvestný 1.11.1918, Jozef Holaza, narodený r. 1891, + 15.2.1915, Miškovec – Maďarsko, Štefan Jančík, narodený 21.12.1892, nezvestný 31. 12. 1916, Ignác Cvinček, narodený 25.7.1880, nezvestný 31.12.1916, Leopold Hutýra, narodený 15.11.1891, nezvestný, 1.9.1916, Ján Janec, narodený 28.6.1890, nezvestný 1.1.1918, Jozef Staník, narodený 24.3.1884, nezvestný 31.12.1916, Ondrej Zázvorka, narodený 9.11.1887, nezvestný 1.2.1917, Kašpar Korenny , narodený 4.1.1896, nezvestný 1.1.1919, Pavel Muška, narodený 30.1.1889, nezvestný 1.5.1920, Mikuláš Strkáč, narodený 12.12.1872, nezvestný 1.1.1917, Ondrej Hafera, narodený 9.11.1887, nezvestný 1.2.1917, Viliam Kapusnák, narodený 29.1.1889, nezvestný 1.1.1918, Martin Šamaj, narodený 13.11.1869, nezvestný 1.7.1918, Gejza, Ladislav Marček, narodený 1.6.1892, nezvestný 1.10.1916. / / . Jozef Šamaj, narodený 7.3.1897, nezvestný 31.12.1917, Jozef Marec, narodený 25.3.1880, nezvestný 31.12.1916, Juraj Dlhopolček, narodený 3.4.1879, nezvestný 31.12.1916, Vincent Palúch, narodený 26.1.1890, nezvestný 31.12.1916, Štefan Rudinský, narodený 28.12.1882, nezvestný 1.7.1917, Lukáč / Lukáš/, Kapusnák, narodený 10.10.1896, nezvestný 1.1.1918, Jakub Zigmund, narodený 17.7.1892, nezvestný 31.12.1920. Za text doplniť, fotografie, poštové lístky, vyznamenanie atd.

Ú Č A S Ť N A B O J O C H V I I . S V E T O V E J V O J N E

Po nástupe Adolfa Hitlera v Nemecku k moci 30.1.1933 opäť sa nad Európou začalo zmrákať. Dňa 7.3.1936 Nemecko obsadilo demilitarizované pásmo Porýnia, bez toho aby západné veľmoci ako Francúzsko a Veľká Británia zaujali k tejto situácii nesúhlasné stanoviská. Následne dňa 17.6.1936 začal fašistický puč v Španielsku na jeho čele stal gen. Franco. Táto občianska vojna trvala do marca 1939, za účasti a podpory fašistického Nemecka. Vojensko-politické udalosti v rokoch 1938-1939 ktoré začali pripojením Rakúska k Nemecku 11.3.1938 tzv. "anšlus" vytvorili pre Československo situáciu priameho ohrozenia a preto predstaviteľia Hlavného štábu ČSA pripravili a realizovali v máji 1938 mobilizáciu vojsk. Nasledovala mobilizácia čs. brannej moci vyhlásená 23.9.1938. Mnichovskou dohodou Nemecka, Veľkej Británie, Talianska a Francúzska dňa 29.9.1938 odstúpilo Československo Nemecku pohraničné oblasti Sudety. Nemci obsadili 10.10.1938 Petržalku a následne Devín. Prvá vlna utečencov pred nacistami začala na jeseň roku 1938 a smerovala na Západ. Viedeňskou arbitrážou Nemecka a Talianska z 2.11.1938 Maďarsko obsadilo južné územia Slovenska. Dňa 14.3.1939 Snem Slovenskej republiky vyhlásil samostatnosť. Nemecké vojenské jednotky na druhý deň 15.3.1939 po vyhlásení samostatného Slovenského štátu prenikli na jeho západnú časť až po riekú Váh od Pezinka po Žilinu. Nemci si takto zabezpečili výhodné predpolie, lebo toto pásmo bolo tiež výhodným nástupným priestorom proti Poľsku. Už 12. júna 1939 nemecké velenie určilo úlohy pre vojenský prieskum terénu pre nástupový priestor 7. pešej divízie, ktorý sa uskutočnil v dňoch 15.-19.6.1939 v priestore Žilina, Turzovka, Makov, Veľká Bytča. Na trase Žilina - Turzovka bolo treba vybudovať spojenie. Nemecké vymeriavacie oddelenie skúšalo možnosť použitia obrnených vozidiel v okolí Čadce a Turzovky / / . Už 21.6.1939 sa začali sústreďovať nemecké jednotky v priestore Dlhé Pole, Makov -Biely Kríž. Cesta Trenčín –Žilina –Čadca - Skalité bola na oboch stranách rozkopaná a navázaná štrkom a valcovaná. Jednotky 7. pešej divízie Wehrmachtu boli 11.8.1939 v určených priestoroch. Veliteľstvá pešieho pluku 19 a pešieho pluku 7 mali stanovisko v Turzovke a peší pluk 62 v škole v Staškove/ / . Veliteľom 7. pešej divízie bol genmjr. Eugen Ott. Na Slovensko boli z Protektorátu Čechy a Morava premiestnené jednotky

Wehrmachtu 2. tanková divízia - veliteľ gen. tank. vojsk Rudolf Veiel, tri horské divízie a 4. ľahká divízia/ / .Mobilizácia slovenskej armády začala 26.8.1939. Do vypuknutia vojny 1.9.1939 bolo zmobilizovaných 15. ročníkov čo predstavovalo 51 103 mužov / / . Na zabezpečenie severnej hranice Slovenského štátu dňa 29.8.1939 vzniklo Veliteľstvo slovenskej poľnej armády“ Bernolák“, ktorej velil minister obrany gen. I. triedy Ferdinand Čatloš /1895-1972/.Náčelníkom štábu Hlavného vojenského veliteľstva bol mjr. gšt. Emil Novotný, podnáčelníkom štábu bol mjr. gšt. Karol Pekník. V organizačnej štruktúre boli tri pešie divízie. 1 pd „Jánošík“ veliteľ gen. II. tr. Anton Pulanich, 2. pd „Škultéty“ veliteľ pplk. pech. Ján Imro a 3. pd „Rázus“ veliteľ plk. gšt. Augustín Malár. Po 1.9.1939 vznikla Rýchla skupina „Kalinčiak“. Povoláných turzovčanov z 15 ročníkov bolo niekoľko desiatok. Dňa 1.9.1939 o 4,45 h Nemecko prepadlo bez vypovedania vojny Poľsko. Bojová zaangažovanosť slovenskej armády nebola veľká, o čom svedčia aj relatívne malé straty kde bolo 18 mŕtvych, 46 ranených a 11 nezvestných. Väčší incident sa odohral 2.9.1939/ 4.9./ 5/ v priestore Duklianskeho priesmyku, kde Poliaci podnikli útok proti jednotke 3. práporu , pešieho pluku 21. Výsledkom bol jeden mŕtvý čo bol náš rodák slobodník Štefan Bielčík - Čuboň a 15 ranených / / Wehrmacht dňa 14. marca v pochodoval do Čiech a Moravy. Dňa 15.3.1939 bol vyhlásený Protektorát Čechy a Morava. Takto zanikla prvá ČSR.

HOLOKAUST TURZOVSKÝCH ŽIDOV

Udalosti ktoré priniesla vojna boli príčinou emigrácie demokraticky zmýšľajúcich bývalých príslušníkov ČSA a tiež armády Slovenského štátu. Nie všetci občania Slovenskej republiky mali rovnaké možnosti prejaviti rezistenciu pre svoj zdravotný stav, vek a rodinné púta. Medzi túto skupinu patrila aj komunita turzovských Židov, ktorí po prijatí rasového kódexu, boli zbavení občianskych práv, následnej arizácii majetku v čase holokaustu boli násilne deportovaní do koncentračných táborov a tam fyzicky zlikvidovaní. Medzi nich patrili Vojtech Berger s manželkou, Eugen Frankl, Hugo Frankl, Móric Frankl, Michal Frankl s manželkou, Móric Hoffmann s manželkou, Ľudovít Hochvelder s manželkou, dcérou a synom, Vojtech Gláser s manželkou a synovia, Alexander Schauer s manželkou, Róbert Spitz s manželkou a dieťaťom, Imrich Štetina, Terézia Ratkayová, Dr. František Ring ,Jakub Taub s manželkou, Laura Wernerová a Ignác Zlatner s manželkou.

Činnosť emigrantov v Poľsku

Dňa 2.8.1939 bola v Paríži ustanovená tzv. Česko -Slovenska vojenská kancelária ktorú riadil gen. Sergej Ingr. Veľký počet utečencov, ktorí zbehli z armády Slovenského štátu ale aj radoví občania medzi nimi boli aj naši krajanovia sa sústreďovali v Malých Bronowiciach pri Krakove, v tábore v Lesznu pri Baranowiciach. Generál Ľudvík Svoboda vo svojich memoároch uvádza, že v poľskom legióne bolo 430 Slovákov. V kmeňových knihách VHA v Prahe bolo zistených 220 dobrovoľníkov zo Slovenska. Tieto zoznamy nie sú úplne. Celý zoznam tzv. poľského legiónu zachytáva iba 37 Slovákov a zoznam skupiny v Jarmolinciach obsahuje 56 slovenských mien. Z Poľska odišlo do Francúzska ešte pred vypuknutím vojny šesť lodných transportov. Prvý už 22.5.a posledný 21.8.1939 kde bolo 1212 vojakov medzi nimi bolo 477 letecov. Len na lodi „Chrobry“ odišlo viac ako 500 čs. dobrovoľníkov do Francúzska. Na vojakov otrasne zapôsobil oznámenie, že 23.8.1939 uzavrel Hitler zo Stalinom pakt o neútočení, ktorý podpísali Ribentrop a Molotov. Po vypuknutí vojny 1.9.1939 prezident Poľskej republiky Ignacy Mościcki vydal dekrét o vytvorení Českej a Slovenskej légie v Poľsku. Do ustúповých bojov poľskej armády čs. skupina zasiahla pri svojom pochode na východ len sporadicky pri svojej ochrane. Dňa 4.9.1939 vlakový transport s čs. skupinou v ktorej bolo 682 mužov odišiel z Krakova cez Tarnów, Lublin, Lukow a Brześć nad Bugom do Leszna kde došli 12.9.1939. Hlavná skupina čs. jednotky došla do Rowna a Sarny. Ďalšia cesta bola vykonaná pešo i vlakom cez Zloczów do Czortkówa a následne pokračovali do Hluboczka Wielkeho, kde sa stretli z hlavnou časťou skupiny z Leszna. Dňa 18.9.1939 odišla bronowicka skupina čs. emigrantov cez Stanislawów do Delatyna a následne do Nižného Berezowa. Dňa 19.9.1939 následoval ďalší pochod cez Jablonów a Kosovo do Kutý. V tento deň bronowická skupina prekročila hranice Rumunska. Dôverník čs. vojenskej správy v Bukurešti zabezpečil odoslanie skupiny do Bejrutu a odtiaľ boli odosielaní do Francúzska k tvoriacemu sa čs. zahraničnému vojsku. Iné osudy postihli hlavnú skupinu ktorú viedol pplk. pech. Ľudvík Svoboda. Dňa 11.9.1939 odišla skupina z Leszna u Baranowic vlakom smerom na Pinsk, ktorý pokračoval ďalej na Sarny a Rowno a 13.9.1939 došiel do Krasne. Po príchode do Tarnopolu transport vrátili do železničnej stanice Hluboczka Wielki. V Tarnopole sa rozhodovalo o ďalšom osude čs. skupiny. Pplk. pech. Ľudvík Svoboda dôveroval Sovietskemu zväzu, že jednotku prevezme bez odporu a odošle ju na Západ. Proti tejto koncepcii sa postavil generál Lev Prchala, ktorý 15.9.1939 prišiel posledný raz k vojsku. Dňa 17.9.1939 opustila skupina Hluboczka Wielki a po prekročení rieky Seréthu v Rakóve v noci z 18. na 19.9.1939 bola jednotkami sovietskej armády prevzatá a následne internovaná pre prekročenie štátnej hranice ZSSR. Po takmer štvordňovom pešom pochode za doprovodu ozbrojenej sovietskej stráže došla čs. skupina

vedená šcpt. F. Fantom 21.9.1939 na starú poľsko - sovietsku hranicu do Husiatyna. V noci boli postupne dopravení nákladnými autami do kasární v Kamenci Podolskom, kde ich očakával pplk. Ludvík Svoboda s dôstojníkmi svojho štábu. Pre všetkých začalo obdobie internácie ktorá sa nelíšila od života vo vojenských zajateckých táboroch. Východná skupina čs. armády, bola ubytovaná v stráženom objekte kde bolo asi 700 mužov. Zlá strava, špatné ubytovanie, zle obutie a oblečenie ako aj komplikácie s velením internačného tábora vyvolalo u internovaných túžbu dostať sa čo najskôr do Francúzska, kde v tej dobe bolo stredisko čs. zahraničného odboja. Pplk. L. Svoboda robil kroky, aby skupine bolo povolené odísť zo Sovietskeho zväzu. Orgány NKVD odchod skupiny prisľúbili, ale jeho uskutočnenie neustále odkladali. Pohovory, ktoré viedli dôstojníci NKVD s každým jednotlivcom, pri ktorých išlo o kontrarozvednú previerku a sondáž možnosti spravodajského využitia internovaných čs. príslušníkov. Zvláštny záujem NKVD o skupinu, prejavilo v druhej polovici októbra 1939 po jej presťahovaní do improvizovaného tábora v Olchovciach. V Olchovciach sa obtiaže života zvýšili, kde bolo nefunkčné osvetlenie, nedostatok vody, primitívne hygienické podmienky a nocovanie na slame plnej hmyzu a na chodbách. Keď bola skupina na začiatku novembra 1939 premiestnená do Jarmolinca ťažkosti boli na hranici únosnosti. K hladu, špine a zavšiveniu sa pridalo studené počasie, hlboké blato okolo ubytovní a neskoršie mráz a sneh. Mnohí vojaci už nemali topánky ani teple ošatenie a tak ani nevychádzali z ubytovní. Medzníkom vo vývoji Východnej skupiny čs. armády možno považovať úradné rokovanie pplk. L. Svobodu v Moskve, kde bol orgánmi NKVD pozvaný v decembri 1939. Zabezpečil lepšie ošatenie a obuv a dohodol aj postupné odosielanie vojakov v malých skupinách do Istambulu a odtiaľ s pomocou francúzskeho a anglického zastupiteľského úradu ďalej na Západ. Prerokoval aj pripojenie „kvasilovskej skupiny“ k Východnej skupine čs. armády. Kvasilovskú skupinu tvorilo 152 osôb. Z nich bolo 129 mužov, 15 žien a 8 detí ktorí boli ubytovaní v Kvasilove, Mirotine, Hlinsku, Zavadove, Rovne, Zdobunove, Dubne, Šepetovke, Radzivilove, Českom Straklove, Hlubče Českej, Manieviči, Lucku a Lvove. Dňa 23.3.1940 sa príslušníci Svobodovej skupiny presunuli do tábora zriadeného v objektoch bývalého kláštora v Orankách. Na železničnej stanici v Šepetovke bolo k transportu pripojené osem vagónov s príslušníkmi tzv. kvasilovskej roty. Pred odchodom z Jarmolinca odišla na Západ prvá malá skupina osôb. Dňa 9.4.1940 odišiel z Oranek ďalší transport 45 osôb pod velením šcpt. F. Fantu. Dňa 18.6.1940, ešte pred kapituláciou Francúzska, bola celá Východná skupina odoslaná do tábora v Bogoljubove. Odtiaľto odišiel už tretí transport na Západ. Z Bogoljubova odišiel do Odesy a odtiaľ loďou do Istambulu. V skupine bolo 65 osôb medzi nimi bolo 8 žien. Transport pokračoval z Turecka na Stredný východ. Letci boli z Istambulu odoslaní do Veľ. Británie. Dňa 29.6.1940 odišlo 206 čs. vojakov z Bejrutu a pricestovalo do palestínskeho pohraničného tábora v Az Sumeiriya. Dňa 17.7.1940 sa jednotka presunula do Gedery blízko Tel-Avivu. Do 1.9.1940 sa tu sústredilo 327 čs. občanov. Ostatní príslušníci Východnej skupiny s veliteľom pplk. L. Svobodom boli z Bogoljubova presunutí do internačného tábora ktorý bol v bývalom Spassko-Jefimovskom kláštore v Suzdale. Dňa 8.7.1940 zo suzdalského internačného tábora odišiel štvrtý transport 75 osôb, s ktorým išiel aj pplk. L. Svoboda, ktorý bol orgánmi NKVD požiadaný aby v Istambule na čs. expozitúre čs. zahraničnej vlády zistil možnosti nadviazania kontaktov.

ÚČASŤ NA BOJOCH NA STREDNOM VÝCHODE A V SEVERNEJ AFRIKE

Dňa 5.9.1940 prišiel cez Turecko do Haify transport 72 čs. vojakov, ktorí boli odsunovaní z územia ZSSR. Tým bola zabezpečená nevyhnutná personálna základňa budúcej čs. jednotky na Strednom východe. Preto čs. vláda v Londýne po dohode s vládou Veľkej Británie zriadila 25.9.1940 v Jeruzaleme Čs. vojenskú misiu na Strednom východe. Za veliteľa bol menovaný gen. O.Gak/ Mézl/. Už 1.10.1940 vydal vrchný veliteľ britských vojsk na Strednom východe gen. A. Wavell dekrét o zriadení čs. pešieho práporu a výcvikového strediska. Na základe tohoto rozhodnutia vznikla 1.11.1940 Čs. vojenská skupina na Strednom východe. V rámci tohoto celku bol zriadený Čs. peší prápor 11- Východný. Jeho organizačnú štruktúru tvorilo veliteľstvo s veliteľskou rotou, 1., 2., pešia rota, 2. a 3. rota boli rámcové a 4. rota sa skladala z dôstojníkov, pre ktorých nebolo funkčné zaradenie a rota sprievodných zbraní. K dispozícii bolo len 69 dôstojníkov a 210 mužov. Do tejto jednotky prišli aj naši krajanovia. Medzi nimi boli voj. Augustín Kudel, nar. 9.4.1908, vo Svrčinovci, voj. Cyril Sobol, nar. 23.12.1907, v Radôstke, ktorý bol od 18.6.1940 nezvestný, voj. Andrej Škvaridlo, nar. 1.7.1913 v Zákopči, čat. Ludevít Líčko, nar. 3.7.1914 v Čadci, slob. Vojtech Taussinger, nar. 31.7.1913 v Klubini, čat. asp. Ladislav Scheimann, nar. 7.12.1911 v Čadci, ppor. v zál. MUDr. Alfréd Šlamovič, nar. 8.3.1910 v Čadci, voj. Evžen Muller, nar. 8.3.1908 vo Svrčinovci, voj. Evžen Pick, nar. 22.10.1916 v Oščadnici, voj. Valter Gelnay, nar. 8.12.1910 Čadca, voj. Ondrej Gelačiok, nar. 5.11.1905 Čadca, voj. Antonín Grochal, nar. 20.1.1906 Čierné pri Čadci, voj. Ervin Feran, nar. v Zákopči, voj. Tibor Frankl, nar. 18.12.1917 Turzovka, voj. Alfred Feran, nar. 25.3.1914 Zákopčie. Medzi príslušníkmi tvoriacich sa jednotiek povolali aj príslušníkov duchovného rádu Školskí bratia ktorí pôsobili v Káhire. Títo Slováci boli povolaní do vojenskej činnej služby. Z celkového počtu 26 bolo 18 uznaných vojenskej služby. Po

skončení bojov na Strednom východe väčšina odišla do Veľkej Británie, kde doplnila počty pozemných jednotiek a R A F. Velením práporu bol poverený pplk. Karel Klapálek. Čs. výcvikového stredisku velil plk. J. Koreš. Dňa 7.12.1940 sa jednotka presunula do tábora neďaleko Jericha do údolia Jordánu 285 m pod hladinu mora. Dňa 24.2.1941 došlo opäť k premiestneniu jednotky do tábora v Sídí Bishr neďaleko Alexandrie a 18.3.1941 sa posunul ďalej na západ, do alexandrijského predmestia Agami. Prápor vtedy mal 432 vojakov a dôstojníkov. V Agami a neďalekej Degheile vykonávali strážnu službu v zajateckých táboroch. Okrem toho sa podieľali na protivzdušnej obrane alexandrijského prístavu, ktorý bol častým cieľom nemeckého letectva. V marci a apríli prišla k Čs. voj. skupine na Strednom východe zo Sovietskeho zväzu skupina 461 mužov a dôstojníkov. Okrem toho prichádzali doplnky krajanov z Palestíny, Juhoslávie, Grécka, Afriky, Indie i odinakiaľ. Prápor dosiahol početný stav 47 dôstojníkov a 712 mužov. Dňa 19.5.1941 bol prápor pridelený k britskej 23. brigáde, ktorej velil gen. A. Galloway. Dňa 31.5.1941 nastúpil čs. prápor cestu k Marsá Matrúh ležiacej hlboko v Západnej púšti. Prápor mal plné bojové stavy 759 dôstojníkov a vojakov. Čs. vojaci v Marsá Matrúh konali strážnu službu, vykonávali prieskum, upevňovali pridelené obranné postavenia a chránili okolité letiská. Operácie v Sýrii proti francúzskym vichistickým jednotkám si vyžiadali účasť aj Australčanov a Indov ako aj jednotiek Slobodných Francúzov pod britským velením. Dňa 24.6.1941 sa 11. čs. prápor – Východný vydal na cestu a po niekoľkých dňoch prekročil palestínsko - sýrsku hranicu a 1.7.1941 prišiel do Baniásu. Prápor bol zaradený do zostavy 6. divízie 23. brigády. Dňa 11.7.1941 gen. F. Dentz zastavil ozbrojený odpor a 14.7.1941 podpísal prímerie. Prápor už 15.7.1941 vtihol do polorozboreného Merdjaonu. V auguste sa čs. vojaci presunuli do sz Sýrie, do blízkosti tureckých hraníc. Veliteľstvo práporu sa usadilo v Halabe a jednotlivé roty sa rozmiestnili od Eufratu na sever až takmer k mori na západe po Idlib, púštnu pevnosť ďaleko na juhu, Palmýru a Djarablous. Dňa 11.8.1941 dostal gen. O. Gak príkaz z Londýna, aby rokoval s britským velením o odsune práporu do Anglicka. Veliteľ britských vojsk na Strednom východe gen. C. J. E. Auchinleck s návrhom nesúhlasil a postavil sa proti jej odchodu. Začiatkom októbra 1941 dostal veliteľ čs. práporu rozkaz odovzdať strážnu službu jednotkám austrálskej 18. brigády a pripraviť sa na odchod do Alexandrie. Už 6.10.1941 opustila Halab predsunutá skupina a v alexandrijskom prístave sa nalodila na torpédoborec Hero a odplávala do Tobrúku. Dňa 14.10.1941 odcestoval 11. čs. prápor – Východný do palestínskeho tábora Ez Zib. Potom sa jednotka preplavila cez Suez a v sústredovacom tábore El Amirive prevzala nováčikov, ktorí prešli výcvikom v Agami. Dňa 21.10.1941 sa prápor presunul do alexandrijského prístavu odkiaľ bol torpédovcami Healthy a Napier prepravený do Tobrúku. V čase, keď čs. prápor prišiel do Tobrúku, hájili pevnosť britská 14., 16., a 23. brigáda, poľská Samodzielna Brigáda Strzelców Karpackich, britská 32. tanková brigáda s 90 tankami, silné delostrelectvo a počet ďalších jednotiek Australčanov, Indov a Poliakov. Náš prápor podliehal veliteľovi 70. divízie gen. R. M. Scobiemu a bol zaradený do zostavy poľskej brigády, ktorej velil gen. S. Kopański, a zaujal obranu v západnom úseku perimetra neďaleko od najvyššieho miesta Ras-el-Medaur/ kóta 209/, ktorú nepriateľ obsadil 31.5.1941. Nemci tam umiestnili pozorovateľňu pričom videli do tyla nášho ľavého krídla a čiastočne i do stredy nášho úseku, vlastne na všetky prísunové cesty vedúce vrchom. Proti čs. postaveniam stáli jednotky talianskej divízie „Brescia“. Obliehatelia od ranného brieždenia po celý deň a často i v noci ostreľovali mínometmi, delostreľbou, bombardovali z lietadiel pozície nášho práporu. Život vojakov bol veľmi ťažký. Vrtošivosť líbyjskej púšte, vlhké skalné pevnôstky, vrecia s pieskom, guľometné hniezda, delostrelecké postavenia, pozorovateľne, jednotvárna konzervovaná strava, sucháre a čaj pripravený zo zlej poloslanej no napriek tomu nesmierne vzácnej vody, nedostatok zeleniny, zažívacie ťažkosti, avitaminóza, hnisavé a horúčkovité ochorenia, piesočné blchy, množstvo múch, hŕba jemného púštneho piesku, ktorý prenikal všade, do očí i do pľúc, všetko zaplavujúce prudké dažde, neznesiteľná horúčava striedajúca sa s nepríjemným chladom, oslepujúca slnečná žiara a nepreniknuteľná čierna tma, rýchly prechod medzi dňom a nocou. Do práporu denne padlo okrem leteckých bômb priemerne až 2400 delostreleckých a mínometných striel. Dňa 30.10.1941 padol slob. L. Gutfreud. Početný stav práporu bol k 7.12.1941 len 692 mužov, z toho 41 dôstojníkov. Dňa 18.11.1941 otvorila britská 8. armáda očakávanú proti ofenzívu. Dňa 9.12.1941 bol Tobrúk po 244 dňoch obkľúčenia opäť slobodný. Dňa 11.12.1941 bol čs. prápor vybraný z poľskej zostavy a pridelený k britskej 16. brigáde. Od 1.1.1942 bola čs. jednotka pridelená k indickej 38. pešej brigáde. Od 30.1. do 18.2.1942 sa v Tobrúku sústredil celý čs. prápor. Koncom marca 1942 bol prápor pridelený k britskej 4. protiletadlovej armáde. Dňa 1.4.1942 bolo čs. vojsko na Strednom východe premenované na Skupinu čs. armády na Strednom východe, ktorá okrem protiletadloveho pluku a výcvikového strediska umiestneného v Sídí Bishr mala i Čs. voj. misiu, poľný súd, prokuratúru, účtovné a likvidačné stredisko, poľnú nemocnicu a ozdravovňu. Skupina mala k 24.7.1942 spolu 1636 mužov, z toho 156 dôstojníkov. Pri ceste do Palestíny sa v Sídí Gabere k práporu pripojilo 141 mužov z výcvikového strediska. K 1.8.1942 mal pluk 1266 mužov z toho 56 dôstojníkov. Útvar sa členil do troch práporov /500.,501.,502/,

a 12 rôt, spojovacej a dielenskej čaty. Veliteľom pluku bol určený plk. Karel Klapálek, jeho zástupcom bol pplk. Karel Štělka. Pluk bol vyzbrojený 42 protiletadlovými kanónmi typu Bofors kalibra 40 mm. Po krátkom pobyte v nevyhovujúcom tábore At Tira bol ubytovaný v prímorskom a dobre zariadenom tábore Bath Galime. Dňa 7.4.1942 sa prápor vydal na cestu do palestínskej Haify, kam transport dorazil 13.4.1942. Skončila sa najväčšia vojnová akcia čs. vojenskej jednotky na Strednom východe. Prápor prispel k udržaniu obľahnutého Tobrúku i k prelomeniu jeho obkľúčenia. Do rajónu práporu dopadlo do 9.12.1941 10 000 granátov, mín, šrapnelov a 29 leteckých bômb. Prápor mal 14 padlých a 81 ranených, z nich bolo 26 ťažko. Dňa 21.5.1942 vydal gen. Gak rozkaz, ktorým bol 11. peší prápor Východný zrušený a reorganizovaný na 200. čs. ľahký protiletadlový pluk Východný. Čoskoro obidva vycvičené prápory prevzali boforsy a 21.7.1942 ich veliteľ britskej 17. protiletadlovej brigády poveril bojovou úlohou protivzdušnej obrany haifského prístavu a miestnej rafinérie a 501. prápor premiestnil do Bejrutu. Z výcvikového tábora v Sídí Bishr odišla 30.6.1942 do priestoru Alexandrie jedna rota na posilnenie obrany mesta. Keď pominulo nebezpečie, rota sa vrátila do Sídí Bishr a onedlho sa celé výcvikové stredisko presunulo do Haify. Začiatkom roku 1943 sa pluk presunul z priestoru Haify, Bejrútu a Ez Zibu na západ. Cieľom cesty bol opäť Tobrúk. Dva čs. prápory sa rozložili okolo prístavu a tretí prápor dostal za úlohu chrániť adamské letisko a križovatku tzv. cesty osí. Koncom marca 1943 bolo do ZSSR odoslaných niekoľko dôstojníkov. Čs. pluk mal 12.6.1943 odovzdať zodpovednosť za protiletadlovú obranu Tobrúku britskému útvaru. Dňa 16.6.1943 opustil 200. čs. ľahký protiletadlový pluk Východný líbyjskú pôdu a odcestoval do Egypta. Pri Izmailii sa k nemu pridali i vojaci Čs. výcvikového strediska, ktoré sa zatiaľ rozmiestnilo v Palestíne. Dňa 5.7.1943 sa prístave Tewfik nalodilo na loď Mauretánia dovedna 1326 mužov a vydalo sa na ďalekú plavbu okolo mysu Dobrej nádeje k britským ostrovom. Dňa 11.8.1943 pristáli v Liverpoole. Tým sa skončila najvýznamnejšia etapa ich vojnovnej anabázy. V Palestíne zostalo iba niekoľko desiatok vojakov, ktorí vytvorili pri Čs. voj. misii tzv. administratívny štáb, ktorého úlohou bolo sústredovať čs. občanov a odosielať ich do Veľkej Británie. Stredný východ neopustilo navyše ešte ďalších takmer 100 čs. vojakov. Boli to tí, ktorí predovšetkým z rodinných a sociálnych dôvodov nechceli odísť do Anglicka. Niekoľko jednotlivcov zbehlo aj počas plavby.

ÚČASŤ V ČS. JEDNOTKÁCH VO VEĽKEJ BRITÁNII V ROKOCH 1940 - 1945

Dňa 18.8.1943 v stanovom tábore vo Wivenhoe pri Colchestri defilovali pred prezidentom E. Benešom. Dňa 26. 8.1943 bol 200. čs. ľahký protiletadlový pluk – Východný ktorý bol rozpustený. Jeho vojaci posilnili 1. čs. samostatnú brigádu vo Veľkej Británii.

FORMOVANIE ČS. VOJENSKEJ JEDNOTKY V ZSSR A ÚČASŤ NA BOJOCH V ZSSR

Po dobu neprítomnosti pplk. L. Svobodu dňa 8.7.1940 u Východnej skupiny velil špkt. F. Zikmund. Dňa 12.10.1940, bolo na príkaz orgánov N K V D odvezených od skupiny 13 dôstojníkov v ktorej bol aj špkt. F. Zikmund. Títo dôstojníci boli až do 5.12.1941 izolovaní v Moskve. Táto záležitosť nebola nikdy vysvetlená. Velenie v Suzdali prevzal npor. L. Bedřich. Skupina mala 44 dôstojníkov, 11 rotmajstrov, 185 poddôstojníkov a 357 vojakov. Dňa 10.1.1941 odišiel pplk. L. Svoboda tajne do Istambulu s predstaviteľom G Š gen. Fokinom, aby sprostredkoval stretnutie s predstaviteľmi čs. odboja plk. Helidorom Pikom a plk. P. Kumpoštom.

Dňa 22. júna 1941 zahájilo hitlerovské Nemecko vojnu proti Sovietskemu zväzu. V suzdalskom internačnom tábore došlo opäť k rozporom, pričom skupina 52 osôb tzv. "hvezdári" sa definitívne oddelila od hlavnej skupiny. Jej príslušníci sa hlásili na prácu v ZSSR alebo do Červenej armády. Československá vojenská misia za novo vzniknutej situácie predložila sovietskej vláde návrh na oficiálne uznanie československej vlády a povolenie výstavby československého vojska na pôde ZSSR. Zmluva medzi ZSSR a ČSR o vzájomnej spolupráci počas vojny proti spoločnému nepriateľovi bola podpísaná 18.7.1941. Výstavba čs. vojenských jednotiek na území ZSSR bola rozpracovaná vo vojenskej dohode, ktorá bola podpísaná 27.9.1941. Veliteľský a inštruktorský káder v Suzdali bol po vypuknutí vojny oslobodený od internačného režimu a bol premiestnený do objektov Pokrovského kláštora, kde sa venoval príprave na organizovaní vojenskej jednotky. V tejto činnosti pokračoval aj v Orankách, kde bol na niekoľko mesiacov v polovici októbra 1941 presťahovaný. Aj pplk. L. Svoboda sa neobišiel bez nátlaku príslušníkov N K V D, ktorí ho odviezli do budovy N K V D v Moskve, kde bol

postavený pred trojčlenný hrdelný tribunál. Bol obvinený, že udržuje styky s Ing. Krnom ktorý bol pracovníkom vyslanectva Slovenskej republiky. Špionážny kontakt bol udržiavaný ešte pred vypuknutím vojny so súhlasom sovietskej spravodajskej služby a v jej prospech. Dôstojníci NKVD na príkaz Berija chceli, aby dal písomný súhlas, aby všetci čs. vojaci boli použítí ako parašutisti na diverzné akcie na Slovensku a v Protektoráte Čechy a Morava. V tej istej dobe bol zadržovaný vo väznici aj kpt. L. Bedřich. Aby sa sovietskej strane nezдалo, že sa čs. vojaci vyhýbajú rizikám a tiež aby misia mala prehľad, kto a za akým účelom je vyslaný zo Sovietskeho zväzu do vlasti, bolo sovietskej strane dano k dispozícii 12 dobrovoľníkov, ktorí boli vysadení v Protektoráte. Až 8.12.1941 na zasadaní zmiešanej čs. sovietskej komisie v Kujbyšev, kde pri ohrození Moskvy postupujúcimi fašistickými vojskami boli evakuované diplomatické úrady a tiež čs. vyslanectvo a vojenská misia. Sovietsky generál A. Panfilov oznámil, že záležitosti týkajúce sa organizácie čs. vojska boli vybavené a že sa môže pristúpiť k formovaniu čs. mechanizovanej brigády. Dňa 11.12.1941 prišiel pplk. L. Svoboda do Buzuluku aby s predstaviteľmi mesta prerokoval záležitosti ubytovania a materiálneho zabezpečenia čs. vojakov. Na zasadaní zmiešanej čs. sovietskej komisie 10.1.1942 bolo prisľúbené, že budú z internačných, zajateckých a iných táborov prepustení čs. občania, aby sa mohli prihlásiť do vojska. V druhej polovici januára 1942, sovietsky rozhlas a tlač uverejnili mobilizačné pokyny pre Čechov a Slovákov o spôsobe prihlásenia sa do čs. vojska v ZSSR. Do jednotky vstúpil aj náš krajan ppor. v zál. Ignác Jurišta, nar. 18.3.1916 vo Svrčinovci, príslušník 1. poľného pešieho práporu. Dňa 5.2.1942 prišiel z Oranek transport dôstojníkov a poddôstojníkov aby zriadili prijímacie komisie. Už 12.2.1942 bolo oficiálne vyhlásené zriadenie 1. pešieho práporu. V dôstojníckej a poddôstojníckej škole pripravovali nových veliteľov. Dňa 15.7.1942 1. prápor dosiahol plné počty, ktoré umožnili reorganizáciu pre bojové zasadenie. Bol vytvorený 1. čs. samostatný poľný prápor a náhradná rota. Pplk. L. Svoboda bol veliteľom poľného práporu a súčasne dočasným veliteľom celej jednotky. Jeho zástupcom bol menovaný npor. B. Lomský. Na jeseň 1942 dostal prápor sovietsku výzbroj. Dňa 27.1.1943 nastúpil prápor k slávnostnému prevzatiu bojovej zástavy a k vykonaniu vojenskej prisahy. Už 30.1.1943 prápor odišiel vlakom na frontu kde bolo 26 dôstojníkov, 10 rotmajstrov, 237 poddôstojníkov, 663 vojakov a 38 žien. Organizačná štruktúra práporu bola: tri pešie rotý, guľometná rota, protitanková rota, mínometná rota, čata rozvedčikov - automatčikov, pomocné jednotky zdravotnícka, spojovacia, zásobovacia a ďalšie. V čase keď Červená armáda dokončovala likvidáciu 6. nemeckej armády obkľúčenej pri Stalingrade, ktorej velil poľný maršal F. Paulus, transport 1. čs. samostatného poľného práporu smeroval k frontu aby sa začlenil do bojovej zostavy Voronežského frontu ktorému velil genplk. F. I. Golikov. Vojskám Voronežského frontu bol daný úkol útočiť smerom na Charkov. Dňa 2.2.1943 front vyrazil do útoku. Oslobodil Kursk, Belgorod, Voločansk a 10.2.1943 sa priblížil od SV k Charkovu. Keď Nemci zahájili protiútok dorazil transport 1. čs. samostatného poľného práporu do stanice Valujky. Vojaci absolvovali skoro za tri týždne presun cez Kujbyšev, Syzraň, Penzu, Rjažsk, Mičurinsk, Grjazy do Voroneže. Pri zastávke v Ostrogožsku 17.2.1943 si gen. Golikov vyžiadal ukážku bojového výcviku, aby sa presvedčil o výcvičenosti pred zasadením do boja. Vo Valjukách začínalo frontové pásmo. Jednotky museli nastúpiť peší pochod, ktorý vykonávali len v noci do blízkosti prednej línie na vzdialenosť 350 km. Vyčerpávajúci pochod v zasneženom teréne, mrazoch, fujaviaciach a neskoršie topiacom sa snehu, po jedenástich dňoch vstúpili naši vojaci 1.3.1943 do Charkova. Nemecká 4. tanková armáda 28.2.1943 vyrazila do útoku na pozície Voronežského frontu na Charkov z juhu. Bola urýchlene organizovaná obranná línia na rieke Mža, asi 50 km južne od Charkova. 1. čs. samostatný poľný prápor obdržal bojový úkol v zostave 25. gardovej streleckej divízie gen. P. M. Šafarenka, aby zaujal úsek obrannej línie pozdĺž ľavého brehu rieky Mže od osady Timčenkovo po osadu Arťuchovka v šírke skoro 15 km čo odpovedalo pre divíziu a nie pre prápor. Dňa 3.3.1943 v 02,30 vypochoďovali jednotky práporu z Charkova. V tento deň v 18.00 h nadviazal veliteľ práporu styk s veliteľom 25. gstr. divízie. Po upresnení situácie bolo rozhodnuté vysunúť jednu zosilnenú rotu pred riekou do dediny Sokolovo, k zachyteniu a oslabeniu prvého nepriateľského náporu. Táto úloha bola daná 1.rote ktorej velil npor. Otakar Jaroš. Dňa 4.3.1943 sa rota presunula do Sokolova a zahájila budovanie obranných postavení, 2. rota npor. J. Kudliča bránila za riekou ľavý bok práporu v priestore Arťuchovky, 3. rota npor. Vladimíra Janka zaistovala obranu pravého boku Timčenkovej. Jedná čata bola v zálohe v Mirgorode, kde bolo aj veliteľské stanovište práporu. Práporu boli pridelené sovietske raketometné a delostrelecké batérie, ženijná rota a od 7.3.1943 aj 10 tankov. Prápor prešiel pod velenie 62. gardovej streleckej divízie genmjr. P. I. Zajceva. Dňa 8.3.1943 zahájilo 14 nemeckých tankov prieskum bojom. Ich postup bol zastavený. Útoky sa opakovali. Niekoľko tankov bolo zničených. Obránci Sokolova sa stiahli do kruhovej obrany v priestore kostola. Plk. L. Svoboda zasadil na pomoc obráncom Sokolova pridelené tanky. Prvý sa pri vjazde na ľad preboril. Rieka sa stala prekážkou a tak bol vydaný rozkaz pre 1. rotu aby ustúpila za riekou. Spojenie bolo prerušené. V tom čase padol veliteľ roty npor. Otakar Jaroš. Boj v Sokolove zúrilo do 21.00 h. Poslední obrancovia opustili Sokolovo neskoro v noci. Nepriateľ, ktorý na Sokolovo útočil 40 až 60 tankami, 15 až 20 transportermi, z 2 práporami pechoty, stratil v boji 300-400 vojakov, 19 tankov a 4 až 6 obrnených transportérov. Československý prápor mal 86 mŕtvych a 56 ranených vojakov. Mal zničené protitankové kanóny, 7 protitankových pušiek, 5 ťažkých a 16 ľahkých guľometov a 5 mínometov. Dňa 11.3.1943 čs. radista Kurt Markovič zachytil nemecký rádiový rozkaz a

po jeho dešifrovaní sa podarilo zmarit' chystaný útok. Vzhľadom k tomu, že nepriateľ dobyl Charkov a obráncom Sokolova hrozilo obkľúčenie, dostal prápor 13.3.1943 rozkaz k odchodu ktorý zahájil v ten deň v noci a smeroval k Severnému Doncu. Došiel k obci Ternovoje usilovným pochodom a tak unikol hroziacemu obkľúčeniu. Po prekročení Severného Donca dosiahol prápor 20.3.1943 osadu Zacharovka, kde bol preradený do zálohy Voronežského frontu. Po odpočinku nastúpil ďalší pochod ktorý ukončil 31.3.1943 v dedine Veseloje. Výnosom prezídia Najvyššieho sovietskeho ZSSR, bolo 87 príslušníkom práporu udelené najvyššie sovietske vojenské rády a medaile. Npor. Otakar Jaroš bol povýšený in memoriam do hodnosti kapitána a bol vyznamenaný Zlatou hviezdou hrdiny Sovietskeho zväzu. Veliteľ práporu plk. L. Svoboda bol vyznamenaný Rádcom V. I. Lenina Po odchode 1. čs. samostatného poľného práporu zostal v Buzuluku mimo tylových a pomocných jednotiek záložný pluk. Na jeho zriadení sa uzniesla zmiešaná čs. sovietska komisia už 30.11.1942. Do pluku prišli podkarpatskí Rusíni ktorí boli prepustení z pracovných táborov, kde si v neľudských podmienkach odpykávali tresty za nedovolený prechod sovietskych hraníc. Ich počet sa odhaduje na 15 až 20 000. Do čs. jednotiek ich prišla asi tretina. V marci 1943 bola zriadená poddôstojnícka škola. Dňa 4.4.1943 prevzal velenie nad plukom plk. J. Kratochvíl. Tri dni predtým zahájila činnosť škola pre dôstojníkov a na konci apríla bola zriadená mínometná rota. Dňa 4. mája 1943 nastúpil 1. čs. samostatný prápor cestu do Nového Oskolu, odkiaľ 5.5.1943 odišiel vlakom do posádkového mesta brigády Novochooperska, kde prišiel 9.5.1943. Tu sa začalo s tvorbou 1. čs. samostatnej brigády. Príslušníkom tejto brigády bol medzi inými aj ppor. v zál. Ondrej Krkoška, nar. 20.11.1922 v Čadci. Pluk mal 1 410 osôb/ 20 dôstojníkov, 5 rotmajstrov, 57 poddôstojníkov, 1316 vojakov a 12 žien/. V Buzuluku zostalo náhradné teleso 1. čs. brigády v ktorom bolo náhradná a výcviková rota. Dňa 10.5.1943 prišiel transport záložného pluku. Ministerstvo národnej obrany ustanovilo plk. Jana Kratochvíla za veliteľa brigády a zároveň bol menovaný veliteľom všetkých čs. jednotiek v ZSSR a plk. L. Svoboda veliteľom 1. čs. samostatnej brigády, ktorej velenie prevzal od plk. Jana Kratochvíla dňa 12.6.1943. Budúce obsluhy tankov sa cvičili v tankovom učilišti v Tambove. Dňa 29.1.1943 prešla k Červenej armáde 200 členná skupina vojakov, bývalých príslušníkov Rýchlej divízie s npor. P. Marcelym. A dňa 5.7.1943 po príchode do Novochooperska bola prezentovaná u 1. čs. brigády. Pri Melitopole 30.10.1943 sa dostali do zajatia / iná verzia hovorí o dobrovoľnom prechode k Červenej armáde / poznámka J. K./v počte 2750 vojakov a 50 dôstojníkov. Organizáciu brigády tvorili 2 pešie prápory, delostrelecký oddiel, protiletadlový delostrelecký oddiel, tankový prápor, rota prieskumníkov - automatčikov, spojovacia rota a ďalšie zabezpečovacie jednotky. Dňa 12.9.1943 bola brigáde odovzdaná bojová zástava a 15.9.1943 vojaci vykonali slávnostnú prisahu. Brigáda mala viac ako 3000 vojakov. Na front odišiel prvý transport z deviatich 30.9.1943. Cesta k frontu trvala každému z transportov skoro dvanásť dní. Viedla cez Voronež, Kursk do cieľovej stanice Priluky. Pohromu stihol štvrtý transport, v ktorom sa prepravoval 1. delostrelecký oddiel. V noci, keď transport stál na trati pred stanicou Jachnovščina, bol napadnutý dvomi nepriateľskými bombardérmi. V zasiahnutých horiacich vagónoch zahynulo 54 vojakov a 54 utrpelo zranenia. Dňa 22.10.1943 sa jednotky brigády presunuli na predmostie západne od Ljuteže, kde zaujali v lesoch kruhovú obranu. Kyjevská útočná operácia začala 1.11.1943 delostreleckou prípravou vojsk 40. a 27. armády za podpory stíhacieho a bombardovacieho letectva kde na každom km frontu bolo 350 hlavni. Čs. 122 mm húfnice vypálili viac ako tri tisíc nábojov. Prvá čs. samostatná brigáda sa dala do pohybu ako záloha veliteľa 51. streleckého zboru. Prvý úkol pre brigádu bol čo najrýchlejšie sa presunúť k mestečku Vyšgorod. Úloha 51. streleckého zboru ku ktorému patrila aj 1. čs. samostatná brigáda bola prelomiť vnútorné obranné pásmo nemeckých vojsk ktoré prehrádzalo prístupy ku Kyjevu Útvary brigády v súčinnosti s jednotkami 136. streleckej divízie, 240. streleckej divízie, 3. gardovej tankovej armády genpor. P. S. Rybalka si razili cestu Kyjevom. Na tomto úspechu sa významne podieľali roty ppor. Richarda Tesaříka, por. Josefa Buršíka a por. A. Sochora ktoré významne prispeli k oslobodeniu mesta. Veliteľ 38. armády genplk. K. S. Moskalenko podal veliteľovi frontu hlásenie: " Strhnutí vysokým útočným elánom, vojaci 51. streleckého zboru s 1. čs. brigádou a 167. streleckou divíziou o 4 h ráno 6. novembra oslobodili Kyjev. "1. čs. samostatná brigáda bola vyznamenaná Rádcom Suvorova II. stupňa. Brigáda zničila počas bojov 1 nepriateľské lietadlo, 4 tanky, 2 samohybné delá, 7 aut, 4 delostrelecké batérie, 22 pevností, 31 miest odporu, 4 ťažké a 24 ľahkých guľometov. Nepriateľ mal 630 mŕtvych a jedenásť zajatcov. Brigáda mala 32 padlých, 52 ranených a 1 nezvestný vojak. Za bojové zásluhy bolo 139 vojakom a dôstojníkom udelené významné sovietske rády a medaile. Por. Antonín Sochor, por. Josef Buršík a ppor. Richard Tesařík obdržali Zlatú hviezdou hrdinu Sovietskeho zväzu. Mimo toho bolo 335 vojakom udelený Čs. vojnový kríž 1939. 1. čs. samostatná brigáda, ktorá bola 7.11.1943 na presune do Fastova, dostala rozkaz zaujať obranu na rieke Stugna tečúcou okrajom Vasilkova. Na ďalších bojoch sa podieľali jednotky kpt. O. Záhoru ktoré asi 20 km pred postavením brigády prehradila niekoľkými tankami ďalší postup nepriateľa. Na rozkaz veliteľa 51. streleckého zboru a velenia brigády na podporu pripravovaného útoku bola 8.11.1943 skupina obrnených aut, deviatich tankov, roty samopalníkov a ženijné čaty pod velením npor. Vladimíra Janka presunutá 12.11.1943 do priestoru Čerňachova, kde sa pripojila k útoku 136. streleckej divízie na mesto. V ťažkom boji mala skupina zničené 4 tanky 11 padlých a 16 ranených vojakov. Po šesnástich dňoch bola brigáda stiahnutá do Vasilkova ako záloha

40. armády. Dňa 23.11.1943 odletel prezident E. Beneš s doprovodom z Londýna, cez Gibraltar, Tripolis, Káhiru, Bagdad, Teherán do Baku. Odtiaľ zvláštnym vlakom pricestoval 11.12.1943 do Moskvy. Nasledujúci deň V. M. Molotov a Zdněk Fierlinger za prítomnosti J. V. Stalina a E. Beneša slávnostne potvrdili platnosť Československo - sovietskej spojeneckej zmluvy. Prezidenta republiky E. Beneša pozdravila aj pätnásť členná delegácia príslušníkov 1. čs. samostatnej brigády ktorú viedol plk. L. Svoboda. Jednotky 1. čs. samostatnej brigády, ktoré sa vrátili do svojho obranného postavenia pri Vasilkove, obdržali 22.12.1943 rozkaz zaujať obranu na vopred pripravenej čiare 3 km jv. od Fastova. Tankisti zostali v pôvodnom postavení a delostrelci dostali úlohu posilniť útok 240. streleckej divízie. Dňa 25.12.1943 zahájila Červená armáda žitomirsko - berdičevsku útočnú operáciu. Dňa 27.12.1943 bola 1. čs. samostatná brigáda zasadená k zaisteniu styku medzi 38.a 40. armádou na novej obrannej čiare. Už 29.12.1943 v čase sústredenia jednotiek v osade Stavišče obdržal zastupujúci veliteľ brigády plk. Vladimír Příkryl rozkaz urýchlene sa presunúť k osade Červená približne 15 km pred Bielou Cerkví. Vojakov čakalo viac ako 30 km pochodu v treskúcom mraze a silnom vetre a po tretej prebdenej noci. Dňa 30.12.1943 stali naši vojaci vo východisku k útoku pred Červenou. Útok začal zavčas rána. Rojnice našich vojakov postupovali hlbokým snehom v hustej hmle za 30 stupňového mrazu. Proti nim sa bránili dva prápory SS s dvanástimi samohybnými delami a piatimi tankami. Tankový prápor pplk. G. Krátkeho nespĺnil úlohu odrezania ústupovej cesty a tak si spôsobil ťažké straty a vniesol do jeho obranného postavenia paniku. Okolo 18 h bola Červená oslobodená. Po prestávke zahájili vojaci čs. brigády postup na Bielu Cerkev. Okolo 4.h ráno 1.1.1944 obidva prápory za podpory delostrelectva znovu prešli do útoku. Po dvoch hodinách urputného boja dobili dôležitú kótu 208,4 v zasažených poliach južne od Bielej Cerkvi a zaujali kruhovú obranu. Nepriateľ znovu zaútočil s dvomi rotami samopalníkov s 10 tankami a následne s 500 vojakmi a 7 tankami. Čs. jednotky nestačili prepraviť cez rieku ťažké zbrane a tak museli ustúpiť. Pri ústupe utrpeli značné straty. I cez túto situáciu 1. prápor udržal svoje predmostie na rieke. Čs. brigáde pomohla 74. strelecká divízia, naopak čs. delostrelci podporili sovietske jednotky 2.1.1944. Zničili presnou paľbou 13 nepriateľských tankov, 2 samohybné delá a vyradili zboja veľký počet vojakov. Tankový prápor čs. brigády spolu s delostreleckou batériou bol pridelený k podpore 169. streleckého pluku 74. divízie, ktorá útočila priamo na Bielu Cerkev. Samopalníci vnikli so sovietskou pechotou do mesta a zúčastnili sa pouličných bojov. Nasledujúci deň 3.1.1944, bola 1. čs. samostatná brigáda preložená do zálohy 40. armády. Biela Cerkev bola oslobodená 4.1.1944. Podiel 1. čs. samostatnej brigády ocenilo sovietske velenie udelením Rádu Bohdana Chmelnického 1. stupňa. Cena z a tento veľký úspech však bola bolestivá. Brigáda mala 66 mŕtvych, 270 ranených a 75 nezvestných vojakov. Brigáda zničila 3 lietadlá, 17 tankov, 5 samohybných diel, 67 automobilov, 7 delostreleckých a minometných batérii, 52 ťažkých a 63 ľahkých guľometov. Z boja vyradili cez tisíc nepriateľských vojakov. Nasledovali dva nočné pochody z osady Trušky prišli jednotky brigády 5.1.1944 do priestoru osady Bud'onnivka, asi 60 km na juh od Bielej Cerkve. Jednotky čs. brigády sa zúčastnili aj bojov na rieke Horný Tykič. Úsek zverený 1. čs. brigáde bol súčasťou vonkajšej fronty obklúčenia 10 nemeckých divízií v priestore Korsuň-Ševčenkovski. Dňa 26.1.1944 veliteľ 40. armády premiestnil úspešne bojujúcu 1. čs. samostatnú brigádu do priestoru Sabarivky, kde bola podriadená 50. streleckému zboru s úlohou zadržať nepriateľa, ktorý sa po neúspechu na Hornom Tykiči pokúšal práve tu o prielom. O dva dni neskoršie brigáda zaujala obranu na čiare Rosičná-Juškevce pripravená odraziť nepriateľa, ktorý u osady Ivachny prenikol obranou 163. streleckej divízie. Dňa 6.2.1944 požiadal veliteľ brigády gen. Ludvík Svoboda sovietske velenie o premiestnenie brigády do oblasti Volyne, kde bola možnosť doplniť stavy jednotiek oslabených mnohotýždňovými ťažkými bojmi náborom dobrovoľníkov z radov volyňských Čechov. 1. čs. samostatná brigáda po sústredení pri Rovne bola daná do podriadenosti 13. armády. a 24.3.1944 zaujala obranné postavenie v priestore Kiverce-Nebužka-Vyškov. Od polovice marca do apríla sa k brigáde prihlásilo na 8000 ľudí. Začiatkom apríla 1944 bola brigáda presunutá ďalej na západ do priestoru Torčina. Tam bola podriadená 76. armádneho zboru a zaist'ovala styk medzi 1. ukrajinským a 2. bieloruským frontom. Dňa 14.4.1944 pri útoku sovietskych jednotiek na mesto Torčín zasiahol na ich podporu v rámci 1. delostreleckého oddielu novo vytvorený mínometný oddiel. Po tomto boji prešla 1. čs. sam. brigáda k 18. armáde, kde zostala až do 21.4.1944, keď bola zaradená do zostavy 3. gardovej armády. Dňa 9.1.1944 sa v Jefremove prišlo k formovaniu 2. čs. paradesantnej brigády. Jej základ tvorili príslušníci 1. pešej divízie slovenskej armády ktorí sa 30.10.1943 pri ústupových bojoch po útoku tankových jednotiek Červenej armády dostali do zajatia. Prechod k Červenej armáde bol pripravovaný v čase, keď divízií velil gen. Štefan Jurech. Ten poveril npor. Gustáva Donovana, aby podpísal Dohodu o spôsobe prechodu ktorý sa mal uskutočniť 22.1.1943 v priestore cesty Saratovskaja – Krasnodar. / iná verzia je taká že dobrovoľne prešli k Červenej armáde / poznámka J. K./Požiadali o zaradenie do čs. vojska. Stav tvoriacej 2. paradesantnej brigády doplnili zo záložného pluku. Brigáda mala organizačnú štruktúru ktorú tvorili dva prápory, delostrelecký oddiel, protitankový oddiel, protiletadlový oddiel, samostatný prezvedný oddiel zložený z tankového práporu a cyklistickej roty, ženijnú a spojovaciu rotu ako aj ďalšie zabezpečujúce jednotky. Dňa 15.4.1944 bol ukončený náročný výcvik Dňa 23.4.1944 brigáda prevzala bojovú zástavu. V súvislosti s organizáciou armádneho zboru obdržalo velenie brigády rozkaz na presun do nového posádkového mesta Proskurova, kde prišli 17.5.1944. Roty

2. paradestnej brigády boli ubytované v zemliankach a pod stanmi v lesnom tábore, kde vykonávali intenzívny výcvik orientácie vo dne i v noci, prekonávanie vodných tokov, prieskum a bojovú činnosť v lese. Po doplnení brigády z volynských Čechov dosiahla brigáda 2 933 osôb a bola pripravená k bojovému nasadeniu. Veliteľom brigády bol ustanovený plk. Vladimír Příkryl. Následne došiel 1. čs. samostatnej brigáde rozkaz k presunu do Černovic, kde sa mal už organizovať 1. čs. armádny zbor v ZSSR. Hromadný príchod dobrovoľníkov do čs. brigády na Volyni prekonal všetky predpoklady a vytvoril podmienky pre organizovanie ďalších čs. vojenských jednotiek. Zásadne rozhodnutie urobilo sovietske velenie 10.4.1944 keď vydalo memorandum ľudového komisariátu obrany ZSSR a G Š Červenej armády o zriadení 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. V tomto čase už bolo vytvorené veliteľstvo zboru. Za veliteľa 1. čs. armádneho zboru v ZSSR bol menovaný gen. Jan Kratochvíl. Mimo 1. brigády ktorej velil gen. Ludvík Svoboda a 2. paradestnej brigády ktorej velil plk. Vladimír Příkryl sa 15.6.1944 ustanovila 3. čs. samostatná brigáda ktorej dočasným veliteľom bol ustanovený pplk. Karel Štělka. Príslušníkom brigády medzi inými bol aj rtm. v zál. Juraj Janačík, nar. 2.2.1921 Nesluša. Táto brigáda bola rozmiestnená v lesoch okolo Sagadury a mala rovnakú organizáciu a stav ako 1. brigáda. Jej príslušníci boli prevažne volynskí Česi. Dôležitou zložkou bojovej sily 1. čs. armádneho zboru boli tankové jednotky. Už 20.5.1944 bol vytvorený 1. čs. tankový pluk, ktorého základ bol tankový prápor 1. brigády. Dňa 25.7.1944 sovietske velenie schválilo návrh na výstavbu tankovej brigády a tak 31.7.1944 bola určená jej organizácia v ktorej boli veliteľská rota, 1., 2., a 3. tankový prápor, prápor samopalníkov a pomocné zabezpečovacie jednotky. Veliteľom brigády bol ustanovený škpt. Vladimír Janko. Zároveň sa tvorilo aj zborové delostrelectvo v podobe delostreleckého pluku ktorý mal dva oddiely 122 mm húfnic a jeden oddiel 152 mm kanónových húfnic. Mimo rámec 1. čs. armádneho zboru bola k nemu organizačne pričlenená vznikajúca v Ivanove čs. letecká jednotka ktorej základ vytvorila skupina čs. letcov, ktorí prišli z Veľkej Británie. Na letisku Kubinka pri Moskve bola v máji 1944 ustanovená 128. čs. samostatná stíhacia peruť o dvoch letkách, ktorá bola k 15.6.1944 reorganizovaná na 1. čs. samostatný stíhací letecký pluk v ZSSR s 32 lietadlami. Mimo to bol vytvorený letecký roj pre kuriérne služby. Dňa 18.7.1944 bol pluk odvelený bližšie k frontu na základňu v Proskurove, kde sa pripravoval k bojovému nasadeniu v zostave 2. leteckej armády. Koncom júla 1944 bolo dokončené formovanie 1. čs. armádneho zboru. Medzi príslušníkmi zboru boli aj naši krajanovia rtm. Andrej Klas, nar. 5.12.1915 Olešná, padol v boji vo Vrútkach 16.4.1945, voj. Štefan Kuzma, nar. 27.9.1919 Lutiňa, padol v boji v Bobrovčeku 4.4.1945, voj. Justin Zachar, nar. 8.5.1920 Stará Bystrica, padol v boji v Medzilaborciach 14.1.1945, voj. František Červenec, nar. 1921 Podvysoká, padol pri Martine 13.4.1945, des. Adam Chovanec, nar. 22.12.1922, padol v Sitniku 10.1.1945, slob. František Kožík, nar. 21.9.1920 Olešná, padol v boji 30.3.1945 v Smrečanoch, des. v zál. Matej Pečalka, 23 ročný rodák z Rudinskej, padol 2.2.1945 v Smrečanoch, voj. Justin Zachar, nar. 8.5.1920 Stará Bystrica, padol 14.1.1945 v Medzilaborciach, pplk. v. v. Ján Kubošný, nar. 2.1.1921 Vysoká nad Kysucou, kpt. v. v. Rudolf Mäkký, nar. 3.4.1921 Nesluša, príslušník spojovacieho práporu. Veliteľ gen. Jan Kratochvíl požiadal hlavný stan Červenej armády o zasadenie zboru na frontu. Zbor mal viac ako 16 000 vojakov, 1 000 koňov, 31 tankov, 147 mínometov, 15 obrnených automobilov, 600 motorových vozidiel, 280 diel a 12 000 kusov pechotných zbraní. Ku konci júla 1944 boli jednotky zboru uvedené do pohybu, mimo parabrigády a leteckého pluku. Vojska sa presuovala 50 km nočnými pochodmi bližšie k frontu. Úspešný postup Červenej armády v Poľsku a Rumunsku vytvoril predpoklady, že fašistické vojská sa môžu dostať do obklúčenia a preto bol aj predpoklad odchodu nemeckých vojsk, z tohoto priestoru.

Situácia pred vyhlásením SNP

V letných mesiacoch roku 1944 pristávali na Slovensku zmiešané sovietsko-československé skupiny partizánskych organizátorov. Na Slovensko prichádzali z Maďarska aj Francúzi, ktorí prichádzali do Kantorskej doliny, kde sa formovali jednotky partizánskej brigády M. R. Štefánika pod velením Viliama Žingora. V jednotke Francúzov pôsobil aj Ján Bambušek, nar. r. 1928 Potigny / Calvados / Francúzsko z Vysokej nad Kysucou. Bol vodičom vozidla Škoda 706. V Il'anovskej doline bol ranený na prestrel kľbu, a liečený v nemocnici v Liptovskom Sv. Mikuláši pod menom Ján Balula, slob. Jozef Beleščák, nar. 21.3.1920 Staškov. S Francúzmi sa zúčastnil bojov pri Zvolene, Krupine, Sv. Antole, Janovej Lehote, u Lovče a pri Žibritove kde bojoval s Jozefom Kullanom z Čadce. Keď začalo SNP odišiel do Sklabine. V Sklabini varil a vozil jedlo bojujúcim jednotkám pri Strečne, Vrútkach a Priekope. Dňa 10.8.1944 vláda Slovenskej republiky vyhlásila od 12.8.1944 stanné právo/štatárium. Od konca júla do polovice októbra 1944 bolo vysadených 24 skupín v ktorých bolo 404 osôb. Prvý výsadok bol pri Liptovskej osade 26.7.1944 v ktorej bolo 11 príslušníkov ktorú viedol npor. P. A. Veličko. Začiatkom augusta pristáli na Latiborskej a Lučatinskej holi v Nizkych Tatrách ďalšie skupiny organizátorov partizánskeho boja proti fašistom. Skupinám velili por. L. Kalina, kpt. A. S. Jegorov, npor. Ernest Bielik, M. Sečanský a kpt. J. P. Voljanskij. Partizáni dokončili okolo 20.8.1944 svoju organizáciu. V dňoch 23.-24.8.1944 zatrasili tunely Strečno a Kral'ovany, následne 24.8.1944 tunel Horná Štubňa-

Handlova a 25.8.1944 tunel Horná Štubňa-Kremnica. Dňa 25.8.1944 kpt. Palkech, veliteľ práporu v Harmanci dal zaistiť všetkých Nemcov, ktorí robili dozor v papierni. Partizáni 26.8.1944 zlikvidovali vo Vrútkach skupinu 7 nemeckých poľných žandárov. Medzi predčasnú akciu, ktorá napomohla urýchlenému vstupu nemeckých okupačných vojsk na Slovensko pred vyhlásením SNP bola likvidácia nemeckej vojenskej misie na čele s plk. Ottom v ktorej boli ženy a deti dňa 28.8.1944 v kasárni v Martine. S bojovými akciami začala skupina npor. P. A. Veličku, ktorá mala už okolo 2000 mužov. Tento stav živej sily dosiahol spojením s partizánskou brigádou M. R. Štefánika na jej čele stál mjr. Viliam Žingor. Dňa 21.8.1944 zišla z Kantorskej doliny do Sklabine, ktorú obsadili a vyhlásili ju za slobodnú čs. obec. Dňa 26.8.1944 partizáni v rozpore s dohodou o zachovaní pokoja do návratu delegácie SNR zo ZSSR spôsobili svojimi ozbrojenými akciami k rozhodnutiu nemeckého velenia o vstupe hitlerovských vojsk na Slovensko. Nečakane však došlo k situácii, ktorá si vyžiadala úplne iné riešenie. Dňa 29.8.1944 nemecké jednotky zo súhlasom slovenskej vlády a prezidenta dr. Jozefa Tisu začali okupáciu Slovenska pod velením gen. zbraní SS Gottloba Bergera/1896-1951/. Do bojov zasiahli prvé bojové skupiny plk. von Ohlena a plk. von Juncka ktoré postupovali od juhu na Žilinu a od Ostravy na Čadcu s cieľom obsadiť Žilinu a Martin. Na pacifikovanie operačného pásma zverili túto úlohu skupine armád Severná Ukrajina, ktorá ju preniesla na armádnú skupinu genplk. G. Heinrici. Vyčlenený úderný pluk prenikol od N. Sacza cez Kežmarok k Popradu. Z neho bola 2.9.1944 v Poprade vyčlenená bojová skupina mjr. Schäfera s úlohou obsadiť Ružomberok a spojiť sa s nemeckou vojenskou bojovou skupinou Ohlen. Gen. G. Heinrici utvoril 30.8.1944 zväz predsunutých úderných oddielov v sile 1200-1300 mužov pod velením plk. Mathiasa s úlohou obsadiť Duklianský priesmyk a odzbrojiť 1. pešiu divíziu slovenskej armády. Zároveň z Košíc nastúpila proti Veliteľstvu východoslovenskej armády v Prešove skupina gen. von. Rintelena v sile 5000 mužov. Od Užhorodu bola proti 2. pešej divízii východoslovenskej armády nasadená skupina veliteľa tylového priestoru 531 gen. Bauera. K nemeckým okupačným jednotkám pribudla 1.9.1944 bojová skupina Schill, 4.9.1944 prekročila hranice na severnej Orave bojová skupina Volkman a postupovala smerom na Trstenú. Dňa 5.9.1944 bola utvorená 178. divízia Wehrmachtu Tatra spojením bojovej skupiny plk. von Ohlena, plk. von Juncka a 2 práporov Domobrany, ktoré došli 3.9.1944 k Žiline. Organizátorom Domobrany bol Štefan Hašík, nar. 25.11.1898 v Dlhom Polí, ktorý bol od septembra 1944 ministrom národnej obrany a ktorý počas SNP bol jedným z hlavných iniciátorov boja proti povstalcovi. Do Malaciek bola 16.9.1944 presunutá 708. divízia ľudových granátnikov a začala obsadzovať Považie medzi Trenčinom a Žilinou. Dňa 20.9.1944 prišla do Trnavy 271. divízia granátnikov, ktorá obsadila Ponitrie. Novému veliteľovi okupačných vojsk gen. S S Hermanovi .Hofflemu/ 1898-1947 Bratislava/, ktorý prevzal velenie nad nemeckými okupačnými vojskami na Slovensku 19.9.1944 sa 8.10.1944 podarilo pre nasadenie na Slovensku získať 14. S S divíziu granátnikov a 18. S S divíziu tankových granátnikov. Súčasne bola bojová skupina Schäffer redislokovaná k svojej kmeňovej 18. S S divízii Horst Wessel, ktorá vyčkávala v Komárne. Z Poľska prišla 10.-15.10.1944 brigáda S S Dirlwanger v sile 4000 mužov. Operovala v priestore horného Považia a Turca. V 2. polovici októbra 1944 bola na úseku Čertovice nasadená bojová skupina Wittenmeyer. Proti obrannému úseku Vernár – Hrabušice –Stratená - Dobšina sa od 18.-19.10.1944 zhromažďovala bojová skupina arm. skupiny Heinrici. Do bojov sa zapojila aj teroristická organizácia nemeckých nacistov na Slovensku Heimatschutz, príslušníci bezpečnostnej polície a bezpečnostnej služby Sicherheitspolizei a Sicherheitsdienst. Do bojov proti povstaleckej armáde a občanom ktorí pomáhali vojakom a partizánom sa zapojila protipartizánska skupina „E D E L W E I S S“ ktorej velil kpt. Nižňanský jej členmi mimo iných boli aj František Čelko, nar. 19.11.1925 Ochodnica, Ondrej Škorvánek, nar. 17.10.1925 Čadca, Ján Vojtek, nar. 18.4.1924 Rudinská, Anton Korista, nar. 24.6.1924 Turzovka, Anton Krištof, nar. 20.6.1924 Riečnica, Michal Sýkora, nar. 1.10.1924 Dunajov, Rudolf Šutý, nar. 17.10.1925 Kysucký Lieskovec, Štefan Virec, nar. 24.12.1924 Dlhé Pole./ bytom Turzovka/, Eduard Juríček, nar. 13.12.1924 Čadca. Celkový počet nemeckých ozbrojených síl na Slovensku sa pohyboval okolo 48 000- 50 000 vojakov. Mali lepšiu kvalitu i počet zbraní, hlavne tankov, delostrelectva a letectva. Po vypočutí prejavu gen. Ferdinand .Čatloša, pplk. gšt. Ján Golian / Ley /, 26.1.1906 –1945, / K T Flossenburger/, vydal heslo „Začnite s vyst'ahovaním“, vypuklo Slovenské národné povstanie. Významnou osobnosťou v príprave a v priebehu SNP bol kpt. Milan Polák, nar. 17.8.1897 v Čadci. Bol činiteľom občianskeho demokratického odboja na Slovensku v rokoch II. svetovej vojny. Bol blízky spolupracovník gen. Jána Goliana. Zomrel 2.8.1951v Bratislave. Bol vyznamenaný Čs. vojnovým krížom 1939 a Radom SNP I. triedy. Ďalšou významnou osobnosťou SNP bol aj mjr. gšt. Anton Cyprich, nar. 6.1.1907 vo Svrčinovci, prednosta 4. materiálneho oddelenia Veliteľstva Čs. armády na Slovensku „Bradlo“, ktorý dodával zbrane partizánom a ilegálnym pracovníkom najmä v priestore Nízkych Tatier a na Kysuciach. Od decembra 1944 bol veliteľom Štvrtého partizánskeho pluku ktorý bol rozkazom HŠPH zo 4.2.1945 premenovaný na 4. partizánsku brigádu. Zomrel 23.5. 1984 v Chicagu. Rezistencia

občanov Turzovky a jej okolia začala už v roku 1940 činnosťou ilegálneho charakteru rozširovaním letákov. V tejto oblasti sa angažovali Štefan Čuboň, Ján Okuliar, Rudolf Jašík a Rudolf Zinko. Neskôršie sa pridali Štefánia Dorociaková, Ján Dorociak-Podlipan, Šimon Janešík a Jozef Tudík. Od roku 1943 aj František Cvinček. / / . Skupina vydávala noviny Hlas ľudu a vykonávala spravodajskú činnosť. Skupina si vytvorila svoje vedenie na jeho čele bol Ján Dorociak - Podlipan, tajomník František Cvinček a pokladník Jozef Tudík. V lete 1943 vznikla ďalšia ilegálna skupina v ktorej boli Pavol Štefanek, Rudolf Štefanek, Štefan Čuboň, Rudolf Rezníček, Štefan Krištofik, Štefan Štefanka, Milan Štefanka, Milan Horský, Kotyra a Gavora. Skupina mala spojenie s por. Viktorinom zo Žiliny a s ilegálnou organizáciou v Baťovanoch /dnes Partizánske/ poznámka J.K./ . V júli 1944 vznikol v Turzovke ilegálny Revolučný národný výbor, ktorého predsedom bol Ján Dorociak-Podlipan, podpredseda Štefan Čunoň, tajomník František Cvinček, pokladník Jozef Tudík. Členmi RNV boli Šimon Janešík, Štefan Dorociak, MUDr. Adolf Staneček, František Janiš, František Tunák, Štefan Štefanka a Jozef Hanzel. Dňa 29.8.1944 prišli zo Žiliny do Turzovky turzovčania Kojš a Korček. Oznamovali začiatok SNP. Veliteľ skupiny Ján Dorociak –Podlipan vydal rozkaz k rozdeleniu zbraní. Členovia skupiny obsadili železničnú stanicu, poštu a križovatky ciest. K SNP sa pripojila aj žandárska stanica s veliteľom Michalom Terekom. Stanica dala k dispozícii všetky zbrane a materiál. K ním sa pripojil aj oddiel finančnej stráže so Suppekom. K ním sa pripojili aj žandári z colnice na Barani s jej veliteľom Bederkom. Michal Terek, P. Plaskura a František Cisárik podmínovovali most cez rieku Kornicu v Klokočove. Čata v čele s Rudolfom Štefankom a Michalom Terekom odišla k protektorátnej hranici s cieľom očakávať príchod nemeckých okupačných vojsk. Tieto však prišli 30.8.1944 od Čadce do Turzovky. Skupina 30 mužov s Jánom Dorociakom – Podlipanom odišla do priestoru Semeteša. Skupina nadviazala spojenie s partizánskou brigádou gen. M. R. Štefánika a jej 5. oddielom v Kunerade ,ktorého bol členom Rudolf Jašík. Príslušník ČA odviezol do Semeteša oddiel 85 partizánov do Kuneradu. V priestore Malej Fatry boli nasadení do boja. Prvé bojové stretnutia medzi nemeckými oddielmi a partizánmi sa uskutočnili 30.10.1944 v Hlaviciach a v Kline. Pri prestrelke padli dvaja Rumuni, príslušníci nemeckých okupačných síl a dvaja partizáni. Boli pochovaní v Hlaviciach pri Kríži. Pri prestrelke v Turzovke na Vyšnom Konci 4.11.1944 padol partizán Vincent Huduška z Dlhého Poľa-Turkov. / / . Nástup vojenských posádok do povstania v jednotlivých oblastiach Slovenska nebol rovnaký. Na strednom Slovensku sa všetky vojenské posádky pridali na stranu povstalcov. Zo západoslovenských posádok prešli do povstania posádky v Trnave, Piešťanoch a následne v Topoľčanoch. Do povstania sa nezapojila posádka v Nitre a z posádok Hlohovec, Sered', Nové Mesto n/Váhom, Trenčín, Nemšová a Bratislava prešlo po skupinkách len asi 1000 vojakov. Do povstania sa nezapojili ani poľné jednotky slovenskej armády, ktoré boli dislokované na východnom Slovensku. Boli odzbrojené, časť ich príslušníkov zostala v partizánskych jednotkách na východnom Slovensku a asi 3 500 vojakov a dôstojníkov v polovici septembra prešlo na stredné Slovensko, kde sa aktívne zapojili do boja na rôznych úsekoch povstaleckého frontu .Na povstaleckom území sa formovali povstalecké posádky a jednotky. Do bojov proti nemeckým okupačným jednotkám sa zapojilo 18 000 vojakov a dôstojníkov. Po prvej oficiálnej mobilizácii 5.9.1944 sa počet bojovníkov povstaleckej armády zvýšil na 47 000 a po druhej mobilizácii 26.9.1944 dosiahol 60 000 mužov. Na pomoc SNP prišla 17.9.1944 anglo-americká misia „Dawies“ ktorá mala 40 osôb. Na letisku Tri Duby pristáli 4 bombardovacie lietadlá Boeing B-17 v sprievode 30 stíhačiek Mustang zo základne v Pise. Dňa 7.10.1944 pristála druhá skupina 6 bombardovacích lietadiel B-17 ktoré priviezli aj zbrane, strelivo, lieky a potraviny. Anglická časť misie prišla na letisko Tri Duby 18.9.1944 na lietadlách De Havilland D H -89 ktorej velil mjr. Sehmer. Skupiny sa presunuli na Donovaly a v novembri do priestoru pod Veľkým Bokom. Dňa 26.12.1944 boli prepadnutí jednotkou Edelweiss. Československa armáda na Slovensku mala tieto hlavné organizačné zložky: Veliteľstvo v ktorom bolo 1. oddelenie - osobné, 2. spravodajské, 3. operačné, 4. materiálne, Zbrojná ,Intendančná , Zdravotná , Veterinárna , Pionierska , Spojovacia , Automobilová , Justičná správa, Duchovná správa rim. kat , Duchovná správa ev. a. v ., Politická správa, Propaganda, Pomocný úrad, Hospodárska správa, Štábná rota a Kárny výbor. Veliteľstvo obrannej oblasti 1, veliteľ plk. pech. Pavel Kuna. Sídlilo v objekte Veliteľstva čs. armády v Banskej Bystrici. Veliteľstvo obrannej oblasti 2, veliteľ pplk. pech. Ladislav Bodický/do 6.9./, pplk. pech. Ján Černek /od 6.9./ . Organizácia veliteľstva 1. ČSA na Slovensku bola od 10. 9. do 28.10.1944. Veliteľ plk. gšt. Ján Golian, neskôr brig. generál./do 7.10./,div. generál Rudolf Viest./od 7.10./,Zástupca veliteľa armády brig. gen. Ján Golian,/od 7.10./,Náčelník štábu armády mjr. gšt. Július Nosko. Od 10.9.1944 obranné boje na povstaleckom území zabezpečovalo šesť taktických skupín. I. taktická skupina „KRIVÁŇ“, veliteľ pplk. pech. Josef Tlach, / 1896-1967/, II. taktická skupina „ FATRA“, veliteľ pplk. pech. Michal Širica, III. taktická skupina- „ GERLACH“, veliteľ plk. pech. Pavel Kuna/do 20.10./, plk. pech. Mikuláš Markus,/ 1897-1967/, /od 20.10./,IV. taktická skupina „ MURÁŇ“, veliteľ pplk. jazd. Ján Malár,/ 1900-/./do 14.9./,plk. pech. Mikuláš Markus,/od 14.9./,V. taktická skupina „ DUMBIER“, veliteľ pplk. del. Emil Perko,/ 1905-/ , VI.

taktická skupina „ZOBOR“, veliteľ pplk. pech. Ján Černek, / 1896-1977/, Letecká skupina, Druhá čs. paradesantná brigáda, ako aj ďalšie jednotky. Partizánske jednotky neboli podriadené vojenskému veleniu. Boli v organizačnej štruktúre Hlavného partizánskeho štábu na Slovensku na čele ktorého bol plk. A. N. Asmolov. Na všetkých úsekoch povstaleckej fronty prebiehali ústupové boje, pričom sa povstalecké sily sťahovali do obranného trojuholníka B.Bystrica-Zvolen-Brezno. Za týchto nepriaznivých okolností bol prílet paradesantnej brigády pre povstalcov cennou posilou. Dňa 7.10.1944 plk. Vladimír Příkryl obdržal rozkaz, aby s jednotkami parabrigády ktoré mal k dispozícii lebo preprava parabrigády nebola dokončená, v súčinnosti s partizánskou skupinou npor. M. Sečanského prekročili 8.10.1944 obranné postavenia III. taktickej skupiny a vykonali protiúder na nemeckú obranu pri Hronskej Breznici a Dúbravy. Ťažké boje trvali do 18.10.1944 pričom zadržali nepriateľský postup od západu na Zvolen. V tejto situácii sa osvedčila spolupráca s letcami 1. čs. stíhacieho pluku, ktorý priletel na poľné letisko Zolna už 17.9.1944. Pluk sa stal prvou čs. zahraničnou jednotkou, ktorá pristála a bojovala na pôde vlasti. Do 25.10.1944 príslušníci pluku zničili 39 nepriateľských lietadiel z toho 20 na zemi, vyradili z boja mnoho tankov, diel, mínometov, lokomotív, železničných vozňov, aut a iného vojenského materiálu. Po rýchlom a malo úspešnom prelete do ZSSR sa 1. čs. stíhací letecký pluk stal jadrom vznikajúcej 1. čs. zmiešanej leteckej divízie v ZSSR. Dňa 18.10.1944 Nemci zahájili postup od maďarskej hranice a súčasne obnovili útoky na všetkých úsekoch fronty. Prichádzalo kritické obdobie povstania, pri ktorom parabrigáda pripadla úloha kryť ústup povstaleckých síl. Parabrigáda zadržovala nepriateľa postupujúceho od Krupiny. Dňa 21.10.1944 veliteľstvo 1. čs. armády presunulo jeden prápor parabrigády k Breznu a 23.10.1944 vyslalo dve skupiny parabrigády do Detvianskej doliny s úlohou zastaviť postup Nemcov do Kriváňa ku Zvolenu. Spád udalosti sa zrýchľoval. Brigáda obdržala rozkaz zničiť mosty a komunikácie a potom ustúpiť. Bolo jej uložené pripraviť protiútok na Zvolen a časťou síl zadržat nepriateľa postupujúceho na Banskú Bystricu. Na porade veliteľov všetkých taktických skupín 22.10.1944 bolo na návrh gen. Rudolfa Viesta rozhodnuté zaujať obranné postavenia na svahoch Nízkych Tatier a Veľkej Fatry, pričom parabrigáda tvorila pohyblivú zálohu veliteľa. V okolí Banskej Bystrice prepukol zmätok. Cesty boli preplnené utečencami, armáda sa začala rozkladať. Príslušníci parabrigády odrážali v údolii Hrona útoky predných skupín fašistických vojsk prenikajúcich do Banskej Bystrice. Jednotky parabrigády viedli boj na zdržanie a pomaly ustupovali do hôr, kde sa pripojili k hlavným silám brigády. Delostrelectvo brigády sa v priestore letiska Tri Duby snažilo priamou strelbou zastaviť nepriateľskú presilu, ktorá sa valila do centra povstania. Povstalci držali len údolie Starých Hor. Rozkazom velenia 1. ukrajinského frontu bola parabrigáda premenovaná na 2. čs. partizánsku brigádu a bola podriadená Hlavnému štábu partizánskeho hnutia v Československu. Po ústupe povstaleckých vojsk do hôr Nízkych Tatier boli 3.11.1944 v Pohronskom Bukovci Nemcami zajatí gen. Rudolf Viest a gen. Ján Golian. Do SNP sa zapojili aj naši rodáci. Medzi nimi boli partizán por. Ján Dorociak - Podlipan nar. 8.2.1907 Turzovka, počas SNP veliteľ V. oddielu 2. čs. partizánskej brigády M. R. Štefánika bol zastrelený 10.10.1944 v Kolonviciach/ správne v Kolároviaciach poz.J.K./ a nájdený v Petroviciach. Iný údaj uvádza dátum 5.10.1944 miesto Pančava, Ondrej Furdan nar. 30.10.1908 Turzovka, zastrelený na strážni železničného mostu 29.8.1944 v Žiline, voj. v zál. František Holka, nar. 9.5.1921 Turzovka, padol 1.9.1944 vo Vrútkach, Štefan Janošec/ uvádzaný aj ako Jozef/ nar. 11.12.1911 Turzovka, padol 16.1.1945 v Starej Bystrici, strelec Ondrej Kabačka, / správne Kubačka pozn.J.K./, nar. 14.4.1913 Turzovka, padol 25.9.1944 v Dolnej Štubni, / iný údaj uvádza padol v októbri 1944 pri Čremošnom/, vojak Filip Marec, nar. 5.5.1921 Turzovka, padol v boji 1.9.1944 v Kysuckom Novom Meste, Emil Marišek, nar. r. 1925 Turzovka, padol 5.10.1944 v Banskej Bystrici, František Stolárik, nar. 1923 Turzovka, padol r.1944 v Banskej Bystrici, Štefan Trlík, nar. 19.8.1913 Turzovka, padol v Žiline 7.12.1944/ iný údaj udáva, že bol v roku 1945 ilegálnym pracovníkom prezradený Nemcom, chytený a zavraždený v Žiline, nájdený v spoločnom hrobe. František Vyšinský, nar. r. 1925 Turzovka, padol v boji 21.9.1944 pri Malom Čepčine, Michal Hadžurik, nar. 12.11.1923 v Klokočove, príslušník partizánskej jednotky „Veža“, padol pri obci Chliviščany - Bystrý Jarek 29.8.-11.11.1944, Rudolf Cisárik, nar. 1912 v Turzovke. Po vypuknutí SNP bol poľným četníkom pohotovostného oddielu v Nižnom Šebeši. Padol v boji pri Čremošnom 25.9.1944, partizán Ján Čuboň, nar. 4.4.1908 v Turzovke. Vytvoril partizánsku skupinu, s ktorou sa pripojil k partizánskemu oddielu Rodina. Od januára 1945 bol veliteľom čaty a veliteľom zásobovacieho oddielu. Dňa 21.3.1945 velil partizánskemu prepadu na 170 člennú maďarskú jednotku vo Veľkom Rovnom. Dňa 4.4.1945 bol nacistami odvedený na neznáme miesto a popravený. Bol vyznamenaný In memoriam Radom SNP I. triedy a Čs. vojnovým krížom 1939 ako aj Pavol Holena, nar. 1916 v Turzovke, padol 29.4.1945 v Turzovke, Štefan Jendrisek/ uvádzaný aj ako Vincent/ nar. 1917 v Turzovke, padol 5.12.1944 v Turzovke, Peter Ježík, nar. 14.6.1899 v Turzovke, náhodne zastrelený Nemcami 1.5.1945, Pavol Madaj, nar. 2.2.1927 v Turzovke, otrávený jedom 3.4.1945 v Turzovke, Jozef Malíček, nar. 2.7.1922 v Turzovke, nezvestný, Jozef Matejka, nar. 12.3.1929

v Turzovke, bol zabitý minou 6.5.1945 v Turzovke, Pavel Plaskura, nar. 24.6.1908 v Turzovke, padol 7.12.1944 v Turzovke, Vincent Staník, nar. 6.5.1924 v Turzovke, padol 17.1.1945 v Turzovke, Jozef Stopka, nar. 30.3.1885 v Turzovke, náhodne zastrelený 2.5.1945, Pavol Tuhovčák/uvádzaný aj ako Jozef/, nar. 11.8.1923 v Turzovke, zastrelený 30.10.1944 v Turzovke, des. Alexander Čuboň, nar. v Turzovke, príslušník I. taktickej skupiny „Kriváň“, veliteľ pplk. pech. Josef Tlach, ale aj ďalší naši rodáci uvedení na tabuli na pomníku pred kostolom Pavol Boháčik, Jozef Cudrák, Veronika Čagalová, Rudolf Ďurina, Ján Ferenčák, Jozef Gacík, Anton Holka, Pavol Hruška, Jozef Hochfelder, Anton Jantošík, Jozef Kantorík, Anton Komoráš, tragický zahynul, Štefan Kaňkovský, Pavol Krajíček, Šilian Kyčprka, Ondrej Mudrík, Ondrej Paluch, Pavol Plaskura, Alfréd Prikryl, Jozef Šmira, Ján Staník, Ján Šteiniger-Bojda, Jozef Šteiniger, Anna Staňová, Ľudovít Strkáč, Ján Strkáč, Anna Tuhovčaková, Ľudovít Valášek, Ján Macho, Jozef Zabavík. Po potlačení SNP všetci ktorí bojovali v priestore Malej Fatry a prežili sa vrátili do priestoru Diviny. Veliteľ partizánov Ján Dorociak - Podlipan odišiel z tábora pri Divine do Kolárovic, kde padol. Velenia sa ujali Štefan Štefanka a Štefan Dorociak. Veliteľmi čiat boli: Rudolf Řezníček, Rudolf Štefanka a Kračala. Po prepadnutí Nemcami sa partizánske oddiely rozbili. Potom sa zišli na Košariskách u Gažika, odkiaľ vykonávali výpady proti fašistom. Nemci 1.2.1945 v Turzovke na Vyšnom Konci u Hudalov chytili Pavla Štefanku, Rudolfa Štefanku a Jaroslava Lychkého a po výsluchoch v Čadci a Bratislave boli odvezení do koncentračného tábora Mauthausen. Stretnutia príslušníkov oddielu sa uskutočňovali v Riečkach s kpt. Bielavským. Dňa 19.4.1945 na Semeteši postrieľali fašisti 21 mužov a 16 domov vypálili. Vraždenie prežil Štefan Cipár. Do SNP sa zapojili aj por. útoč. vozby Ondrej Galuščák, nar. 21.7.1915 Turzovka. Pred vypuknutím povstania bol vyslaný pplk.gšt.Jánom Golianom na akcie k partizánom jako spojovací dôstojník s partizánmi. Šimon Jančík z Klokočova č. 365 ako príslušník delostreleckého pluku 11 v Žiline „Dolár- 1 a „Dolár – 2 „ bojoval pri obci Mošurovce kde bol aj ranený. Vojnové časy zastihli našich rodákov v aktívnej službe v rámci armády Slovenskej republiky medzi nimi boli por. kanc. Jakub Hnidka, nar. 16.7.1898 Turzovka, por. hosp. František Barčák, nar. 19.4.1900 Turzovka, por. let. Ladislav Jaroš, nar. 25.9.1917 Turzovka, zvk. del. Jozef Paduch, nar. 25.3.1893 Turzovka, rtk. stav. Rudolf Bogáň, nar. 8.4.1909 Turzovka, rtk. spoj. Ján Muška, nar. 9.8.1914 Turzovka, rtk. kanc. spr. Pavel Stolárik, nar. 31.10.1915 Turzovka, Ďalej to boli naši krajanovia z Kysúc: Jozef Pápol, nar. 26.3.1914 v Makove./plk. ČSLA/.Pred vypuknutím SNP bol veliteľom roty 4. pešieho pluku v Liptovskom Mikuláši s ktorou prešiel k partizánom. Od 3.9.1944 bol veliteľom oddielu Štefánik, partizánskej brigády Kriváň, od 26.9.1944 partizánskej brigády Sergej. Dňa 30.9.1944 sa oddielom východne od Lupkovského priesmiku spojil s jednotkami 4. ukrajinského frontu. Od 1.11.-20.11.1944 bol veliteľom roty Červenej armády v Poľsku. Od 27.11.1944 bol pomocníkom prednostu operačného oddelenia 3. čs. samostatnej brigády 1. čs. arm. zboru v ZSSR. Bol vyznamenaný 4x Čs. vojnovým krížom 1939, Za zásluhy I. stupňa, sovietskym Rádcom Červenej hviezdy, Za pobeđu nad Germanijou, Za chrabrosť, Radom SNP II. triedy, Čs. vojenským Rádcom Bieleho leva, Za víťazstvo – zlatú medailu a mnohé ďalšie. Vladimír Valíček z Makova, /pplk. ČSLA/,rtm. František Cyprich, nar. 1.10.1917 v Svrčinovci. / plk. ČSLA /. Účastník SNP, ako príslušník povstaleckej Kombinovanej letky v rámci ktorej zostrelil 2 1/2 nepriateľského lietadla. Na lietadle Avia B- 534 zostrelil nemeckého junkersa. Spoločne s Rudolfom Božíkom zostrelili nemecké pozorovacie lietadlo Focke Wulf Fw – 189 a neskôr aj moderný Junkers – 88. Výrazný úspech dosiahol i pri nálete na kolónu nemeckých tankov pri Žarnovici, kde paľbou pretrhol čelnému tanku pás, a tým zablokoval kolónu v úzkom priechole. Dňa 8.10.1944 bol letecký odtransportovaný do ZSSR, kde sa preškolil na sovietskú leteckú techniku a bol zaradený k 1. čs. zmiešanej leteckej divízii. Bol veliteľom roja a letky a neskôr inštruktorom v Przemysle. Koniec vojny ho zastihol v Baliciach pri Krakove. Partizán Ján Bacula, nar. 1920 v Čadci, padol v boji, Gejza Bongolaj Baláž, nar. 28.6.1924 v Čadci, zomrel na následky väznenia v koncentračnom tábore Mauthausen, partizán Géza Baláž, nar. 20.8.1924 v Čadci, padol v boji 28.5.1945, partizán Štefan Baláž, nar. 2.9.1911 v Čadci, bol zastrelený Nemcami 30.8.1944 v Čadci, partizán Jaroslav Belež, nar. 9.9.1926 v Čadci, padol v boji 16.10.1944, partizán Matej Benko, nar. r.1921 v Čiernom, padol v Nemecku, partizán Pavel Bilík, nar. 17.11.1916 v Makove, padol v boji 8.9.1944, slob. Mikuláš Birák, nar. 25.5.1918 v Rakovej, nájdený na bojisku 31.8.1944 v Poprade-Veľká, partizán Ján Bobčík, nar. 16.5.1901 vo Vysokej, padol v boji, partizán Štefan Bollo, nar. 5.2.1911, padol v boji, des. Martin Botek, nar. 4.10.1921 v Starej Bystrici, padol v boji 25.9.1944 v Radobici, partizán Ondrej Cyprich, nar. 23.11.1910 vo Svrčinovci. Pomáhal partizánom a prenasledovaným antifašistom. V Bratislave zabezpečoval motorové vozidla na odchod na povstalecké územie. Organizoval partizánske hnutie na západnom Slovensku. Dňa 3.2.1945 bol v Bratislave zatknutý a 31.3.1945 odvečený do koncentračného tábora Mauthausen, partizán Ján Čuboň, nar. 25.4.1908 vo Vysokej, padol v boji 3.10.1944, partizán Ján Dubský, nar. 21.2.1905 v Novej Bystrici, príslušník Stalinovej partizánskej brigády, veliteľ Jegorov, padol 13.11.1944, voj. Tomáš Faktorik, nar. 19.12.1912

v Starej Bystrici, padol 6.11.1944 v Čiernom Pobeku.?, Jozef Gabriš, 44 ročný nar. v Čadci, zastrelený Nemcami v Čadci 30.8.1944, voj. v zál. František Godiška, nar. 18.7.1920 v Olešnej, padol v boji 3.9.1944 vo Vrútkach, strelník v zál. Ignác Grochal, nar. 28.8.1922 v Čiernom, padol v boji v Lipovci pri Vrútkach 8.9.1944, partizán Jozef Gumančík, nar. 5.5.1916 vo Vysokej, padol 20.4.1945 vo Vysokej, voj.. Alojz Hanušák, nar. 23.6.1903 v Zákopčí, zastrelený gestapom v októbri 1944 v Turčianskom Sv. Martine, partizán Ján Hofrík, nar. 18.3.1925 vo Vysokej, padol 24.4.1945 v Staškove, voj. Jozef Hruška, nar. 17.11.1921 v Podvysokej, padol v boji 5.9.1944 v Dunajove, partizán Štefan Chromický, nar. 19.8.1909 v Makove, padol 8.11.1944 v Hornej Mičine./iný údaj uvádza partizána Štefana Chromického nar. 19.8.1900 vo Vysokej, ktorý taktiež padol 8.11.1944 v Mičinskej doline, partizán Jakub Jarábek, nar. 22.5.1901 vo Svrčinovci, padol 26.11.1944 a je nezvestný, partizán Anton Jurčaga, nar. 2.7.1922 v Oščadnici, nezvestný, Michal Jarušek, nar. 3.10.1903 v Oščadnici, padol 9.9.1944 v Dunajove, partizán František Jurčík, nar. 24.8.1912 na Olešnej, nezvestný, partizán Ján Kopták, nar. 12.7.1923 v Ochodnici, príslušník partizánskej brigády „Žižka“, padol 10.3.1945 v pohorí Inovca, veliteľ kpt. Teodor Pola, slob. Štefan Kováč, nar. 11.2.1923 v Krásne nad Kysucou, padol v boji vo Vrútkach 3.9.1944, vojak Imrich Králik, 23 ročný, z Horného Vadičova, zomrel v nemocnici vo Zvolene 18.10.1944 po ťažkom zranení granátom, Štefan Kulla, nar. 15.11.1921 vo Svrčinovci, padol 29.8.1944 vo Svrčinovci, voj. v zál. Jozef Kubačka, nar. 21.10.1913 vo Vysokej, padol 1.10.1944 pri Vrútkach, Štefan Kvetik, nar. v Oščadnici 14.9.1919, od r.1943 nezvestný, Filip Malik, nar. 25.8.1914 v Rudinskej. Počas SNP veliteľ miestnej partizánskej skupiny v Nesluši. Od februára 1945 zástupca veliteľa partizánskeho oddielu Sloboda, partizán Ladislav Moravčík, nar. 1.8.1926 na Makove, , padol 1.9.1944 pri Strečne, partizán Augustín Mravec, nar. r.1912 v Čadci, príslušník partizánskej brigády „Štefánik“, padol 8.9.1944 v Poluvsí, Rudolf Matis, nar. 8.9.1925 v Čiernom, bol zastrelený Nemcami 31.8.1944 vo Veľkej Lomnici, partizánka Štefánia Lakatošová, nar. 25.6.1927 v Čadci, príslušníčka partizánskej brigády „Jegorov“, padla v boji 14.9.1944 v Priekope, partizán Ján Majchrák, 28 ročný zo Skalitého, zomrel na bojisku 28.-29.11.1944 v Polhore, partizánka Anna Michalina, nar. 26.1.1920 v Čadci, zastrelená Nemcami 31.8.1944 v Čadci, partizán Jozef Michalina, nar. 2.5.1923 v Čadci, zastrelený Nemcami 31.8.1944 v Čadci, partizán Rudolf Mlich, nar. 27.5.1921 v Rudinskej, nezvestný, partizán Augustín Mravec - Struček, nar. 30.7.1911 v Rakovej, padol 5.9.1944 v Poluvsí, Florián Matejov, nar. 7.12.1899 vo Vysokej, od 3.3.1945 nezvestný, Anna Matejová, nar. 17.2.1911 vo Vysokej, od 3.3.1945 nezvestná, partizán František Ostružiak, nar. 7.5.1922 Čadca-Mosty, príslušník part. jednotky „Žižka“, padol 29.8.1944 pri Turčeku/. Aj nasledujúcich krajanov zastihli vojnové roky v aktívnej službe. rtk. pech. Jozef Jantoš, nar. 9.12.1916 Makov, rtk. hosp. Ondrej Zeman, nar. 29.9.1913 Vysoká nad Kysucou, rtk. pech. Štefan Palica, nar. 20.2.1910 Olešná, rtk. pech. Ondrej Klus, nar. 5.12.1915 Olešná, rotník poč. Jozef Varsavik, nar. 15.2.1915 Raková, por. hosp.sl. Anton Jakubík, nar. 16.6.1889 Zákopčie, rtk. kanc. Demeter Šulák, nar. 29.9.1905 Zákopčie, rtk. evid. Ján Gacik, nar. 8.10.1919 Zákopčie, rtk. zbroj. Jaroslav Duraj, nar. 13.4.1914 Zákopčie, rtk. hosp. Ján Juriš, nar. 30.8.1913 Čadca, npor. pion. Ľudovít Jurga, nar. 2.9.1910 Čadca, por. del. Ľudovít Grieger, nar. 4.9.1918 Čadca, por. útv. Ján Bacmaňák, nar. 26.6.1919 Oščadnica, rtk. hosp. Vincenc Mikuliak, nar. 13.12.1912 Oščadnica, zvk. pech. František Berčák, nar. 3.12.1896 Horelica, por. útv. František Jedinák, nar. 20.10.1918 Kysucké Nové Mesto, stot. kanc. Kornel Ďurana, nar. 24.4.1905 Kysucké Nové Mesto, por. aut. Zoltán Galvánek, nar. 29.1.1912 Kysucké Nové Mesto, zvk. hosp. Viktor Kopták, nar. 30.7.1908 Ochodnica, rtk. hosp. Matej Klimek, nar. 31.7.1914 Nesluša, por. pech. Peter Chovaňák, nar. 20.4.1913 Nesluša, npor. útv. Leopold Ďurana, nar. 5.1.1914 Krásno nad Kysucou, rtk. evid. Rudolf Štefanov, nar. 23.10.1916 Riečnica, rtk. evid. Viliam Lutišan – Zajačík, nar. 10.2.1915 Riečnica, rtk. evid. Václav Gardlík, nar. 7.8.1915 Riečnica, rtk. hosp. Pavel Grešák, nar. 1.5.1915 Rudinská, rtk. kanc. spr. Adam Ochodničan, nar. 5.3.1915 Budatínska „Lehota.

iný údaj uvádza 22.1.1945 /,partizán Alojz Padišák, nar. 22.5.1921 v Čiernom, padol na neznámom mieste, por. Karol Pagáč, nar. 19.11.1916 v Krásne nad Kysucou, padol v boji 15.9.1944 v Lazoch, partizán Jakub Poláček, nar. 27.8.1920 v Čadci./iný údaj uvádza 15.7.1921/,padol v Nemecku/ iný údaj uvádza ako nezvestný/, Ján Pipík, nar. 9.9.1895 vo Vysokej, padol pri Vysokej, František Polák, nar. 27.8.1920 v Čadci, padol v Nemecku, špkt. v zál. Štefan Prerovský, 26 ročný z Čadce, chytený a zastrelený Nemcami 31.8.1944v Čadci, voj. Andrej Serafin, nar. 31.10.1922 v Skalitom, zomrel na zranenie v boji vo vojenskej nemocnici v Ružomberku 19.9.1945, partizán Matej Sloviak, nar. 6.1.1923 vo Svrčinovci, padol 26.10.1944 pri Jakubianoch., Ján Segeč, nar. 4.3.1920 vo Vysokej, padol pri Ružomberku v septembri 1944, Jozef Skipala, nar. 2.4.1895 vo Vysokej, padol pri Vysokej, voj. Leonard Lovas - Sojčák, nar. 15.6.1922 v Krásne nad Kysucou, bol nájdený na bojisku medzi ďalšími mŕtvymi bojovníkmi 18.9.1944 v Jasenove pod Vyšehradom, partizán Ondrej Šimčísko, nar. 8.4.1914 v Čadci, padol v boji 6.9.1944 v Priekope, partizán Štefan Škvrda, nar. r.1921 v Nesluši, príslušník partizánskej

jednotky „Klokov“, padol 19.11.1944 v Uhorskom Podhradí, Ján Šperka, nar. 11.8.1915 v Staškove, od 23.8.1944 nezvestný, Rafael Stenchlak, nar. 10.9.1922 v Skalitom, padol 21.4.1945, Dominik Tatarka, nar. r.1922 v Čiernom, padol pri Novom Meste nad Váhom, partizán Gustáv Tvrдый, nar. 1.8.1907 Čadci, zomrel v koncentračnom tábore Osvienčim 2.11.1944, voj. Martin Vranečka, nar. 6.1.1921 vo Vysokej nad Kysucou, /iný údaj uvádza 7.1.1921/, zabitý počas bojov 24.11.1944 pri Pucáku, /iný údaj uvádza 21.2.1945/, Jozef Zajac, nar. 14.9.1914 vo Vysokej nad Kysucou. V roku 1944 bol spoluzakladateľom 20 člennej partizánskej skupiny. V júni 1944 v akcii pri Makove bol ťažko ranený. So svojou skupinou sa pripojil k partizánskemu oddielu Za rodinu. V decembri 1944 až január 1945 uskutočňoval samostatné akcie. Do oslobodenia 2.5.1945 bojoval v súčinnosti s partizánskym oddielom Rodina. Bol vyznamenaný Radom SNP I. triedy, Tibor, Tomáš Ziffer, nar. r.1922 v Čadci, príslušník bojovej skupiny stot. jazd. Jána Gondu. Nemcami bol popravený obesením 11.12.1944 v Oslanoch, /iný údaj uvádza že padol 29.8.1944 pri Banskej Bystrici/, čat. Jozef Zvarík, nar. 19.3.1922 v Lodne, zomrel v koncentračnom tábore na strelnú ranu z úst do záhľavia, /iný údaj uvádza 15.5.1945 v Birkove v Čechách/. V partizánskych jednotkách bojovalo do 20 000 osôb.

KARPATSKO _ DUKLIANSKÁ OPERÁCIA

Sovietske velenie na žiadosť moskovského politického vedenia rozhodlo poskytnúť mimo dodávok zbrani urýchleným uskutočnením útočnej operácie cez Karpaty. Vykonaním operácie bol poverený gen. Moskalenko a jeho 38. armáda 1. ukrajinského frontu, ku ktorej bol pričlenený 1. čs. armádny zbor a gen. Grečkovi veliteľovi 1. gardovej armády 4. ukrajinského frontu. Útok začal 8.9.1944 v 6,40 mohutnou dvojhodinovou delostreleckou a leteckou prípravou na ktorej sa zúčastnili aj čs. delostrelecké oddiely. V 8,45 vyrazili do útoku strelecké jednotky podporované tankami. Útok sa zúčastnili aj čs. samopalníci, pričom sa podarilo prelomiť prvé pásmo nemeckej obrany. Po obede 8.9.1944 sa 1. čs. armádny zbor, ktorý bol v druhom slede 38. armády vydal na presun ku Krosnu. Nedostatočný prieskum a chaos na prísunových osiach spôsobil, že jednotky 1. čs. arm. zboru ráno 9.9.1944 nečakane narazili na silné nemecké postavenia na prvom karpatskom chrbte za osadami Machnówka a Wrocanka. Jednotky 1. čs. arm. zboru utrpeli ťažké straty a ich útok bol zastavený. Na základe tejto situácie veliteľ 1. ukrajinského frontu maršál I. S. Konev zbavil velenia gen. J. Kratochvíla a za veliteľa zboru menoval gen. L. Svoboru. Pozadie tohoto rozhodnutia nie je úplne jasné. Sovietski velitelia nemali právo rozhodovať svojvoľne o menovaní veliteľov čs. jednotiek. V nasledujúcich dňoch jednotky 1. čs. sam. brigády bojovali o kótu 534. Vojaci 3. čs. sam. brigády sa prebojovali pozdĺž dukelskej cesty do blízkosti mesta Dukly. Po siedmich dňoch bojov bolo 11.9.1944 oslobodené mesto Krosno. Postup vojsk 38. armády bol zastavený a fašistické vojská prevzali iniciatívu a začal útočiť na pozície čs. arm. zboru v priestore Tylawy a Dukly. Medzi tým bola na ľavé krídlo 38. armády zasadená do boja 2. čs. paradesantná brigáda, ktorá miesto vysadenia na Slovensko, ako pomoc SNP musela bojovať ako pechota. Dňa 12.9.1944 jednotky parabrigády vystriedali po viac ako 100 km pochode 121. streleckú divíziu v úseku Besko - Sanoczek širokom 20 km. Ťažisko útoku bolo prenesené na 2. čs. sam. paradesantnú brigádu i keď nebola vyzbrojená zbraňami a municiou ako aj tým, že jej útok nebol v potrebnej sile podporený delostrelectvom a tankami. Dňa 15.9.1944 sa parabrigáda v bojovej zostave 140. streleckej divízie zapojila do všeobecného útoku. Jej 2. prápor po urputných bojoch dobyl dediny Besko a Milcza. Do večera 17.9.1944 oba prápory parabrigády po bojoch dosiahli výhodného postavenia k útoku na Pulawy. Dňa 19.9.1944 prišiel rozkaz na stiahnutie 2. čs. paradesantnej brigády do Krosienka, kde sa sústredila k odletu na Slovensko. Jej prvá časť mala odletieť už 22.9.1944 ale pre zlé počasie odletela na 33 dopravných lietadlách prvá skupina 26.9.1944 z letiska pri Krosne. Lietadlá prekonávali vo veľkej výške pásmo nemeckej protilietadlovej obrany, ale aj hustá hmla a dažď v oblasti Vysokých Tatier i pri letisku Tri Duby boli vážnou prekážkou. Len 14 lietadiel doletelo na letisko Tri Duby ostatné sa vrátili. Ďalšie letecké transporty pokračovali od 6.10.1944. Bolo prepravených zhruba 2 000 vojakov so všetkými zbraňami a materiálom. Preprava sa pretiahla až do 19.10.1944. Pri letoch došlo k 17 pádom lietadiel ku ktorým došlo za sťažených letových podmienok, čo znamenalo ešte pred bojom strátu 68 mŕtvych. Vo Vysokých Tatrách v oblasti západného Gerlachu havarovalo jedno lietadlo. V neúprosných bojoch v Dukelskej operácii mala 2. čs. paradesantná brigáda 143 padlých, 438 ranených a 49 nezvestných vojakov. Dňa 20.9.1944 vojská 1. a 3. čs. sam. brigády s vojskami Červenej armády dobyli mesto Dukla. V ďalšom postupe im bránila dobre opevnená kóta 694 – Hyrowa hora. Jednotky 1. brigády 22.9.1944 dobyli postavenia a ovládli kótu a tak bola otvorená cesta okolo hlavnej komunikácie k Duklianskemu priesmyku. Úspech sovietskych jednotiek po obsadení mesta Tylawa vytvoril situáciu, aby sa 1. čs. armádny zbor presunul do priestoru obce Zyndranowa, ktorá je blízko čs. hranice. Dňa 30.9.1944 prešli sovietské a čs. jednotky do útoku a ovládli horské výšiny východne od Barwinku. V bojoch padol veliteľ 1. tankového práporu por. Rudolf Jasiok a po ňom aj kpt. František Vrána. Na pravom krídle útoku bola 241. divízia vystriedaná vojskami 1. čs. arm. zboru, aby sa tento dostal na územie vlasti ako prvý. Vystriedanie nevedlo k úspechu lebo silu nepriateľského odporu znásobilo daždivé počasie, ktoré premenilo terén v bahno. Po obnovení útoku vojsk 38. armády nepriateľ

v noci 6.10.1944 začal svoje postavenia opúšťať. Jednotky 1. čs. arm. zboru na rozkaz gen. L. Svobodu okamžite zahájili postup v pred. V 6 h hliadka čat. Nebeljaka ako prvá dosiahla československú hranicu. Počas celého dňa prechádzali Duklianskym priesmykom jednotky celého zboru, pričom bola oslobodená obec Vyšný Komárnik. Od tejto chvíle 1. čs. arm. zbor prestal byť zahraničným vojskom, lebo zahájil svoju účasť na priamom oslobodzovaní Československa. V dňoch 12.-26.10.1944 zvädzali urputné boje v priestoroch Vyšná Písaná, Medvedzie, o horu Javira, osadu Korejovce, kótu 517 Hrabov a kótu 471. Prvý čs. arm. zbor so 67. zborom pokračoval v útoku na Svidník. V tejto situácii Karpatsko-dukelská operácia stratila svoj pôvodný zmysel, lebo slovenské povstalecké sily boli zatlačené do hôr. Operácia však nebola zbytočná. Pútala značné nemecké sily, čo malo význam pre SNP. Naviac spôsobila Nemcom značné straty na živej sile a materiálu, komplikovala spojenie medzi nemeckými armádami v Poľsku a Maďarsku a narušila nemecký tyl. Boje na Dukle si vyžiadali vysoké obete u 1. čs. arm. zboru boli straty 6 500 mužov z nich 1 800 padlo. Straty príslušníkov Červenej armády boli 80 000 mužov z toho približne 19 000 padlých vojakov. Dňa 3.11.1944 jednotky 3. brigády bojovali o výšinu pri obci Krajné Bystré a 1. brigáda o kótu 481. Od 9.11-12.11.1944 zvädzali jednotky zboru smerom Ladomirová, Bodružal. Dňa 18.11.1944 bol zahájený všeobecný útok 38. armády 80 min. delostreleckou prípravou do ktorej bolo zapojené aj delostrelectvo 1. čs. arm. zboru. Urputné boje sa odohrávali pri Nižnom Komárniku, u osady Bodružal a Obšaru. Dňa 25.11.1944 zavládol na bojisku kľud. V noci 26.11.1944 začali nemecké jednotky rýchlo ustupovať do pripravených obranných postavení na západnom brehu rieky Ondava. Vojská 38. armády a 1. čs. arm. zboru začali prenasledovanie smerom na Stropkov. Od 1.12.1944 prešiel celý 1. čs. arm. zbor do obrany ktorá bola v dĺžke 25 km pozdĺž rieky Ondavy od Breznice, cez Sitník, Stropkov, Tisinec, Duplín a Stročin. Dňa 29.11.1944 prešla 38. armáda a 1. čs. arm. zbor do podriadenosti 4. ukrajinského frontu veliteľ gen. I. J. Petrov. Dňa 18.12.1944 obdržal gen. L. Svoboda rozkaz na odoslanie všetkých 5 delostreleckých plukov spolu s 5 tankami a 2 samohybnými delami 1. tankového práporu do priestoru Krosna na podporu vojsk 38. armády pre pripravovaný útok v priestore Jasla. Dňa 15.1.1945 zahájila 38. armáda útok v priestore Jasla za účinnej podpory piatich čs. delostreleckých plukov a jednotky tankovej brigády. Priaznivé podmienky boli vytvorené aj pre útok 1. gardovej armády, kde na jej pravom krídle bola 1. čs. samostatná brigáda a na ľavej strane 3. čs. samostatná brigáda. 2. prápor 1. čs. brigády pri postupe na Zborov bol 18.1.1945 zastavený nepriateľským odporom v Nižnej Polianke a následne prudkým útokom nepriateľa bol zatlačený späť do východzieho postavenia u osady Vyšný Svidník. Medzi tým 3. prápor dobyl Vyšný Orlik, ale jeho postup sa zastavil pred Nižným Mirošovom. Pri 15 stupňovom mraze zahájila postup 3. brigáda vo smere na Bardejov, ktorý oslobodila 19.1.1945. Jej 4. prápor prenikol až ku Kučínu. Podobným spôsobom 2. prápor samopalníkov oslobodil obec Kurimu. Vo večerných hodinách 2. rota 4. práporu ktorej velil por. A. Tyrichtra odvážnym útokom postúpila až za rieku Topľa. Dňa 20.1.1945 3. prápor oslobodil Zborov. Dňom 20.1.1945 prešiel 1. čs. arm. zbor do zostavy 18. armády genpor. A. I. Gastiloviča. Čs. jednotky splnením svojich bojových úloh prispeli k oslobodeniu Prešova. Za obdobie od 18.-20.1.1945 1. čs. arm. zbor oslobodil 41 obcí, zajaľ 138 nemeckých vojakov, zničil 34 nepriateľských guľometov. Pri tejto činnosti mal vlastné straty 2 padlých, 3 nezvestných a 44 ranených vojakov. Dňa 21.1.1945 po dvojdňovom obtiažnom presune zaujal 1. čs. arm. zbor nové postavenie na upätí vysokého horského chrbtu Braniska. Nepriateľ stačil pri ústupe ničiť komunikácie, zriaďoval zátarasy, aby spomalil postup našich vojsk. Dňa 25.1.1945 oslobodila 3. brigáda Spišské Podhradie. Dňa 26.1.1945 jednotky 3. brigády oslobodili Levoču. Dňa 27.1.1945 vojaci 1. brigády vyčerpaní pochodom v hlbokom mokrom snehu za neustálej fujavice začali postup na Kežmarok, ktorý bol vo večerných hodinách oslobodený. Jednotky 3. brigády pod velením plk. Satoria po odpočinku zahájili 28.1.1945 postup v kolónach smerom na Vrbov, Veľká Lomnica, Milbach, Starý Smokovec a Tatranská Polianka. 5. prápor obsadil Huncovce a Milbach. Do večera 29.1.1945 prenikli jednotky do Smokovcov a do T. Polianky. Postup 1. brigády spoločne so 108. gardovým samohybným delostreleckým plukom bol na smere Liptovský Hrádok. 3. brigáda po splnení náročného úkolu prešla do druhého sledu. 1. brigáda zahájila z priestoru Štrby postup v pred. Veľmi sa zmenilo počasie. Uderili silné až 30 stupňové mrazy. Vojakom omrzali ruky, nohy a uši. Pri Važci naše jednotky utrpeli veľké straty na životoch. Do týla nepriateľa bola vyslaná rota samopalníkov pod velením ppor. J. Hundu, ktorá v nadľudskej námahe za tmy a v snehu po pás za hustej fujavice obišli Važec, napadli nemeckú jednotku z tylu a Važec dobyli. Veličková partizánska brigáda 29.1.1945 prekvapivým útokom sa zmocnila Liptovského Hrádku, ale pre nedostatok streliva ho musela 31.1.1945 opustiť pre silný tlak nemeckých vojsk. Následne do mesta prenikli z juhu jednotky ČA i vojaci 1. brigády 1. čs. arm. zboru. Zatiaľ čo 1. brigáda bojovala o Liptovský Hrádok, 3. brigáda za podpory 108. gardového samohybného delostreleckého pluku prenasledovala nepriateľa, ktorý sa snažil zachytiť v priestore Liptovského Mikuláša. 3. brigáde sa postup po ose Sv. Peter, Jamník, Smrečany nedarilo splniť, lebo Nemci paľbou neumožnili ďalší postup. V bojoch pri Smrečanoch padli naši krajanovia voj. Matej Pečalka, 23 ročný z Rudinskej, padol 2.2.1945 v Smrečanoch, slob. František Kožík, nar. 21.9.1920 na Olešnej, padol 30.3.1945 v Smrečanoch. V tomto období sa prejavili obtiaže v zásobovaní pohonnými hmotami, čo zavinielo oneskorený postup delostrelectva, ktorý potrebovala pechota k svojej podpore. Príčinou boli zasnežené komunikácie. 1.2.1945 1. a 3. brigáda mala postupovať údolím Váhu smerom na Liptovský Mikuláš.

Ani jednej sa úloha nedala splniť pre aktívny odpor nemeckých vojsk na pochodové kolóny, nielen paľbou, ale aj protiútokmi za podpory tankov. Opakované útoky jednotiek brigád v dňoch 1.-5.2.1945 nevedli k úspechu. Veliteľ 18. armády preto nariadil dočasné zastavenie paľby. Jednotky zboru zaujali 8 km líniu ktorá sa tiahla od kóty 790 a obcou Žiar a Smrečany na severe smerom na juh až po výšinu 713 a obec Okoličné. Pripravoval sa útok s cieľom prelomiť nepriateľskú obranu a oslobodiť Liptovský Mikuláš. Dňa 12.2.1945 ráno za silného mrazu a fujavici zaujali jednotky 1. čs. arm. zboru postavenie k útoku. Delostrelecká príprava bola zahájená v 9,30h, avšak pre husté sneženie bola po 15 min. zastavená. Útok odložený na 13. február nepriateľ palebnými prepadmi zmaril. Opakované pokusy o útok v tomto dni nemali úspech. Preto velenie 18. armády stanovilo zboru úlohu ,aby prešiel do obrany. Počas západokarpatskej operácie od 18.-31.1.1945 prešiel 1. čs. arm. zbor v bojoch a za presunu 225 km a oslobodil 182 obcí a miest. Pritom prelomil štyri nepriateľské obranné postavenia. Začiatkom februára 1945 vyhlásila Slovenská národná rada po dohode s vládnym delegátom, ministrom Františkom Nemcom v 23 východoslovenských okresoch mobilizáciu. Náhradný pluk v ktorom sa sústreďovali nováčikovia bol premiestnený z priestoru Humenné a Sniny k fronte do Popradu., odkiaľ boli vojaci odosieleni k novo vznikajúcim jednotkám. Už koncom januára 1945 sa začalo organizovanie 2. brigády, stým, že sa do nej pripoja zvyšky 2. čs. parabrigády ktoré od konca októbra 1944 bojovali pod velením plk. Vladimíra Píkrly v horách. Príslušníkmi 2. čs. samostatnej brigády boli aj naši krajanovia ppor. v zál. Vincent Baroňák, nar. 11.8.1921 v Čadci, podprápor. v zál. Anton Nemec, nar. 25.5.1921 v Starej Bystrici, nrtm. v zál. Pavol Pajer, nar. 13.9.1921 v Zákopčí, ppor. v zál. Ján Rovňaník, nar. 4.3.1920 vo Vysokej nad Kysucou. Príchod brancov umožnil na začiatku februára 1945 založiť v Levoči 4. brigádu pod velením pplk. Č. Slezáka, ktorého vystriedal plk. Pavel Kuna. Nová brigáda mala rovnakú organizáciu ako 1. a 3. brigáda s počtom 5 714 vojakov. Od poloviny februára do začiatku marca 1945 neprebegli pri Liptovskom Mikuláši žiadne väčšie boje Dňa 3. marca 1945 čs. a sovietske jednotky začali útok. Úspech dosiahla 24. strelecká divízia ktorá po urputnom boji dobyla mesto. Tiež čs. jednotky prelomili obranu nepriateľa sv. od mesta a obsadili Bobrovec a Trstenu. Nepriateľ zasadzoval do boja nové sily prisunuté z iných úsekov frontu. Za tejto situácie bol ďalší postup našich vojsk zastavený, pričom mal zbor za niekoľko dní previať aj pásma 24. streleckej divízie. Pre útočnú činnosť neboli v tomto čase vhodné podmienky. Vojaci museli bojovať proti úporne sa brániacemu nepriateľovi, útočiť do kopcov, brodiť sa v hlbokých závejoch za silných mrazov a silného vetra. Pri striedaní vojsk v meste v noci z 9. na 10.3.1945 podnikol nepriateľ sústredený útok z troch strán na Liptovský Mikuláš. V tejto situácii sa vyznamenali ženské obsluhy protiletadlových kanónov a veľkorážnych guľometov nepretržitou paľbou kryli organizovaný ústup jednotiek 1. čs. arm. zboru. Dňa 30. 3 1945 opäť zaútočili jednotky 1. a 3. brigády bez delostreleckej prípravy k prekvapivému útoku. S 1. brigádou útočili vojská aj 4. brigády. Oslobodili osadu Jalovec a za dve hodiny rozhodujúceho boja prenikli do hĺbky 7 km . Nepriateľ sa spamätal a s nasadením tankov prinútil jednotky 1. a 4. brigády ustúpiť z osady Bobrovec a z Trstenej. Vojská 17. gardového streleckého zboru prelomili obranu a postupovali údolím rieky Oravy. Nemeckým jednotkám hrozilo obkľúčenie. Dňa 2. 4. 1945 samopalnícami 1. brigády dobyli Nižné Matiašovce. V noci 4. 4. 1945 Nemci začali opúšťať svoje pozície. Práporčík čs. brigád s pechotou 24. streleckej divízie energickým náporom prelomili nepriateľskú obranu na oboch brehoch Váhu a tak jednotky 4. brigády spoločne s červenoarmejcami oslobodili po dvoch mesiacoch urputných bojoch Liptovský Mikuláš. Z 1. čs. arm. zboru padlo 4 563 vojakov. V tento deň vojská čs. zboru oslobodili Ružomberok. Dňa 5.4.1945 prenikli jednotky k horskému masívu Veľkej Fatry. Veľké boje sa odohrávali v údoliach Váhu pri Kraľovanoch a na hrebeňoch Veľkej Fatry. Dňa 6.4. 1945 gen. K. Klapálek nariadil veliteľovi 3. brigády ktorej velil plk. J. Selner rozvíjať útok smerom na Kraľovany a 1. brigáda mala obchvatom cez Ľubochnianské sedlo preniknúť do Krpelian. Jednotky 4. brigády boli v zálohe veliteľa. Jednotky 3. brigády oslobodili kúpele v Ľubochni, Strakov, Stankovany, Rojkov a došli k sútoku riek Oravy a Váhu. Do bojov bola zasadená aj 4. brigáda. Dňa 8. 4. 1945 boli oslobodené Kraľovany, Krpel'any, Nolecovo a Konské. V dňoch 9. 4. –11.4.1945 bol oslobodený Sklabiňský Podzámok a spoločne s jednotkami 18. rumunskej divízie oslobodili Martin. Dňa 12. 4. 1945 vyrazili jednotky k útoku do svahov Malej Fatry. Prenikli do východnej časti hory Polom, na vrchol hory Úplaz a do priestoru západne od hory Grúň. Pilierom nemeckej obrany bola hora Polom. Boje o Polom trvali od 17.4. do 22.4.1945 kedy sa so značnými stratami podarilo dobyť Polom Dňa 25.4.1945 bol zlomený odpor na Grúni a nasledujúci deň aj na Rakyti. Z výšin delostrelectvo ostreľovalo ustupujúce kolóny nemeckých vojsk smerujúcich k Žiline. V tento deň sa k Váhu prebil aj 17. gardový strelecký zbor. Ráno 26. 4. 1945 vstúpili jednotky zboru do Strečna a 30. 4. 1945 oslobodili Žilinu. Dňa 2.5.1945 sa dočkala oslobodenia aj naša rodná obec Turzovka./ Pozri bližšie referát Ivana Gajdičiara, k 60. výročiu oslobodenia Turzovky. / pozn. J.K./

1. čs. samostatná tanková brigáda bola pridelená k 1. gardovej armáde. Po prelomení nemeckej obrany na rieke Ondava sa presunuli postupne do Prešova. Jednotlivé časti sa zhromažďovali v Kežmarku. Po bojoch bola brigáda citeľne oslabená. Z 834 osôb zostalo 660. Z 30 tankov T – 34 zostali tri. Do polovice januára 1945 bola brigáda sústredená v priestore osady Volja Nižná. Dňa 3.2.1945 brigáda dostala 20 tankov a do konca mesiaca obdržala 65 bojových vozidiel. Od 16. 2. 1945 zahájila presun na poľské územie, kde bojovala v zostave

4. ukrajinského frontu gen. I. J. Petrova. Bojovali o mestá Žory, Wlodziślaw. U mesta Tworków prekročili riekú Odru. V tomto období prevzal velenie frontu gen. A. I. Jeremenko. Smer útoku bol nasmerovaný na Ostravu. Aj v tejto fázi operácie sa zúčastnila 1. čs. samostatná tanková brigáda za účasti 1. čs. zmiešanej leteckej divízie a stíhacím a bitevným plukom.

Ú Č A S Ť N A B O J O C H V O F R A C Ú Z S K U.

Dňa 12.9.1939 sa v Paríži ustanovila československá vojenská misia. Dňa 15.9.1939 odišli predstavitelia misie do prideleného výcvikového strediska pre budúce čs. vojsko v Agde, na juhu Francúzska v departemente Hérault. Dňa 21.9.1939 prišlo do Agde prvých 8 dôstojníkov a 23. 9. prišlo ďalších 58 ktorí slúžili v cudzineckej légii v Afrike. Druhý transport z Afriky doviezol 548 mužov ktorý prišiel do Agde 26.9.1939. Dňa 28.9.1939 vznikol vo Francúzsku 1. československý náhradný prápor a 29.9. bol ustanovený 1. peší prápor ktorý sa stal základom pre ďalšie sa tvoriace útvary. Dňa 4.10.1939 prišiel prvý transport z Bejrutu v ktorom boli aj tí ktorí prešli cez Poľsko do Rumunska a odtiaľ do Bejrutu Dňa 11.10.1939 prišlo do Agde viac ako 600 mužov z Marny a Paríža. Prichádzali dobrovoľníci z Belgicka, Palestíny, Iránu a z ďalších krajín. Dňa 16.10.1939 bol vytvorený 1. peší pluk. Následne 15.11.1939 bol vytvorený 2. peší pluk Medzi príslušníkmi letectva vo Francúzsku bol v rokoch 1939-1940 vojak Pavel Bebcák, nar. 21.1.191, Turzovka, zomrel r.1984. ktorý bol v jednotke od 7.5.1940 ako letecký mechanik. Vo Francúzsku boli aj ďalší krajanovia, vojak Vojtech Kufel, nar. 18.4.1916 Stará Bystrica, ktorý bol v jednotke od 2.10.1939 ako pešiak, rotný František Sloviak, nar. 8.3.1911 Staškov, v jednotke bol od 10.10.1939 ako automechanik, voj. Ignác Klieščik, nar. 31.7.1909 Čadca, voj. Jozef Korista, nar. 10.12.1913 Zákopčie, voj. Alois Krkoška- Kamola, nar. 6.6.1902 Oščadnica, voj. Ludvík Kubica, nar. 21.2.1921 Čadca, voj. Ignác Kubiščik, nar. 18.2.1902 Nesluša, voj. Jozef Kupka, nar. 20.12.1901 Čadca, voj. Vendelín Macejka, nar. 20.10.1899 Stará Bystrica, slob. Ján Mičian, nar. 28.1.1902 Lutyša, voj. Jozef Mikuš, nar. 24.11.1913 Krásna Ves, voj. Tomáš Mravec, nar. 14.12.1901 Raková, voj. Ján Murgáš, nar. 13.12.1921 Raková, voj. Pavel Petras, nar. 16.1.1905 Krásno nad Kysucou, voj. Ján Štiak, nar. 14.6.1905 Turzovka, voj. Martin Šidlo - Uher, nar. 14.8.1902 Kysucké Nové Mesto, voj. Ivan Lukáč, nar. 19.5.1919 Čadca, voj. Ján Škorvánek, nar. 22.7.1900 Čadca, voj. Štefan Škorvánek, nar. 23.8.1921 Svrčinovec, čat. Ludevít Líčko, nar. 3.7.1914 Čadca, slob. Emil Tkáčik, nar. 25.8.1919 Turzovka, voj. Ján Turiak – Bzdiov, nar. 2.5.1899 Raková, voj. Ján Zajac, nar. 4.6.1906 Čadca, voj. Rudolf Gazur, nar. 18.10.1920 Nesluša, vpj. Rehor Gerčák, nar. 8.12.1903 Turzovka, voj. Jozef Halama, nar. 26.3.1911 Nesluša, des. Jozef Horniš, nar. 1.1.1908 Kysucké Nové Mesto, voj. Jozef Hruška, nar. 8.6.1921 Podvysoká, čat. Štefan Chromický, nar. 20.8.1900 Makov, voj. Michal Ivana, nar. 13.5.1899 Budatínska Lehota, voj. Ján Janiček nar. 25.3.1903 Nová Bystrica, ako aj kpt. Pavol Kudkáč, nar. 26.1.1916 Olešná u Palice. Po vypuknutí II. svetovej vojny vstúpil do francúzskej armády. Po kapitulácii Francúzska roku 1940 odcestoval loďou do Anglicka. Zomrel 11.10.1967. Zo Španielska prišlo do Agde asi 500 interbrigadistov. Po vyhlásení mobilizácie koncom roku 1939 bol stav asi 3500 mužov. Dňa 15. januára 1940 vznikla 1. československá divízia. Dňa 16. apríla 1940 prišiel do Francúzska prvý transport príslušníkov „poľského legiónu“ zo Sovietskeho zväzu, a neskoršie aj skupina dobrovoľníkov z Veľkej Británie. Veliteľstvo divízie bolo v Béziers. Preškolenie čs. letcov a leteckého personálu sa uskutočňovalo na viacerých miestach vo Francúzsku a v Afrike. Medzi ne patrilo Chartres, Toulouse, Pau, Avord, Istres, Mérignac pri Bordeaux, pri Orane Blid, La Senia, Mérignac pri Marseille. V prvej polovici apríla 1940 nemecké pozemné, námorné a letecké sily napadli Dánsko a Nórsko. Dňa 10. mája 1940 začal nemecký Wehrmacht útok na západnú Európu útokom na Belgicko, Holandsko a Luxembursko. Pre plán „Gelb“ nasadili viac ako 2500 tankov a 3600-4200 lietadiel. Hitlerovský Wehrmach nasmeroval hlavný úder cez ardénsku vysočinu. Nemci už 12. mája dosiahli východného brehu rieky Maasy a 14. mája obsadili Sedan. Holandska armáda kapitulovala 15. mája 1940. Fašistické vojská 17. mája 1940 obsadili Brussel. Dňa 28. mája 1940 sa vzdala odporu belgická armáda a anglický expedičný zbor zahájil evakuáciu z francúzskeho pobrežia pri Dunkerque. Nemci 5. júna 1940 začali ofenzívu na riekach Somme a Aisne, aby obrátili útok na Paríž. Pre nedostatok času bol na začiatku júna vytvorený 1. peší pluk z vojakov v Agde. Za veliteľa bol určený plk. J. Kratochvíl a 2. peší pluk ktorému velil plk. J. Satorie. Dňa 6. júna opustili pluky Agde v zostave divíznej pechoty a premiestnili sa do priestoru u Montigny s. Aube a Autricourt, asi 200 km jv. od Paríža. Velenie nad čs. divíziou pechotou prevzal gen. J. Znamenáček/Čihák/. Jednotky mali spolu 4855 mužov., 263 koňov, 100

ťažkých guľometov, 195 ľahkých guľometov, 2 kanóny a 29 mínometov. Dňa 10. júna 1940 do vojny vstúpilo Taliansko. Dňa 11. júna Nemci vytvorili predmostie na ľavom brehu rieky Seiny u Elbeuf, Louviers a Andelys. Nemci dosiahli Champag, Reims, zároveň prekročili rieku Marnu. Za tohoto stavu útvary čs. divíznej pechoty boli v členení do 23. a 239. francúzskej divízie. Prvý peší pluk prešiel z Montigny cez Bar s. Seine, do Coulommiers, asi 40 km východne od Paríža. Dňa 13. júna 1940 zaujal 1. peší pluk obranné postavenie na predmostí rieky Grand Morin v úseku Boissy - Mouroux. Večer tohoto dňa došlo k bojom s Nemcami. Ústup francúzskych jednotiek kryli jednotky 1. pešieho pluku. Po náročnom nočnom pochode dosiahli príslušníci 1. pešieho pluku 14. júna 1940 priestoru Planay, Vaudoy, Bois Blandureau, kde mali vybudovať obranu. Nemecké vojská v tento deň obsadili Paríž. Československé vojsko pokračovalo ďalším pochodom po ose Nangis, Villeneuve, Montereau. Pri Montereau nastala panika medzi ustupujúcimi kolónami, vojaci stratili smer i spojenie. Dňa 15. júna 1940 sa zvyšky 1. pešieho pluku sústredili v osade Ville St.Jacques, asi 6 km jz. Montereau. V nedeľu 16. júna 1. peší pluk došiel do Gien asi 130 km južne od Paríža. Československí vojaci sa nevzdávali. Obdržali bojovú úlohu ubrániť prechod cez rieku Loire a Ocre. Dva dni držali čs. vojaci obranné línie. Nemci boli prekvapení, že im niekto kladie tak húževnatý odpor. Dňa 18. júna 1. peší pluk obdržal rozkaz k ústupu po ose Argent, St. Montaine. Ráno 19. júna zaujali novú obrannú pozíciu u osady Ennordres. V tomto čase sa pravidelná fronta rozpadla. Čs. jednotkám hrozilo obkľúčenie. Dňa 19.6.1940 oznámil gen. Znamenáček, veliteľovi 23. divízie, že čs. vojská sa odpútavajú od nepriateľa, s tým, že urýchlene musia dosiahnuť pobrežie. V tomto období Francúzsko prežívalo národnú katastrofu. Dňa 14.6.1940 padla Paríž bez boja. Mnoho našich vojakov padlo do zajatia. Stretnutia s útočiacim nepriateľom podstúpili aj čs. letci. Viac ako 170 príslušníkov čs. letectva poskytlo Francúzsku veľkú pomoc. Úspešná činnosť bola u letcov z 5 a 3. stíhacej perute. Niekoľkí bojovali spoločne s poľskými letci. Za dva mesiace získali 158 vzdušných víťazstiev. Vzdušných bojov sa zúčastnilo 110 stíhacích letcov. Z nich 19 padlo a 19 ich bolo ranených. Celkom čs. letectvo stratilo 32 mužov z nich 21 padlo alebo bolo nezvestných, 10 zahynulo pri výcviku a jeden zomrel. Po ústupe čs. vojaci sa sústreďovali v okolí Agde. Za tejto anabázy padlo a bolo ranených a nezvestných viac ako 400 osôb. Dňa 17.6.1940 veliteľstvo 1. československej divízie vydalo zvláštny rozkaz v ktorom uviedlo že jednotky budú pokračovať v boji. V jednotkách mali zostať len dobrovoľníci. I keď bol tento rozkaz za niekoľko hodín odvolaný, mal za následok, že pravidelné čs. ozbrojené sily vo Francúzsku boli rozpustené. Asi 160 čs. interbrigadistov zo Španielska sa rozhodlo zostať v jednotkách. Československé jednotky vo Francúzsku opustili tri päťnásť osôb.

Činnosť v R A F a pozemných jednotkách vo Veľkej Británii

Do juhofrancúzskych prístavov Sète, Marseill, Port Vendres postupne priplávali anglické dopravné lode „Northmoor“, „Britannic“, „Appapa“, „Neuralia“, ako aj egyptské lode „Mohamed Ali-el Kebir“, „Gibel Dersa“, „Rod-el-Farag“. Posledné plavidlo odišlo z prístavu Sète 27. júna 1940. Na palubách evakuačných lodí bolo do 4000 čs. vojenských príslušníkov a skoro 500 civilných osôb. Na začiatku júla 1940 boli lode v Gibraltárskom prielive. Letecké jednotky preleteli do Veľkej Británie z rôznych miest Francúzska a zo sev. Afriky. Medzi nimi boli: des. Pavel Bielčík, nar. 21.2.1911 Turzovka, zomrel 21.1.1984, rtm. let. v zál. Štefan Jaroš nar. 10.1.1919 Olešná. Nezvestný od 3.10.1944. Nevrátil sa z operačného letu. šrtm. let. v zál. František Sloviak, nar. 8.3.1911 Staškov, čat. Antonín Smolík, nar. 7.5.1914 Kysucké Nové Mesto, kpt. Pavol Kudláč, nar. 26.1.1916 Olešná, zomrel 11.10.1967, čat. Martin Zuščík, nar. 23.2.1919 Zborov nad Bystricou, voj. Viktor Remiš, nar. 16.4.1901 Horný Vadičov, tlmočník v R A F, Dňa 12. júla 1940 bol zriadený Inšpektorát čs. letectva. Za inšpektora bol prezidentom republiky Dr. E. Benešom menovaný gen. Karel Janoušek. V tento deň bola na leteckej základni v Duxforde pri Cambridge založená 310. čs. stíhacia perut'. Veliteľom perute bol menovaný mjr. A. Hess. V ďalších nasledujúcich mesiacoch sa na velení 310. čs. stíhacej perute vystriedali škpt. F. Weber, kpt. F. Doležal, škpt. E. Foit, škpt. H. Hrbáček, kpt. V. Raba, a kpt. J. Hartman. V tento deň bola v tomto meste vytvorená Československá výcviková a náhradná jednotka. V Cosforde bola 2. augusta 1940 vytvorená 311. čs. bombardovacia perut'. Jej veliteľom bol pplk. K. Toman/Mareš/. Aj u 311. čs. bombardovacej peruti sa na velení vystriedali mjr. J. Schejbal, škpt. J. Ocelka, škpt. J. Šnajdr, škpt. J. Breicetl, kpt. V. Nedvěd, škpt. J. Šejbl, a mjr. J. Kostohryz. Dňa 30. júla 1940 bola presunutá na pridelenú leteckú stanicu v Honingtone v hrabstve Suffolk. Dňa 5. septembra 1940 bola v Duxforde vytvorená 312. čs. stíhacia perut'. Za veliteľa bol ustanovený mjr. J. Ambruš. Následne peruti velili škpt. E. Čížek, kpt. J. Klán, škpt. A. Vašátko, škpt. J. Čermák, kpt. T. Vybíral, škpt. F. Vancl, škpt. J. Hlad' a por. V. Šlouf. 313. čs. stíhacej peruti od 20.7.1941 velili kpt. J. Jaške, kpt. K. Mrázek, npor. J. Himr, škpt. F. Fajtl, kpt. V. Bergman, kpt. A. Hochmal, kpt. K. Kasal a por. O. Kučera. Čs. stíhacej skupine od 30.5.1942 velili škpt. A. Vašátko, škpt. K. Mrázek, škpt. F. Doležal, škpt. T. Vybíral a mjr. J. Hlad'. Stíhacím perutiám Veľkej Británie, 122. velil kpt. F. Fajtl od 28.4.1942, 198. velil kpt. J. Maňák od 1.5.1942 a 127. velil ppor. Otto Smik od 13.10.1944 do 28.11.1944. Po vzniku čs. peruti tieto zahájili

intenzívny výcvik. Stíhacie letky obdržali nové lietadlá typu Hawker "Hurricane" a príslušníci bombardovacej perute lietadla typu Vickers - Armstrong „Wellington“-1 .Cvičné lety vykonávali na lietadlách typu Tudor a Master. Dňa 21. júla ministerstvo zahraničných vecí Veľkej Británie oznámilo, že uznalo československú dočasnú vládu na jej čele bol vymenovaný Msgre. J. Šrámek. Vládu vymenoval Dr.Edvard Beneš. Slováci boli zastúpení Dr. Štefanom Osuskym, gen. Rudolfom Viestom a Lichnerom.V tento deň bola ustanovená aj Štátna rada v nej bol aj Dr. Milan Hodža. Vojaci ktorí prišli do Veľkej Británie boli sústredení v dočasnom stanovom tábore v zámockom parku v Cholmondeley pri Chesteru, asi 30 km od Liverpoolu. Nezhody medzi vojakmi vyústili k odchodu 539 mužov ktorí boli odsunutí do internačného tábora v Oswestry, asi 40 km jz. od Chesteru. Po niekoľkých dňoch boli presunutí do internačného tábora v Yorku. V auguste 1940 boli opäť presunutí do internačného tábora v Sutton Coldfield pri Birminghame. Po odvodoch do anglických M A PC bolo zaradených 460 čs. vojakov. Viac ako 70 nebolo z rôznych dôvodov zaradených. Boli umiestnení v zaisťovacom tábore v Knapdale v Škótsku. Tí ktorí boli prijatí do anglického pracovného miesta boli sústredení v Ilfrancoble. Po odsune 539 vojakov do internácie bola vytvorená Československá samostatná brigáda ,ktorá mala 932 letcov. Prechodne boli ubytovaní v kasárňach a vo vojenských táborech v mestách Warrington, Bridgnorth, Innsworth a Cholmondeley. Dňa 22. júla 1940 vláda Veľkej Británie odmietla návrhy A. Hitlera na „dohodu“. Letecká bitka o Veľkú Britániu začala 13. augusta 1940. Do čs. jednotiek vo Veľkej Británii vstúpili aj naši rodáci. Medzi nimi boli : rtn. Jozef Bielčík, nar. 19.9.1904 Turzovka, voj. Tibor Frankl, nar. 18.12.1917 Turzovka, príslušník 2 T R, Rehor Gerčák, nar. 8.12.1903 Turzovka, Alexander Kožík, nar. 12.6.1921 Turzovka, príslušník VR/T II, slob. Emil J. Tkačík, nar. 25.8.1919 Turzovka, príslušník 2 .T .P., čat. as. František Tunák, nar. 29.8.1919 Turzovka, príslušník P R/NT, voj. Juraj Tomčala, nar. 24.7.1902 Nová Bystrica, rtn. Vincent Trenboš, nar. 2.1.1909 Svrčinovec, príslušník T P I, čat. Dominik Urbánek, nar. 10.8.1915 Svrčinovec, príslušník B. T. D, des. Arnošt Vogel, nar. 22.12.1920 Skalité, príslušník 2/T. II, čat. asp. Ladislav Scheimann, nar. 7.12.1911 Čadca, slúžil na dopravnom oddelení, voj. Gustáv Stolarík, nar. 13.4.1912, Staškov/ Skalité ?, príslušník Pr. S NT, voj. Jozef Liščák, nar. 24.3.1924, Čadca, príslušník T II, voj. Ondrej Škorvaga, nar. 10.10.1916, Nová Bystrica, príslušník P R, A T, ppor. v zál. MUDr. Alfréd Šlamovič, nar. 8.3.1910, Čadca, / od 5.11.1944 v ZSSR/,slob. Stanislav Matisek, nar. 23.8.1911, Kysucké Nové Mesto, príslušník 1/T P I, od júla 1940, voj. Emanuel Míech, nar. 17.5.1926, Zákopčie, príslušník T/III, voj. Jozef Mravec, nar. 20.4.1919, Raková, príslušník T II, voj. Evžen Muller, nar. 8.3.1908, Svrčinovec, príslušník D R/ M P, voj. Ignác Patieпка, nar. 14.7.1917, Čierné, príslušník M P, voj. Evžen Pick, nar. 22.10.1916, Oščadnica, rt. Imrich Polepšek, nar. 8.10.1916, Ochodnica, štábná rota, voj. Jozef Kyselica, nar. 31.12.1922, Čadca, čat. Jaroslav Klemeš, nar. 2.2.1922, Čadca, slúžil na M NO v Londýne, voj. Ján Michalina, nar. 8.8.1905, Čadca, umiestnený vo vojenskom priemysle, voj. Ervin Feran / krycie meno Feuermann /(nar. v Zákopči, pohrešovaný od 18.6.1940, des. Pavel Franek, nar. 15.1.1894 Zákopčie, príslušník PR NT, voj. Alfred Feran, nar. 25.3.1914 Zákopčie, príslušník PVR/ NT, voj. Ján Heglas, nar. 18.9.1921 Raková, príslušník T I, slob. Robert Horák, nar. 30.11.1911 Kysucké Nové Mesto,městolušník DR.MP, voj. Ján Hudec, nar. 11.2.1921 Lutyša, príslušník 2/T I, voj. Ján Jaško, nar. 3.1.1928 Zákopčie, príslušník PVR/NT,

Čs. vojaci ktorí neboli zaradení do leteckých perutí sa stali príslušníkmi 1. česko-slovenskej samostatnej brigády vo Veľkej Británii. Boli dislokovaní v meste Leamington až do jari 1942. Tu vykonávali zdĺhavý výcvik. Od 15. 5. do 23.8.1942 vykonávali obranu južného pobrežia Anglicka pred prípadným nepriateľským útokom v úseku Seaton - Sidmouth, asi 75 km sv Plymouthu. Koncom augusta sa brigáda presunula na východné pobrežie Anglie. Obranné postavenie zaujali medzi Great Yarmouth a Southwold. Vo februári 1943 prešli do pobrežného priestoru Felixstow - Walton on the Naze. V auguste roku 1943 sa k brigáde pripojili jednotky zo Stredného východu. Po spojení sa Československa samostatná brigáda dňom 1.9.1943 preorganizovala na Československu samostatnú obrnenú brigádu. Za veliteľa brigády bol menovaný gen .A. Liška. Brigáda mala túto organizáciu: Veliteľstvo, štábnu rotu, jednotky intendancie, styčnú skupinu, výchovnú čatu, oddiel poľných žandárov a poľnú poštu. Ďalej dva tankové prápory, ľahké dielne, motorizovaný prápor, delostrelecký pluk, motorizovaný prezvedný oddiel, oddiel diel proti útočnej vozbe, protiletadlová batéria, ženijná a spojovacia rota, dopravný oddiel, tankové dielne, brigádna ambulancia a súdne inštitúcie. Brigáda mala 365 dôstojníkov, 3681 poddôstojníkov a mužstva, mimo 324 príslušníkov náhradného telesa. Brigáda bola vyzbrojená anglickými tankami typu Crusader Mark I-III, Cromwell a americký tank Scherman. V auguste sa brigáda premiestnila do vnútrozemia a zaujala priestor severne od Northamptonu kde začal intenzívny tankový výcvik, ktorý trval až do leta 1944 . To už bola brigáda dislokovaná v juhovýchodnom Škótsku v mestách Duns, Kelso a Lauder asi 50 km od Edinburghu. Z celkového počtu 2627 osôb bolo 19 dôstojníkov a 721

poddôstojníkov a vojakov slovenskej národnosti. Dňa 6. júna 1944 bola zahájená dlho očakávaná vylodňovacia operácia spojencov „Overlord“. Deň po invázii spojeneckých armád do Francúzska bola vyhlásená aj mobilizácia Československej samostatnej obrnenej brigády. Brigáda zahájila 7.8.1944 presun do Bridlingtonu na východné pobrežie Anglie. V dňoch 25.-29.8.1944 odišli jednotky brigády do zoraďovacích priestorov pred nalodením do prístavu Portsmouth Boli to priestory v Londýne a na sever od Tilbury pri ústí rieky Temže. Dňa 30.8.1944 sa 4259 príslušníkov brigády nalodilo a počas jedného týždňa sa prepravili cez Lamanšský prieplyv do francúzskych prístavov Courseulles a Arromanches v Normandii. Boli sústredení v prechodnom tábore na pobreží a odtiaľ odišli do priestoru asi 5 km od Falaise. Mechanici brigádnych dielni zhromažďovali vhodné zbrane a vozidla a opravené odovzdávali bojovým jednotkám. Brigáda bola zaradená do 21. anglickej skupiny armád ktorej velil maršal Montgomery. Miesto očakávaného presunu na frontu, boli nutení opäť sa venovať výcviku. V polovici septembra mala brigáda 167 tankov. Velenie malo ešte špeciálne obrnené vozidlo a 12 cvičných tankov Cromwell. K 18. septembru 1944 chýbalo do predpísaných počtov 32 tankov typu Cromwell, 22 tankov typu Stuart, tri mostné tanky Bridgelayers a tri obrnené vyprošťovacie transportéry. Dňa 5. októbra 1944 sa čs. brigáda presunula k pobrežiu Calaiské úžiny aby vystriedala kanadské a anglické útvary pri obliehaní prístavu Dunkerque. Nemci mali v Dunkerque asi 11 000 až 13 000 mužov. Väčšina patrila k 226. grenadýrskej divízii. Bojová úloha pre Čs. samostatnú obrnenú brigádu bola, uzavretie nepriateľa v doterajšom postavení a pôsobiť na všetkými prostriedkami, aby sa vzdal. Nemci zaplavili široké predpolie mesta do výšky až päť metrov. Na ostatných prístupových miestach k pevnosti nakládli mínové polia. Na tieto miesta zastrieľali námorne delá a protitankové kanóny. Predný okraj obranného postavenia, ktorý bol dlhý 26 km zdokonalili zemnými krytmi, ktoré vystužili pancierovými doskami a zabezpečili mínovými zátarasmi. Stredná a hlavná vnútorná obranná línia sa opierala o sústavu betónových pevností. Dňa 8. októbra 1944 prevzali vojaci Čs. sam. obrnenej brigády oficiálne od anglických a kanadských jednotiek obliehanie pevnosti. V tento deň sa prvýkrát stretli z nepriateľom. Nemci zahájili paľbu z 88 mm mínometov. Útoky Nemcov pokračovali v noci a aj 9. októbra. Brigáda mala i prvé obete. Padli voj. Bohumil Kubina, voj. Miroslav Blaho, voj. Karel Spira, voj. Josef Paclík a des. Otakar Gabriel. Veliteľské stanovište brigády bolo vo Wormhoudt. Dňa 28.10. 1944 pobili päťdesiat Nemcov a získali štrnásť zajatcov. Motorizovaný prápor mal troch padlých, sedemdesiat ranených a jedného nezvestného vojaka. V štábnej rote padol jeden vojak, jeden bol ranený a dvaja zostali nezvestní. Pri ďalšom útoku brigády delostreleckou prípravou a 21 tankami s pechotou naši vojaci zničili alebo poškodili nepriateľské ohniská odporu a zlikvidovali celú jednotku Einheit Walter. Na bojisku zostalo 150 mŕtvych Nemcov a bolo zajatých 6 dôstojníkov a 350 mužov. Vlastné straty mala brigáda jeden tank, štyroch mŕtvych, 18 ranených a jeden vojak bol nezvestný. V tento deň padli ešte ďalší traja vojaci. Celkom čs. brigáda dňa 28.10.1944 stratila 11 mužov, mala 36 ranených a 3 nezvestných vojakov. Dňa 5. 11.1944 pri druhej bojovej akcii Čs. samostatnej obrnenej brigády sa zúčastnilo 43 tankov, dve roty pechoty so ženistami, 21 batérii delostrelectva a 48 anglických bitevných lietadiel. Pri tomto útoku zajali 2 nemeckých dôstojníkov, 168 vojakov a 150 bolo mŕtvych a ranených vojakov. V boji padlo 26 vojakov, 59 bolo zranených a 9 mužov zostalo nezvestných. Brigáda mala zničených 12 tankov a jeden vyprošťovací transportér. Od 8.10.1944 do 19.1.1945 sa čs. brigáde vzdalo 678 vojakov Wehrmachtu z toho 9 dôstojníkov. Dopĺňovanie brigády bolo zabezpečované aj cestou M N O v Londýne z vojakov Vládneho vojska ktoré pôsobilo v Taliansku, ale aj zo zajateckých táborov v ktorých boli Nemci, ktorí sa hlásili za čs. občanov a predtým boli príslušníkmi jednotiek S S medzi nimi boli vojaci V. Michala, T. Widjika, R. Kovalčík, F. Gelner, A. Macha. Spojenie z Angliou bolo zabezpečené mesačne poľnou poštou. Medzi posledné bojové stretnutie príslušníkov brigády s nemeckými jednotkami bolo v dňoch 10.-16.4.1945 pri ktorých padlo asi 100 nemeckých vojakov. Čs. brigáda mala viac ako 50 mŕtvych a viac ako 100 ranených a nezvestných. Ťažké výpady museli čs. vojaci odražať ešte v apríli 1945, pričom Nemci sa vzdali až 9. mája 1945. V tento deň skončilo sedemmesačné obliehanie Dunkerque. V tento deň sa nemecký veliteľ pevnosti gen. Frisius so svojim štábom dostavil na veliteľské stanovište Čs. brigády, kde podpísal bezpodmienečnú kapituláciu nacistickej posádky. Vzdalo sa viac ako 10 500 vojakov Wehrmachtu, tri ponorky a všetok vojnový materiál. Československá brigáda zaznamenala od vylodenia 195 padlých. Na konci vojny bol jej stav 324 dôstojníkov, 5352 poddôstojníkov a vojakov plus 2473 mužov v bojových zálohách. Od októbra 1944 do mája 1945 brigáda prišla o 167 padlých, 461 ranených a 40 nezvestných vojakov. Hlavné veliteľstvo spojených expedičných síl neprijalo návrh čs. vojenských predstaviteľov na čele s ministrom obrany gen. Sergejom Ingrom, aby dalo súhlas k presunu Čs. samostatnej obrnenej brigády zo Západu do Československej republiky. Maršál Montgomery súhlasil, aby z čs. brigády bola vyčlenená „symbolická“ jednotka v sile 140 mužov a odoslaná na východ. Dňa 23.4.1945 odišiel takto kombinovaný oddiel k hraniciam republiky, aby sa pripojil k americkým zväzkom. Dňa 1.5.1945 prekročili príslušníci čs. brigády čs. hranicu pri Chebe. Príslušníci čs. kombinovaného oddielu chytili K. H. Franka v jeho vozidle 8.5.1945 pri pokuse dostať sa so svojim štábom do amerického zajatia. V dňoch 12.-13.5.1945 začal presun čs. vojsk do vlasti. Už 18.5.1945 došiel transport do Plzne a 30.5.1945 prechádzali Prahou. Prví československí letci zo Západu prišli 13.8.1945 na Ruzyňské letisko s 54 lietadlami typu Spitfire. Príslušníci 311. čs. bombardovacej perute zahájili už 30.7.1945 prepravu

predstavitel'ov čs. vlády z Londýna, pozemného personálu a materiálu do vlasti. Oficiálne boli privítaní na domácej pôde až 21.8.1945. Za bojovú činnosť v rokoch 1940-1945 bolo jednotlivým čs. letcom za statočnosť v boji v Poľsku, Francúzsku a Anglicku udelených 989 Čs. vojnových krížov 1939, a 760 čs. medailí „ Za chrabrosť“, ako aj 239 radov a vyznamenaní Anglicka, Poľska a Francúzska.

ÚTOK FAŠISTICKÉHO NEMECKA PROTI ZSSR – OPERÁCIA BARBAROSSA

Dňa 22. júna 1941 začala operácia Wehrmachtu „Barbarossa“ čo bol útok nemeckých vojsk proti Sovietskému zväzu. Zároveň na Slovensku začala prebiehať skrytá mobilizácia vyhlásená prezidentom Slovenskej republiky Dr. Jozefom Tisom. Povoláných bolo 68 018 záložníkov. Do 4. júla skutočne nastúpilo 56858 mužov. Stav armády bol 90 533 mužov. To umožnilo sformovať armádnú skupinu v ktorej bolo 50 689 osôb. V nej boli dve pešie divízie, dva delostrelecké pluky, armádne jednotky a jednotky vzdušných zbraní pod velením veliteľa armády a ministra národnej obrany gen. Ferdinanda Čatloša. Prvým útvaram slovenskej armády, ktorý prekročil hranice Slovenska a bol zaradený do zostavy nemeckých vojsk 17. armády ktorej velil gen. pech. Carl-Heinrich Stuplnagel bola Rýchla skupina ktorej velil plk. gšt. Rudolf Pilfousek. Rýchla skupina bola 7. júla 1941 reorganizovaná na Rýchlu brigádu. Jej čelo prekročilo hranice Slovenska v priestore Duklianskeho priesmyku 24. júna 1941 o 12,45 h a druhý deň bola nasadená do bojovej činnosti v priestore osady Vojtková a 27. 6. pri Záluži. Presun armádnej skupiny ktorej velil gen. F. Čatloš začal 1. júla 1941. Rýchla brigáda bola 22.7.1941 nasadená do boja pri Lipovci, v ktorom utrpela značné straty na živej sile a bojovej technike. V bitke pri Lipovci padlo 65 vojakov medzi ktorými boli aj naši krajanovia ako des. Anton Flašík, nar. 14.9.1919 Zákopčie, strelník František Harvančík, nar. 21.10.1920 Kysucké Nové Mesto, strelník Jozef Hmira, nar. 13.8.1919 Lieskovce nad Kysucou, strelník Jozef Pazdera, nar. 18.3.1916 Oščadnica, strelník Pavol Škrivánek, nar. 22.7.1920 Zákopčie, strelník Tomáš Vančo, nar. 6.1.1920, Lieskovce nad Kysucou, strelník Jozef Cudrák, nar. 15.2.1919 Olešná, padol 24.9.1942 Kutajskaja, strelník Gašpar Dorman, nar. 1.2.1920 Vysoká nad Kysucou, padol 21.8.1942 Suchaja Cice, strelník v zál. Jozef Gužík, nar. 19.5.1917, Čadca, padol 3.2.1942 Lojev, por. pech. Peter Chovaňak, nar. 20.4.1913 Nesluša, padol 27.2.1942 Marinowka, strelník Rehor Janšík – Chalupa, nar. 16.11.1919 Horný Vadičov, padol 22.7.1941 Lipovec, strelník Ján Kubačák, nar. 24.6.1919 Vysoká nad Kysucou, padol 30.7.1941 Granow, strelník Jozef Mlich, nar. 27.8.1919 Ochodnica, padol 23.3.1942 Žitomír, slob. Pavol Podolák, nar. 18.1.1919 Kraásno nad Kysucou, padol 24.9.1942 Kutajskaja, strelník Ján Paluch, nar. 17.9.1920 Čadca u Líšky, padol 2.6.1942 Mlýnek, strelník v zál. Vincent Sopek, nar. 12.1.1916, Budatínska Lehota, padol 22.7.1941 Lipovec, strelník Jozef Slávik, nar. 27.8.1919, Divinka, padol 20.12.1941 Nowo Bachmutskij, des. Ján Skalka, nar. 18.10.1919, Oščadnica, padol 10.9.1942 Kutajskaja, strelník Štefan Sadecký, nar. 12.11.1920, Zákopčie, padol 1.8.1942 Bjesujew, npor. pech. Jozef Štepanek, nar. 25.1.1915, Raková, padol 17.4.1942 Marinowka, strelník Ondrej Šuty, nar. 19.4.1920, Ochotnica, padol 28.5.1942 Ambrosiewka, strelník Ján Uhrecký, nar. 23.7.1919, Nová Bystrica, padol 27.4.1942 Ternowaja, des. Ján Vertfrain, nar. 2.12.1920, Čadca, padol 19.8.1942 Suchaja Cice. Na následky ťažkých zranení zomrelo v nemocnici vo Vinici 10 vojakov. Armádna skupina nebola schopná ďalšej bojovej činnosti. Dňa 25. júla gen. F. Čatloš vydal rozkaz na reorganizáciu slovenskej armádnej skupiny. Bola vytvorená Rýchla divízia pre boj na fronte a Zaisťovacia divízia pre plnenie úloh na okupovanom území Bieloruska a Ukrajiny. Po reorganizácii sa na Slovensko vrátilo 35 623 mužov a nimi aj gen. F. Čatloš. Velenie nad poľným zborom v poli prevzal 12. augusta 1941 gen. Anton Pulanich. Aj toto organizačné uskupenie bolo 20.9.1941 reorganizované a z veliteľstva poľného zboru bol vytvorený Spojovací štáb ktorý bol 8. decembra 1941 zrušený. Aj u leteckých jednotiek došlo k redukcii z pôvodných 5 letiek zostali v poli len dve 1. pozorovacia a 12. stíhacia letka. Ku konci októbra sa aj tieto letky spolu s veliteľstvom vzdušných zbraní vrátili na Slovensko. Počet vojakov nasadených na východnom fronte klesol na 15 072 osôb. Do konca októbra 1943, tj. do odsunu jednotiek technickej brigády vytvorenej z 2. pešej divízie, predtým/ Zaisťovacej /divízie do Talianska sa počet slovenských vojakov na východnom fronte v jednotlivých mesiacoch pohyboval od 12 000 do 18 500 osôb. Išlo o stíhaciu letku 13 pôsobiacu na východnom fronte od novembra 1942 do konca októbra 1943. Príslušníkom letky 13 bol aj náš rodák slobodník Vincent Tkáčik, nar. 20.5.1920 v Turzovke. Dňa 26.6.1943 bol pridelený k letke 13 „SILVESTER 3“ Rýchlej divízie na východný front, kde slúžil na letisku v Anape na Kryme, ako rádiomechanik na lietadla Me- 109. Dňa 11.9.1943 zbehol s pilotom čat. Alexandrom Geričom na lietadle Messerschmitt B f 10G-4 W. Nr. 14938/ tzv. „ žltá 2“ a pristáli na sovietskom letisku Timoševskaja. Je zaujímavé, že čat. A. Gerič pred dezerciou obdržal Železný kríž II. triedy ako prejav uznania za dosiahnuté úspechy v spoločnom boji proti nepriateľovi. V tej dobe boli v letke zaznamenané aj ďalšie „úlety“, ale na rozdiel od iných dezercia A. Geriča a V. Tkáčika nebola odhalená a v hláseniach boli vykazovaní ako „ zostrelení nepriateľským stíhačom v priestore Novorosijsk- Galenčík“, rtk. rtm. František Cyprich, nar. 1.10.1917 v Svrčinovci, príslušník 1. garnitúry letky 13. Dňa 27.10.1942 odletel v skupine z letiska v Piešťanoch na lietadle Bf 109E po trase Piešťany-Kamenica nad Cirochou-Lemberk/Lvov/-Proskurov-Kirovograd-

Zápороžie-Rostov-Majkop. Prelet trval do 4. 11. 1942. Pôsobil aj na letiskách Tamaň a Anapa. Na východnom fronte dosiahol 12 úradne potvrdených zostrelav sovietských lietadiel. Bol vyznamenaný Železným krížom, rtk. Jozef Švejčík, nar. 14.1.1916 vo Vysokej nad Kysucou. V dňoch 25.2.-6.7.1942 absolvoval výcvik na stíhacích lietadlách typu Messerschmitt B f 109 na leteckej základni v Dánsku. Bol príslušníkom 1. garnitúry letky 13. Padol 31.1.1943 v priestore sovietského letiska Kropotkin. Bombardovacia letka 41 ktorá od júla do konca októbra vykonávala výcvik na Kryme, dve samostatné pionierske rotý, telegrafná stavebná rota a dve železničné stavebné rotý z ktorých v júni 1942 bol vytvorený železničný prápor 12. Tieto samostatné pionierske a stavebné rotý pôsobili v zostave nemeckých vojsk od konca roka 1941 okrem železničnej stavebnej rotý 11, ktorá bola v poli už od 5. júla 1941. Tieto jednotky boli nasadené v priestoroch Gomeľa, Nežina, Šapavalovky, Bachmača a Černigova kde pracovali na opravách a údržbe železničných tratí sa v apríli 1942 dostali do priestoru Brianska. Tu boli podriadené veleniu 2. armády a nasadené na opravu zariadení a tratí v Kursku a jeho okolí. V júni 1942 boli tieto jednotky reorganizované na železničný prápor 12. Tento prápor mal k 31.7.1942 854 príslušníkov a v septembri mal už 950 osôb. Činnosť železničného práporu 12 sa v priestore Kurska skončila v januári 1943 a prápor sa presunul do Kalinkoviči na železničnú trať Pinsk-Gomeľ a stavebná rota 11 do Ovruča. Od 20.4.1943 bol železničný prápor 12 začlenený do Zaisťovacej divízie. Zaisťovacia divízia/neskoršie 2. pešia/pôsobila na okupovanom území vtedajšieho Sovietskeho zväzu do konca októbra 1943 a Rýchla divízia/neskoršie premenovaná na 1. pešiu a potom na 1. technickú divíziu pôsobila na východnom fronte až do skončenia vojny. Zaisťovacia divízia pod velením plk. gšt. Augustina Malára, začala plniť úlohy od 25. septembra 1941, keď na okupovanom území Ukrajiny prevzala ochranu komunikácií a iných objektov v priestore Starokonstantinov-Polonno - Šepetovka. O niekoľko dní neskoršie sa presunula do priestoru od Žitomíra po Mozyr, kde plnila strážne úlohy a vykonávala prvé protipartizánske trestné akcie. V Žitomíre v poľnej nemocnici na internom oddelení slúžil náš krajan dôstojnícky zástupca MUDr. Viliam J. Točík, nar. 18.1.1915 v Krásne nad Kysucou / synovec turzovského farára Karola Točíka / pozn. J. K/. Ďalej v Ovruči na internom oddelení, kde bol prednostom infekčného oddelenia. Počas povodňovej vlny v okolí Stryja 20.10.1941 zahynulo 15 vojakov. Pri Perekalji 13. marca 1942 padlo 19 vojakov. Hlavné úsilie jednotiek Zaisťovacej divízie bolo zamerané na ochranu cestných a železničných komunikácií na smeroch Žitomír – Ovruč - Mozyr , Sarny - Kyjev, Kazatin -Kyjev a od apríla 1942 aj železničnej trate Pinsk - Gomeľ v úseku od obce Starušky po Rečicu v dĺžke 120 km. Na začiatku mája 1942 ochranu trate Kazatin-Kyjev odovzdali maďarským zaisťovacím jednotkám Bolo to v čase, keď od Zaisťovacej divízie odsunuli 31. del. pluk .Došlo k výraznému poklesu disciplíny a k rastu počtu prechodov k partizánom ako aj rastúci počet vojakov spolupracujúcich s partizánmi. Medzi tými čo prešli na stranu partizánov, alebo s nimi spolupracovali boli aj naši rodáci a krajanovia. Boli to slob. Pavol Bebčák-Lietavský , nar. 1918 v Turzovke. Bol príslušníkom 12. rotý ppl. 101. Bol pridelený k telefónnej ústredni „ Sumatra“. Dňa 23.11.1942 o 13 h sa vzdialil od svojej jednotky a odišiel do Ptíča. Odišiel do civilného domu, kde zotrval až do nasledujúceho večera .Hrozilo mu vyšetrovanie a trest a tak sa 26.12.1942 počas akcie proti partizánom v obci Buda - Sofijevka rozhodol dezertovať . Od svojej jednotky zbehol 26.12.1942 z Jeľska .U partizánov bol od decembra 1942 do mája 1943, kedy od partizánov utiekol .Zahynul v roku 1945 za neznámych okolností, strelník Jozef Blažek nar. 1918 v Turzovke. Bol príslušníkom ppl. 102. Dňa 8.4.1943 bol zajatý. Pôsobil v partizánskej brigáde Čkalova u gen. Saburova, čatník z pov. Štefan Chovanec nar. 1916 v Turzovke, na prelome rokov 1942-1943 sa dostal do obce Dominky, kde sa zdržiavali partizáni. Netušil, že to bol preň osudný krok. Šťastná náhoda ho dohnala do rúk partizánky a tá ho priviedla k veliteľovi. Bol príslušníkom čs. partizánskeho oddielu kde bol blízky spolupracovníkom a spolubojovníkom stotníka Jána Nálepku.. Dňa 10.6.1943 zbehol od jednotky v Slavečne. Pôsobil u partizánov jednotky gen. Saburova, strelník Lukáč Korček nar.1919 v Turzovke .Zo 14 .na 15.7.1943 zbehol z posádky Minsk. Bol príslušníkom ilegálnej skupiny Rusa E. N.Kušková. Spolu s čatníkom v zál. Andrejom Gombalom dodávali strelivo a výbušniny z DZ P partizánom, strelník Ján Golas/môže ist' aj o Golisa, pozn. J. K./, nar. 1922 v Turzovke bol príslušníkom 3. rotý ppl. 102. Dňa 14.9.1943 sa vzdialil od posádky v Slucku. Bol u partizánskeho oddielu Berija, veliteľ pplk. Grachov .Odcudzil guľomet, ktorý aj so zásobníkmi odovzdal partizánskej skupine v meste, Melicher Tarabač, nar. 1913 v Turzovke bol príslušníkom ppl. 102. Dňa 17.9.1943 z posádky Gartneri v Slucku odišiel k partizánskej brigáde Kaledu v Minskej oblasti u gen .Saburova. Zahynul 19.4.1944 na Slovensku u 1. Stalinovej partizánskej brigády veliteľ Ušakov. Ďalej to boli stk. v zal. Aloiz Krulikovský, nar. r.1916 vo Svrčinovci, príslušník ppl. 101, zbehol 8.11.1942 pri Lojeve. Bol príslušníkom 125 partizánskej brigády A .A. Žigura. Bol chytený Nemcami a obesený, Dominik Pastierik, nar. r.1919 v Starej Bystrici – Harvelke. Bol príslušníkom ppl. 101. Od pluku zbehol 29.12.1942 v Kalinkoviči. Bol príslušníkom partizánskeho oddielu Kaznejeva, partizánskej brigády Šašuru, stk. Otto Baláž, nar. r.1920 v Budatínskej Lehote, príslušník ppl. 101, D P 11, Zbehol 25.3.1942 v Jelsku. Činný u Lelčickej partizánskej brigády v oblasti Polesie od 28.3.1942, des. v zál. Štefan Kuchárek, nar. r.1919 v Budatíne. Dňa 8.4.1943 bol zajatý. Pôsobil u gen. Saburova v čs. oddieli, Fabian Krištofik, nar. r.1919 v Riečnici. Príslušník 8 odd. 31 batérie v Kozinkach. Zbehol 11.4.1943. Pôsobil u gen. Saburova, Aloiz Hajduk, nar. r. 1919, v Rakovej, príslušník ppl. 102. Dňa 11.5.1943 zbehol od jednotky

v Jurkeviči. Pôsobil u gen. Kovpaka. V novembri 1943 od partizánov utiekol, Pavol Hrivík, nar. 1919 Rudinská, príslušník letky 11, zbehol 17.5.1943 z posádky Ovruč. Bol v štábe partizánskeho zväzku Berija, veliteľ Karas, Eduard Belaj, nar. r.1919, v Budatíne. Príslušník ppl. 101, zbehol 21.5.1943 zo stráže č.26 Michalky. Slúžil u gen. Saburova, čtk. z pov. Tomáš Lisko, nar. 1920, Vysoká nad Kysucou.. Príslušník 7/101 ppl. Dňa 7.6.1943 zajatý 3 km od Jeľska. Slúžil u gen. Saburova v čs. oddieli, Václav Kopásek, nar. 1920 v Krásne nad Kysucou Zbehol 20.6.1943, Jozef Vrana, nar. 1920 v Skalitom, Príslušník P P-2. Zbehol 29.8.1943 od útvaru v Slucku. Pôsobil u partizánskej brigády Suvorova, Štefan Oravec, nar .r.1922 Vranie. Príslušník 10/101 ppl. Bol zajatý 11.9.1943 v posádke Saserje. Dňa 23.12.1943 sa vrátil zo zajatia .Ján Čupka, nar. 1919 v Čadci. Príslušník S P O. Zbehol 13.9.1943 od jednotky v Smoleviči. Od 13.9.1943 u partizánskej brigády Za sov. Bielorusko. Padol v armáde, Rudolf Hasil, nar. 1920 vo Vysokej nad Kysucou, príslušník 7/101 ppl. Zbehol 29.9.1943. Príslušník partizánskej brigády Frunze, Jozef Moravec, nar. 1922 vo Vysokej nad Kysucou, príslušník 7/101 ppl. Zbehol 8.10.1943 z Ratomky a od 9.10.1943 u partizánskej brigády Frunze ,veliteľ Baranovič, Jozef Zajac nar. 1920 Olešná, príslušník letky 11, zbehol 17.10.1943 z Minska. Príslušník partizánskej brigády Frunze ,veliteľ Baranovič, Od 16.2.1944 zmizol, padol?, Ignác Sáček, nar. 1921 v Krásne nad Kysucou, Od 1.11.1943 u partizánskeho oddielu Mstiteľ, veliteľ mjr. Sediakin, Oblast' Minsk, Sluck. Počas blokády 5.6.1944 nezvestný. Padol 5.7.1944 pri obci Porečie. Dňom 1. augusta 1943 bola Zaisťovacia divízia premenovaná na 2. pešiu divíziu. Jej novým veliteľom sa stal od 10.8.1943 plk. gšt. Karol Pekník. Ten už v správe z 22. septembra 1943 upozornil M NO, že ďalšie nasadenie divízie na východnom fronte je povážlivé, pretože sú obavy z prechodu celých jednotiek k partizánom. Silný vplyv propagandy a jazyková príbuznosť boli príčinou stúpajúceho počtu prebehlíkov. V hlásení mjr. gšt. Júliusa Noska sa konštatovalo, že väčšina vojakov zbehla z politického presvedčenia. V rokoch 1942 – 1943 zbehlo k bieloruským partizánom 364 slovenských vojakov z toho len 7 dôstojníkov., 80 mužov bolo zajatých a z nich 54 bolo zastrelených partizánmi. a 46 od partizánov ušlo. Na strane partizánov padlo 138 mužov. Od septembra 1941 do októbra 1943 zahynulo 163 a ranených bolo 205 slovenských vojakov. Vojaci Z D zabili 1188 partizánov, zajali 47 z toho 6 žien. Narastajúcu nespoľahlivosť 2. pešej divízie si uvedomovalo aj nemecké velenie, ktoré zvažovalo jej ďalšie využitie vylučujúc možnosť návratu na Slovensko, pre prípadnú panslavistickú propagandu.

ÚČASŤ NA BOJISKU V TALIANSKU

Ďalší osud 2. pešej divízie definitívne riešil rozkaz Hlavného veliteľstva nemeckej brannej moci z 10. októbra 1943 o reorganizácii na technickú brigádu s tým ,že zbrane a technika s najnutnejším personálom odídu na Slovensko. Dňa 16.10.1943 vydal nariadenie na reorganizáciu divízie aj minister obrany gen . Čatloš. Dňa 21. októbra 1943 funkciu veliteľa 2 .pešej divízie prevzal pplk. gšt. Ján Krnáč, s predurčením na funkciu zástupcu veliteľa technickej brigády. Formovanie technickej brigády skončilo 25. októbra a potom už nasledoval jej presun na stavebné úlohy za frontom v Taliansku .Medzi príslušníkmi technickej brigády boli aj naši rodáci, čat. Štefan Malík ,nar. 10.8.1921 v Turzovke, des. Ján Michalisko, nar. 30.10.1921 v Turzovke a voj. Štefan Valigura, nar. 14.7.1921 v Turzovke. .Presun technickej brigády z Bieloruska sa uskutočnil vlakom po osi Varšava – Opel – Goerlitz – Mníchov –Norimberg – Brener - Ravenna. Po reorganizácii 2. pešej divízie na 2 .technickú brigádu mala k 1.11.1943 približne 3000 vojakov a dôstojníkov. Jej úlohou bolo stavať opevnenia pre hitlerovské vojská v priestore juhovýchodne od priestoru Ravenna – Cervia - Cesenatico. Brigáde velil od 1.12.1943 pplk. gšt. Ján Krnáč a od 1.12.1943 plk. Ladislav Bodický. Technická brigáda zotrvala v priestore Ravenna - Cesenatico vyše mesiaca. Dňa 7.1.1944 dostala 2. slovenská technická brigáda rozkaz presunúť sa do priestoru Cassina asi 180 km jv. od Ríma čo bolo od frontu len 20-30 km. Po príchode časti slovenských jednotiek do priestoru Canpodimele sa príslušníkom 1 .práporu 101 .pluku naskytila prvá príležitosť prejsť na stranu Spojencov. Frontová línia bola silne obsadená nemeckými vojskami, navyiac napadol sneh a silne sa ochladilo a tak za danej situácie bol prechod nereálny. Dňa 16.3.1944 sa brigáda začala presúvať na SV od Ríma, do priestoru Tagliacozzo - Avezzano. Protifašistický odboj, počnúc sabotážami na opevňovacích prácach a končiac prechodmi k talianskym partizánom ,sa najprv začal a cieľavedome organizoval v 101. pluku a príslušníci tohoto pluku ovplyvňovali v ďalších mesiacoch aj postoje jednotlivcov i skupiny 102. pluku. Početný stav brigády k 20.3.1944 bol 4492 osôb, 41 osôb padlo a 25 osôb bolo nezvestných, ktorí boli vlastne prví vojaci ktorí prešli na stranu talianskeho odboja. V apríli 1944 navštívil 2 .technickú brigádu v Kappadácii slovenský vojenský ataše v Berlíne gen. Augustín Malár, vo veci možného návratu 2. T B z Talianska na Slovensko. V tejto veci sa angažoval aj gen. F. Čatloš. Dňa 4.5.1944 bola brigáda doplnená o 847 osôb .Útok anglo - amerických vojsk začal 11.5.1944 a 4. júna 1944 vstúpili Spojenci bez boja do Ríma. Dňa 16.6.1944 bol vydaný ďalší rozkaz pre presun slovenskej technickej brigády. V čase presunu pripravoval veliteľ 101 .pluku mjr. Kubiček prechod pluku cez front. Rozkaz zo 16.6.1944 bol zrušený a nový z 19.6.1944 nariadil zaujať priestor južne San Marína.Po prechode mjr. Kubička na stranu Spojencov sa novým veliteľom 101. pluku stal pplk. Jaroslav Kmicikievič, ktorý okolo seba zorganizoval skupinu spoľahlivých antifašistov, medzi ktorými boli

mjr. Ryška veliteľ 1. práporu a veliteľ 2. práporu npor. Šelmeč, ktorí už v júli 1944 dodávali prostredníctvom partizánskeho veliteľa Dr. Bruna Ferranteho zbrane a strelivo talianskym partizánom. Do 29.6.1944 velil 2. T B plk. Ján Imro, ktorý 30.6.1944 s kpt. Hujšom ušli do Florencie na stranu Spojencov. Velenie dočasne prevzal pplk. Jaroslav Kmicikievič. Dňa 1.7.1944 bola 2. technická brigáda premenovaná na 2. technickú divíziu. Veliteľom 2. T D bol plk. Ján Veselý. Nasledoval presun 2. T D do priestoru Ferrary. V novom priestore Sabione - Francolino antifašistickí dôstojníci rozvíjali spoluprácu iba s partizánmi. Od začiatku pobytu v Taliansku do vypuknutia SNP zbehlo 223 príslušníkov 2. T D. divízia v Taliansku bola ponechaná sama na seba a na pospas osudu. V dňoch 4.-7.9.1944 divízia absolvovala presun na severný breh rieky Pád do priestoru Piucara - S. Belino – Fiesse Umbertino – Capittelo - Fratta Polesine - Villamarzana. V nasledujúcich dňoch odišlo od 101. pluku k partizánom 150 príslušníkov a od 102. pluku 50 vojakov a dôstojníkov. V dňoch 24.-28.10.1944 divízia nastúpila ďalší presun do priestoru Mantova –Gazoelo – Borgoforte - Ostiglia. Tu sa príslušníci divízie stretli s útvarmi českého vládneho vojska. Ďalší presun uskutočnila divízia v dňoch 22.-29.11.1944 do priestoru Piacenza – Pavia - S. Angelo. Nový priestor sa stal najdôležitejším miestom odbojovej činnosti slovenských vojakov v Taliansku. Zásadná zmena nastala po vypuknutí SNP ktorí padli do zajatia a neskôr boli odtransportovaní do Talianska. Tento počet bol asi 3000 mužov. V tom čase mala divízia približne 7000 osôb. Mužstvo ktoré došlo zo Slovenska bolo neozbrojené, otrhané a väčšinou v civilnom oblečení. Dňa 18.3.1945 prešla k talianskym partizánom prvá väčšia skupina príslušníkov divízie a následne ďalších 60 dobrovoľníkov. Tu prešiel na stranu partizánov aj náš rodák vojak Štefan Valigura, príslušník 101. pluku u dediny Zerbo. Dňa 13.4.1945 bol na rozkaz veliteľa 2. T D plk. Jána Veselého v dedine Triulza zatknutý poľnými žandármi pplk. Jaroslav Kmicikievič a por. Matuška za ilegálnu činnosť a nechal ich odvieť do nemeckej väznice v San Vittore v Miláne. Dňa 17.4.1945 v boji pri Monti Celio sa osobitne vyznamenal medzi inými opäť náš rodák vojak Štefan Valigura. K partizánom prešli aj ďalší naši krajanovia. Vendelín Marustek, nar. 5.11.1921 z Riečnice nad Bystricou, rt. Matej Jurišta, nar. 7.2.1919 zo Svrčinovca, čat. Cyril Gavlas, nar. 10.7.1921 z Čadce, čat. Ján Hrčka, nar. 21.10.1914 z Novej Bystrice, čat. Michal Šereš, nar. 23.9.1921 z Čadce, des. Štefan Heglas, nar. 6.12.1921 z Rakovej, des. Jozef Kriváček, nar. 24.4.1921 z Radole, des. Peter Padyšák, nar. 13.7.1921 z Čierneho, des. Jozef Vavro, nar. 9.6.1921 z Veľkej Rudiny, slob. Marek Dyrigas, nar. 22.3.1922 z Oščadnice, slob. Rudolf Fabšík, nar. 4.11.1922 z Makova, slob. Emil Gavlas, nar. 21.5.1922 zo Zákopčie, slob. Ondrej Hruška, nar. 24.9.1921 z Olešnej, slob. František Kotvas, nar. 27.5.1920 z Riečnice, slob. Štefan Lisko, nar. 1.1.1922 z Nesluše, slob. Jozef Michalina, nar. 22.3.1921 z Čadce, slob. Štefan Šimek nar. 21.12.1921 z Makova, voj. Štefan Putira nar. 2.1.1922? z Čierneho, voj. Vincent Popovič, nar. 13.1.1920 z Častej. Dňa 21.4.1945 prešlo z por. Pirmanom 29 Slovákov k českým partizánom ktorým velil kpt. Petřík. Od 24.4.1945 prechádzali jednotky 102. a 101. pluku k talianskym partizánom. Dňa 25.4.1945 vypuklo v Taliansku národné povstanie. Významne prispeli v bojoch proti ustupujúcim nemeckým vojskám slovenskí partizáni a časť príslušníkov 2. technickej divízie, hlavne pri útoku na pevnosť Monte Beccaria, v boji o Stradellu, San Nicolo a Piacenzu, ktorá bola oslobodená 29.4.1945. Tu opäť vynikol medzi inými aj náš rodák vojak Štefan Valigura, ktorý ako prvý vnikol do ulíc opevnenej Piacenze. Dňa 27.4.1945 bola útokom oslobodená Crema a tak slovenské jednotky ovládli dôležitý spoj na sever. Po vypuknutí povstania plk. Ján Veselý odišiel do Milána. Len čo opustil divíziu partizáni ho zaistili. Keď plk. J. Kmicikievič prepustili z milánskej väznice San Vittore bol 29.4.1945 prijatý veliteľom talianskych vlastencov gen. Cadornom, ktorý mu podriadil všetky čs. jednotky v severnom Taliansku. Tie sa potom zhromaždili v priestore Paullo-Pandino asi 30 km východne od Milána. Z Milána vydal veliteľ divízie plk. J. Kmicikievič rozkaz v ktorom premenoval 2. slovenskú technickú divíziu na 1. čs. divíziu v Taliansku. Dňa 2.5.1945 keď do Milána vstúpili prvé tankové kolóny Spojencov sa čs. Národný výbor v Miláne aj so štábom 1. čs. divízie dali plne k dispozícii Spojencom. Nespolahliví dôstojníci a vojaci nemeckej a maďarskej národnosti v počte 427 osôb bolo odovzdané do zaisťovacieho tábora v Modene. Dňa 12.5.1945 príslušníci 1. čs. divízie v Taliansku vykonali novú prísahu. Dňa 15.5.1945 vydal plk. J. Kmicikievič osobitný rozkaz č.2 ktorým podriadil pod svoje velenie aj Protektorátne vládne vojsko. Pre kritický stav zabezpečenia 1. čs. divízie v Taliansku, keď vojaci napolo bosí, otrhaní, zavšivení a nedostatočne živení dňa 28.5.1945 zbehlo od 1. pešieho práporu približne 500 mužov. V dňoch 5.-6.6.1945 1. čs. divíziu redислоkovali do priestoru Verony a ubytovali v 17 dedinách. Na repatriácii vojsk sa angažoval náčelník Generálneho štábu ČSA gen. Boček a štátny tajomník MNO gen. Dr. Ferjenčík. Prvý transport 1. čs. divízie odišiel 25.7.1945 z Verony. Cesta do Bratislavy trvala skoro týždeň. Povstania v severnom Taliansku sa zúčastnilo do 2000 bojovníkov, príslušníkov 1. čs. divízie.

Rýchla divízia pod velením plk. Jozefa Turanca bola 23. augusta 1941 podriadená skupine armád Juh a v jej rámci veliteľovi 6. armády útočiacej na kyjevskom smere. Jej prvé bojové nasadenie sa realizovalo v období od 15. do 22. septembra v priestore južne od Kyjeva, kde v zostave nemeckého XXXIV. zboru zaisťovala západný breh rieky Dneper. Dňa 22. septembra sa sústredila v priestore Bieloj Cerkve. Po krátkom odpočinku pokračovala smerom na jv. pričom 28. 9. prešla do podriadenosti veliteľstva 1. tankovej skupiny pôsobiacej na hlavnom smere úderu skupiny armád Juh. Medzi príslušníkmi Rýchlej divízie boli aj Jozef Míkovčák, nar. 27.2.1912 v Turzovke. Na východnom fronte pôsobil ako hudobník od 27.6.1941 do 5.5.1942 ako aj František Kožík z Olešnej, nar. 21. 9. 1920. Poľného ťaženia na východnom fronte sa zúčastnil ako príslušník 2. roty ppl.20 Rýchlej divízie od 26.9.1942 do 6.6.1943. Na východnom fronte absolvoval v dňoch 3.6.1943-6.6.1943 kurz „ boj z blízka proti „panciernikom“ u pionierskej roty „Jano“. Službu v poli ukončil k 1.12.1943, kedy bol preložený do I. zálohy. V noci z 2. na 3. októbra jednotky Rýchlej divízie prevzali úsek nemeckej 13. tankovej divízie v priestore Rodzinky - Pereščepino s úlohou nepripustiť prechod jednotiek Červenej armády cez rieku Oreľ. Po jej splnení sa divízia v noci na 6. októbra začala presúvať do priestoru Orechova. Tu bol 20. peší pluk nasadený do medzery v obkľúčovacom kruhu na styku 1. tankovej a 11. armády. Ostatné súčasti divízie pokračovali v presune do priestoru mesta Pologi, kde 21. peší pluk vystriedal jednotky nemeckej 60. motorizovanej divízie s úlohou nedovoliť obkľúčeným sovietskym jednotkám prebiť sa smerom na sever. Po skončení bojov pri Pologach sa Rýchla divízia presunula do priestoru Chlebobarovka - Volnovacha. Potom prevzala ochranu pobrežia Azovského mora v úseku od Mariupolu po Taranrog. Genplk. E. von Kleist nariadil veliteľovi Rýchlej divízie plk. Turancovi aby sústredil svoje jednotky severne od Taranrogu. Plk. Turanec pre nedostatok motorových vozidiel musel na pobreží zanechať I/20 prápor a prezvedný oddiel 11. Rýchla divízia 24. novembra 1941 zaujala postavenia na čiare Okt'abrskij - Kamenná Tuzlovka - Kamšatskij - Pravo Tuzlovskij. V tento deň museli jej jednotky odražať prvé útoky sovietskych vojsk. Dňa 27. novembra 1941 prevzal velenie nad Rýchlou divíziou plk. gšt. Augustín Malár a pod jeho velením 1. decembra 1941 divízia ustúpila za rieku Mius, do priestoru na západ od obce Golodajevka, asi 60 km severne Taranrogu. V obrane pri rieke Mius zotrvala Rýchla divízia do júla 1942. Do 27. apríla 1942 velil divízii gen. A. Malár povýšený v januári 1942, ktorého vystriedal gen. J. Turanec povýšený taktiež v januári 1942. Dňa 20. júla 1942 prešla Rýchla divízia do útoku na smere Golodajevka - Lysogorka - Rostov. Na druhý deň jednotky narazili na tvrdý odpor protivníka pri obci Generalskoje. Po jeho prekonaní dosiahli 23. júla 1942 severný okraj Rostova na Done. V ďalších dňoch pokračovali v útoku cez Rostov. Dňa 26. júla v ranných hodinách sa za riekou Don prebojovali k železničnej trati Batajsk - Olginskaja. Ďalší postup Rýchlej divízie začal 1. augusta 1942. Už 4. augusta prvosledové jednotky dosiahli mesto Kropotkin, 8. augusta prekročili rieku Kubáň a postupovali k rieke Laba, kde 9. augusta vytvorili predmostie južne od obce Tenginskaja. Jednotky divízie postupovali k rieke Pšiš, ktorú 14. augusta prekročili v priestore obce Bšeduchovskaja. Po dosiahnutí obce Martanskaja sa dostali do severného predhoria západnej časti Kaukazu. V druhej polovici augusta útočili jednotky divízie smerom na Chatyps a osadu Suchaja Ziza. 21. peší pluk dosiahol obec Suchaja Ziza, ale 20. peší pluk nedokázal Chatyps dobyť. V hlásení veliteľa 21. pešieho pluku pplk. Ondreja Zverina z 31. augusta 1942 sa uvádza: „Morálka mužstva následkom dlhotrvajúcich bojov a nepretržitého zasadenia jednotiek v prvom slede značne poklesla. Javí sa nielen duševná depresia, ale tiež fyzická únava. Zvlášť pôsobí na mužstvo veľká aktívna činnosť nepriateľa, t.j. stále nočné útoky na obranné postavenie. Na tento spôsob boja, t.j. boj v lese, mužstvo ani nižší velitelia nie sú zvyknutí. Neustála nepriateľská paľba a prepady vyčerpali mužstvo úplne až k strachu. Toho dňa bola obdobná bola situácia aj v 20. pešom pluku ktorému velil pplk. František Stojan. Bojovej činnosti na východnom fronte v rámci S V Z sa zúčastnil aj náš rodák rtm. Jozef Holka, nar. 1917 v Turzovke. Dňa 6.9.1943 letel z lietadlom Fi 156-8045/ Fieseler Fi 156 C Storch/. Na palube lietadla bol minister národnej obrany gen. Ferdinand Čatloš, gen. Štefan Jurech mjr. Hrebly. V Simferopole po pristátí vystúpil MO gen. F. Čatloš a mjr. Hrebly, ktorí odišli na kontrolu jednotiek a velenia R D. Let pokračoval až na letisko Saki, kde po pristátí vystúpil gen. Št. Jurech / nar. 9.6.1898, popravený v Berlíne 4.2.1945/. Rodák z Bošáče. Pri spiatočnej ceste zo Saki po štarte lietadla 6.9.1943 v 16 h, sa lietadlo v dôsledku zhoršenia počasia stalo neovládateľné a havarovalo z výšky asi 30 metrov. Veliteľ gen. Št. Jurech, ale aj pilot rtm. Jozef Holka haváriu so zraneniami prežili. Po vyliečení naďalej slúžil u S V Z. Dňa 23. septembra prevzal velenie nad Rýchlou divíziou gen. Štefan Jurech. Aby jednotky udržali svoje postavenie pri rieke Psekups, jv. od mesta Gorjačij Kluč museli počas novembra a decembra 1942 vynaložiť veľké úsilie, aby ich vôbec udržali. Aktívnejšia činnosť vojsk Červenej armády v priestore nasadenia Rýchlej divízie, ale aj udalosti s prechodom Červenej armády do protiútoku pri Stalingrade naznačovali, že k obratu dojde aj na Kaukaze. To malo vplyv na skutočnosť, že koncom roka 1942 sa začal pripravovať pokus o prechod Rýchlej divízie na stranu Červenej armády., ktorý viedol k podpísaniu známej dohody z 22. januára 1943, ale napriek tomu sa neuskutočnil. Dňa 23. januára 1943, v situácii, keď už Rýchlej divízii začalo hroziť obkľúčenie, dostala rozkaz na ústup. Ústup začal 25. januára 1943 a smeroval cez Paškovskuju na Ivanovskuju, Slavjansk a Temriuk. Vyrcholil presunom na Krym, pričom necelé tri štvrtiny príslušníkov divízie boli od 8. do 14. februára 1943 prepravené cez Kerčský prieliv lietadlami a zvyšok na lodiach. Prepravu divízie z Tamašského

polostrova na Krym, ktorá začala 8. februára 1943, sprevádzal chaos, strata časti výzbroje a dezorganizácia jednotiek. V osobitnom rozkaze veliteľa divízie z 22. februára 1943 sa okrem iného uvádza, že niektoré jednotky sa rozpadli, jednotlivci sa dopúšťali zločinných krádeží, opustili svoje zbrane, neposlúchali svojich veliteľov a ďalšie veci, ktoré priviedli divíziu do krízy. Dňa 25.3.1943 pri prechode k Červenej armáde v Georgievsku zahynul čatník Štefan Kretik, nar. 14.8.1919 v Oščadnici. Toto malo vplyv i na jej ďalší vývoj po jej reorganizácii na 1. pešiu divíziu. Sústreďovanie divízie v priestore Michajlovky trvalo do druhej polovice marca. V apríli 1943 sa Rýchla divízia presunula do priestoru Geničesk - Džankoj, kde bránila morské úžiny medzi severným Krymom a južnou Ukrajinou, a neskoršie, tiež časť pobrežia Čierneho mora východne od rieky Dneper. Po presune na Krym sa realizovala aj výmena veliteľa divízie. Generála Štefana Jurecha 11. apríla 1943 vystriedal plk. Pavol Kuna. Už 8. júna však velenie divízie opäť prevzal gen. Jurech, ktorý v júli 1943 uskutočnil jej reorganizáciu na 1. pešiu divíziu. Dňa 10. septembra 1943 odovzdal gen. Jurech velenie plk. Elemírovi Lendvayovi a ten zasa 27. októbra pplk. Emilovi Perkovi. Dňa 27. októbra 1943 dostala 1. pešia divízia rozkaz, aby 29. októbra zaujala obranné postavenie na čiare Askanija Nova - Dmitrijevka, na západ od Melitopoľa. Dňa 30. októbra 1943 nečakane zaútočili sovietske tankové a jazdecké jednotky. Divízia ktorá bola bez veliteľstva 20. pešieho pluku, jeho II. a III. práporu, 14. a časti 13. a 9. batérie protiletadlových diel, ktoré zostali na Kryme nemohla splniť úlohu obrany a výsledok bol taký, že do zajatia sa dostalo vyše 2200 príslušníkov divízie, ktorí požiadali o zaradenie do československého vojska. Vytvorili základ 2. čs. paradesantnej brigády v ZSSR. Zvyšok jednotiek v zmlatku ustupoval za riekou Dneper, kde sa v dňoch 31. októbra až 2. novembra sústredili v priestore Zarevodar - Nadešovka - Snamenka. Výnimku tvoril II/11 delostrelecký oddiel, ktorý do 7. novembra bojoval v zostave 101. divízie pri Kachovke. Od 5. novembra 1943, už pod velením plk. gšt. Karola Peknika, boli hlavné sily 1. pešej divízie nasadené do obrany ľavého brehu Bug Limanu na juh od Nikolajeva, v úseku od obce Širokaja Balka po Aleksandrovku. Udalosťami pri Melitopole skončilo bojové nasadenie vojsk slovenskej armády na východnom fronte. Skončilo aj frontové nasadenie stíhacej letky 13, pôsobenie bombardovacej letky 41 na Kryme a 2. pešej, predtým Zaisťovacej divízie na okupovanom území vtedajšieho Sovietskeho zväzu. Bojové nasadenie jednotiek 1. pešej divízie pokračovalo. Činnosť hlavných síl, ale aj 20. pešieho pluku na Kryme až do polovice apríla 1944. Na začiatku poslednej dekády decembra 1943, po ústupe nemeckých vojsk z priestoru Chersonu, bola 1. pešia divízia nasadená na opevňovacie práce pri Nikolajeve. Jej delostrelecký pluk, priezvedný oddiel, rota kanónov proti útočnej vozbe a kanónová batéria 21. pešieho pluku prešli do podriadenosti nemeckej 5. leteckej poľnej divízie a pôsobili v jej obrannom postavení na rieke Bug. Vo februári 1944 sa 1. pešia divízia presunula do priestoru Berezovky asi 50 km severne od Odesy, kde sa podieľala na výstavbe obrannej línie „Adler Stellung“ pri rieke Tiligul. V apríli sa presunula do priestoru Grigoriopoľa asi 130 km severne od Odesy. Divízia prešla do podriadenosti nemeckého X X X. armádneho zboru. Veliteľ divízie plk. gšt. Karol Peknik nesúhlasil aby jednotky divízie ako delostrelectvo a pioniersky prápor boli nasadené do priestoru pri Tiraspole. Situáciu riešil minister obrany gen. F. Čatloš u nemeckého generála pri M NO gen. Schliepera. Poľný maršál W. Keitel nariadil gen. Shlieperovi, aby gen. Čatlošovi oznámil, že vývin situácie na východnom fronte vyžaduje si teraz nasadenie aj posledného bojovníka. Prispieť do boja proti bolševizmu je teraz povinnosťou aj Slovenska Koncom apríla 1944 v priestore Borodino - Paris južne od Tiraspolu sa z divíziou spojili jednotky 20. pešieho pluku presunuté z Krymu. V tomto priestore sa budovala obranná línia „Kunigunda Stellung“. Na začiatku mája 1944 divízia prevzala výstavbu obrannej línie „Berta Stellung“. Veliteľstvo 1. pd bolo v obci Tatar Kopčak, veliteľstvo ppl. 20 v mestečku Paris a veliteľstvo ppl. 21 v mestečku Arcyz. Smernicou ministra obrany a hlavného vojenského veliteľa gen. F. Čatloša zo dňa 25. mája 1944 bola premenovaná 1. pešia divízia na 1. technickú divíziu od 1. júna 1944. Súčasťou reorganizácie bola likvidácia delostreleckého pluku 11 a priezvedného oddielu 5. Podľa tabuľkových počtov, technická divízia mala mať 6129 osôb. Počas reorganizácie sa uskutočnila aj zmena veliteľa divízie, keď 6. júna túto funkciu prevzal plk. František Krakovský. Počas júna a začiatkom júla 1944 prebiehal postupný presun divízie do priestoru Bolhrad - Cahul. Na začiatku júla 1944 dostala 1. technická divízia rozkaz podieľať sa na výstavbe obrannej línie „Ferdinand Stellung“ pri rieke Prut, na čiare Vadeni - Musait. Veliteľstvo 1. technickej divízie bolo umiestnené v Cahule, 20. peší pluk mal veliteľstvo v obci Larga, 21. peší pluk v obci Lucesti a 41. pioniersky prápor v obci Taraklia. V poslednej dekáde augusta sa 1. technická divízia presunula cez Adjud na Onesti, Tirgu Ocna a Comanești v údolí rieky Trotusul a odtiaľ potom do priestoru Ditrau – Toplita - Deda-Reghin, v údolí rieky Muresul. Dňa 30. augusta 1944 dostalo veliteľstvo 1. technickej divízie rádiogram obsahujúci rozkaz ministra národnej obrany gen. F. Čatloša k odchodu na Slovensko. Divízia sa mala zhromaždiť v priestore Szászregenu. Už na druhý deň, tj. 31. augusta, nemecké jednotky odzbrojili veliteľstvo divízie a počas prvých dvoch septembrových dní celú divíziu. Po odzbrojení až do konca septembra 1944 jednotky 1. technickej divízie budovali obrannú líniu „Maros Stellung“ medzi riekami Muresul a Bistrita a na začiatku októbra v priestore Baia Mare. V tomto čase narástol veľký počet dezercii. Po nasadení divízie v priestore Baia Mare nasledoval dlhý presun jej jednotiek, ktorý začal 10. októbra a viedol cez Satu Mare, Niregyházu, Tokaj, Miskolc, Eger, Vác, Estergom, Bicske, Várpalotu, Veszprém, Tapolcu do priestoru

Keszthely - Kiskomárom pri južnej časti Balatonu, kde mali budovať obranné línie „Margareta Stellung“. V polovici novembra bol 21. peší pluk a 41. pioniersky prápor presunutý do priestoru Lepsény - Mezoszentgyörgy - Balatonfokaját, severovýchodne od Balatonu na výstavbu protitankových prekážok. V januári 1945 boli jednotky I. technickej divízie postupne nasadzované na výstavbu obranných postavení v priestore severozápadne od Bakonského lesa. Na konci marca 1945, keď sa väčšina jednotiek divízie nachádzala v priestore miest Pápa a Tét, padla časť jednotiek divízie do zajatia Červenej armády. V tle 3. ukrajinského frontu potom vykonávali rôzne pomocné práce pre sovietske vojská. Po skončení vojny boli príslušníci týchto jednotiek odtransportovaní ako zajatci do Ruska. Zvyšok divízie ustupoval do Rakúska, kde na konci vojny taktiež padol do sovietskeho zajatia a na začiatku druhej polovice mája 1945 bol sústredený vo Viedenskom Novom Meste, odkiaľ bol odtransportovaný na Slovensko.

Ktorí prežili vojnovú apokalypsu a mali to „šťastie“, že sa dostali do zajatia i tam vo veľkom utrpení očakávali koniec II. svetovej vojny a tešili sa na návrat domov. Do zajateckých a internačných táborov sa občania Slovenska a medzi nimi aj naši rodáci a krajanovia dostali od roku 1939 pri prekročení štátnej hranice, za rôzne delikty ktoré charakterizoval totalitný systém, ale hlavne pri bojovej činnosti na východnom a západnom odboji hlavne však z obdobia Slovenského národného povstania. Boli to hlavne tieto zajatecké a internačné tábory: Stalag II A-Neubrandenburg v Meklenbusku bol v činnosti od 1.9.1939 s kapacitou 45 000 osôb. Stalag III B –Amtitz-Dulad D bol v činnosti od 26.8.1939 a svoje miesto často menil. Od 6.12.1939 bol vo Furstenbergu pri Odre, od 4.6.1942 v Kirchhaime v Dol.Lužici, od februára 1945 v Luckenwalde a mesiacoch február-marec bol v Štetíne. Jeho kapacita bola 44 000 osôb. Tábor oslobodili 28.4.1945 príslušníci Červenej armády. Stalag III D – Berlin –Lichterfelde bol v činnosti od 14.8.1940, ako Zweiglager menil svoje miesta. Bol v mestách Falkensee, Gross Schutendorf, Wutzetz, Damm, Wustrau, Kirchhaim. Mal kapacitu 58 000 osôb. Stalag IV A-Hoyerswerda bol v činnosti od 26.8.1939. Od 10.9.1939 bol v Elsterhorste, od 31.12.1940 v Schattenlagere, od 1.2.1941 v Bad Schandau / Saské Švajčiarsko /. Mal aj záložne lazarety v Elsterhorstu, Königswarte, Freisingu a Gnaschwitzu. Jeho kapacita bola 42 000 osôb. Stalag IV B- Muhlberg bol v činnosti od 29.9.1939. Jeho kapacita bola 25 600 osôb. Stalag IV C – Wistritz / Teplice - Šenov/, bol v činnosti od 1.8.1940. Záložný lazaret bol v Bíline. Mal kapacitu 47 500 osôb. Stalag IV B – Neuburxdorf bol v činnosti od 5.8.1940. Od 1.7.1941 bol v Torgau a do 15.6.1942 vo Wietzendorfe. Jeho kapacita bola 51 700 osôb. Stalag IV F – Hartmannsdorf bol v činnosti od 1.2.1941. Jeho kapacita bola 48 100 osôb. Stalag IV G – Oschatz / Sasko/ mal kapacitu 39 000 osôb. Stalag VII A - Moosburg /Horné Bavorsko/,bol v činnosti od 25.9.1939. Stalag VIII A – Gorlitz / Zgorzelec/ bol v činnosti od 26.8.1939. V tomto zajateckom tábore boli tiež vo väčšom počte internovaní účastníci SNP. Mal kapacitu 47 300 osôb. Stalag VIII C – Halbau v Kunau bol v činnosti od 26.8.1939. V období od decembra 1939 do januára 1940 bol dislokovaný v Saganu /Žagaň/. Tábor bol určený pre zajatých letcov. V mesiacoch jún - júl 1942 bol v Neuhammere/Quais / Swietoszow/. Od 22.3.-9.6.1944 bol v Krunzburgu /Horné Falcko. Tábor mal kapacitu 49 000 osôb. Stalag IX B – Wegscheide bei Bad Orb bol v činnosti od 1.12.1939. Jeho kapacita bola 25 600 osôb. Stalag IX C –Bad Sulza / Durinsko/ bol v činnosti od 6.2.1940 .Aj v tomto zajateckom tábore boli internovaní účastníci SNP. Od júna do septembra 1943 bol umiestnený v Muhlhausene v Durinsku. Rezervné lazarety mal v Egendorfe a Obermassferde. Jeho kapacita bola 53 900 osôb. Tábor oslobodila americká armáda 11.4.1945. Stalag X B – Sandbostel, Wietzendorf bol v činnosti od 17.2.1941. Mal kapacitu 42 000 osôb. Tábor bol oslobodený Angličanmi 29.4.1945. Stalag XI A – Altengrabow / okres Magdeburg/ ,bol v činnosti od konca roku 1939. Jeho kapacita bola 66 000 osôb. Stalag XI B – Fallingbostel bol v činnosti od 24.9.1939. V tomto zajateckom tábore bolo internovaných viac ako 2500 Slovákov, účastníkov SNP. Bol dislokovaný pri koncentračnom tábore Bergen –Belsen. Jeho kapacita bola 95 000 osôb. Stalag XVII A – Kaisersteinbruch bei Wien bol v činnosti od 29.8.1939. Aj v tomto zajateckom tábore bolo internovaných veľa účastníkov SNP. Jeho kapacita bola 53 000 osôb. Stalag XVII B – Krems – Gneixendorf bol v činnosti od 25. 9.1939 a od 26.10.1939 v Dollershlime. Mal kapacitu 55 000 osôb. Stalag 344 – Eydtkau / Vých.Prusko – Wilna a od roku 1943 do januára 1945 v Lamsdorfe / Lambinowice /. Aj v tomto zajateckom tábore boli internovaní účastníci SNP. Jeho kapacita bola 55 000 osôb. Stalag 398 – Puppín bol v činnosti od 27.2.1943. Jeho kapacita bola 32 000 osôb. Oflag IV B – Königstein - Festung/ okres Pírna / bol v činnosti od 14.10.1939. Jeho kapacita bola 600 osôb. Bol určený pre vysokých dôstojníkov, generálov a tých ktorí často utekali zo zajateckých táborov.

Uvedené miesta bojov, i miesta večného odpočinku našich rodákov i krajanov nech sú našej i budúcim generáciám miestami piety a mementom aby sa viac neopakovali hrôzy vojny, aby neboli vdovy a siroty. Česť a sláva tým, ktorí bojovali za vlasť, slobodu a demokraciu a obetovali to najcennejšie – svoje životy.

PRAMENE A LITERATÚRA:

1. Vojenský historický archív Bratislava : K. u. K. Inf. reg. 71 Sterb – Register Tom II. – R-268 2. Tamtiež zv. III. – R- 270, zv. IV. – 269, zv. V. R- 271, zv. VI. R- 275, zv. VII. R- 272, zv. VIII. R-273, zv. IX. R- 274
2. Matrika smrtná Turzovka zv. VIII. 15.1.1914 – 14.4.1921
3. Dve tabule s menami padlých a nezvestných v rokoch 1914 – 1918 a tabula pamiatke padlým vo vojne 1939 - 1945 z našej farnosti na pamätníku pred farským kostolom v Turzovke.
4. Hronský, Marián.: Vzburá slovenských vojakov v Kragujevci, Osveta, Martin 1988
5. Hronský, M., Krivá, A., Čaplovič, M.: Vojenské dejiny Slovenska IV. 1914 – 1939, MO SR VIA 1996
6. Kalendár slovenského vojska 1943 – Padli za vlasť s. 55 - 80
7. František, Cséfalvay a kolektív : Vojenské dejiny Slovenska 1939 – 1945, Magnet Pres Slovakia 2008
8. Švanda, Peter.: Stručná história 71. pešieho pluku a jeho účasť na bojiskách v I. svetovej vojne. Ka MC OS SR Trenčín 2008
9. Slovensko vo vojnách a konfliktoch v 20. storočí. Vojenský historický ústav Bratislava 2003 s. 24 – 48.
10. Segeš, Vladimír a kolektív.: Slovensko – vojenská kronika, VHÚ Bratislava, Perfekt 2007 s. 80 – 91 11. Baka, Igor.: Slovenská republika a nacistická agresia proti Poľsku. VHÚ Bratislava 2006.
12. Šnejdárek, A.: Druhá svetová vojna, Orbis Praha 1965.
13. Kliment, Ch. K., Nakládal, Břetislav.: Slovenská armáda 1939 – 1945 Praha 2006.
14. Duben, V.N., Podolski, B. L.: Na všech frontách – Čechoslováci ve II. světové válce. MO AČR – AVIS Praha 2001.
15. Brod, T., Čejka, E.: Na západní frontě. ZPB Naše vojsko Praha 1965.
16. Čejka, Eduard., Dr.Csc.: Československý odboj na Západe I. díl. Správa social. riadenia FMO 1992.
17. Slovensko a druhá svetová vojna. VHÚ Bratislava 2000.
18. Brod, Toman.: Pakty Stalina s Hitlerem, Naše vojsko 1990.
19. Historický ústav ČSA.: V boji za svobodu Československa, Magnet Press 1990.
20. Richter, Karel.: Československý odboj na Východe. Správa social. řízení FMO, Naše vojsko Praha 1988.
21. Československý armádní sbor ve SSSR za Velké vlastenecké války, Naše vojsko, Praha 1949.
22. Kollár, Pavol a kolektív.: Dejiny vojen a vojenského umenia. Naše vojsko Praha 1989.
23. Vojenská história roč. 1997 – 2009. Vojenský historický ústav Bratislava MO SROV.
24. Bystrický, Jozef.: Zaisťovacia divízia na okupovanom území Ukrajiny a Bieloruska / september 1941 – november 1942 / In: Vojenská história roč. 3 č. 4 / 1999 s. 29 – 60.
25. Bystrický, Jozef.: Zaisťovacia divízia na okupovanom území Ukrajiny a Bieloruska / november 1942 – október 1943 / s. 35 – 52. In: Vojenská história roč. 4. č. 3 – 4 / 2000.
26. Bystrický, Jozef.: Rýchla divízia na východnom fronte v roku 1942. In: Vojenská história roč. 5 č. 1 / 2001 s. 40 – 65.
27. Klubert, Tomáš.: Boj při Lipovci. In: Vojenská história, roč. 7 č. 1 / 2003 s. 15 – 35.
28. Bystrický, Jozef.: 1. pešia divízia po bojoch pri Kachovke, jej reorganizácia a odzbrojenie 1. technickej divízie. In: Vojenská história, roč. 8 č. 4 / 2004 s. 66 – 83.
29. Pecina, Juraj.: Poľné delostrelectvo Rýchlej divízie 1941 – 1942 – Od Kyjeva po rieku Mius. In: Vojenská história roč. 9 č. 1 / 2005 s. 56 – 72.
30. Kollár, Pavol.: K osudu príslušníkov 1. technickej divízie Slovenskej armády 1944 – 1947. In: Vojenská história roč. 1 č. 2 / 1977 s. 82 – 87.
31. Kollár, Pavol.: K osudu Slovákov, príslušníkov 1. čs. divízie vo Francúzsku. In: Vojenská história, roč. 4 č. 3 – 4 / 2000 s. 101 – 106.
32. Katreba, Zoltán.: Skrytá mobilizácia na Slovensku v roku 1941. In: Vojenská história roč. 4 č. 3 – 4 / 2000 s. 87 – 100.
33. Pecina, Jozef.: Poľné delostrelectvo Rýchlej divízie 1942 – 1943 – Od Rostova po ústup na Krym. In: Vojenská história roč. 10 č. 1 / 2006 s. 57 – 75.
34. Lacko, Martin.: Denník Vincenta Lofája, príslušníka 2. technickej divízie v Taliansku v roku 1945. In: Vojenská história roč. 10 č. 4 / 2006 s. 126 –
35. Cséfalvay, František.: Nemecký dokument o zlyhaní slovenskej 1. pešej divízie v októbri 1943 / 1. časť /. In: Vojenská história roč. 11 č. 1 / 2007 s. 128 – 144.
36. Cséfalvay, František.: Nemecký dokument o zlyhaní slovenskej 1. pešej divízie v októbri 1943 / 2. časť /. In: Vojenská história roč. 11 č. 2 / 2007 s. 105 – 129.

37. Sokolovský, Leon.: Spomienky na východný front 1941 – 1943. In: Vojenská história roč. 11 č. 2 / 2007 s. 93 – 104.
38. Vaněk, Oldrich.: Účasť Slovákov v začiatkoch protifašistického odboja v Poľsku / marec – september 1939 /. In: Vojenská história roč. 1 č. 2 / 1997 s. 18 – 31.
39. Štefanský, Václav.: Slovenski vojaci v Taliansku 1943 – 1945. MO - VIA Bratislava 2000.
40. Grečko, A.A.: Přes Karpaty, Naše vojsko Praha 1974.
41. Čejka, Eduard.: Československo – Sovietská spojenecká smlouva 1943, FÚV ČS. ZPB, Praha 1988.
42. Šufliarský, Ján.: Akcia Edelweiss, Vydavateľstvo politickej literatúry 1963.
43. Vojenský historický ústav Praha, Vojenský historický ústav Bratislava.: Vojenské osobnosti československého odboja 1939 – 1945, MO ČR – AVIS Praha 2005.
44. Bystrický, Jozef., Čaplovič, Miloslav., Purdek, Imrich., Štaigl, Jan.: Ozbrojené sily slovenskej republiky. História a súčasnosť 1918 – 2005. Magnet Press Slovakia 2005.
45. Mičianik, Pavel.: Slovenská armáda v ťažení proti ZSSR I. / 1941 – 1944 / v operácii Barbarossa. DALI – B. Bystrica 2007.
46. Mičianik, Pavel.: Slovenská armáda v ťažení proti ZSSR II. / 1941 – 1944 / Zaisťovacia divízia a železniční pionieri. DALI – B. Bystrica 2008.
47. Lacko, Martin.: Dezercie a zajatia príslušníkov zaisťovacej divízie v ZSSR v rokoch 1942 – 1943. Ústav pomäti národa, Vydavateľstvo Michala Vaška 2007.
48. Nosko, Július, Gemjnr.: Takto bojovala povstalecká armáda. NVK International, spol. s.r.o. Bratislava 1994.
49. Kolektív múzea SNP.: Dôstojníci a štáby povstaleckej armády. Agentúra M.O. Enterprise, B.Bystrica 1994.
50. Stanislav, Ján., Klabník, Viliam.: Slovenské letectvo 3, 1944 – 1945, Magnet Press Slovakia 2003. 50.
- Rajninec, Juraj.: Slovenské letectvo 1939 – 1944 / 1 /, MO SR Magnet Press Slovakia 1997.
51. Šumichrast, Peter., Klabník, Viliam.: Slovenské letectvo 1939 – 1944 / 2 /. Magnet Press Slovakia 2000.
52. Bystrický, Jozef., Šumichrast, Peter.: Letka 13 v dokumentoch a obrazoch. Magnet Press Slovakia 2004.
53. Mattiello, G., Vogt, W.: Deutsche Kriegsgefangenen – und Internierben – einrichtungen 1939 – 1945 Stammlager Band 1, Koblenz 1986.
54. Dejiny SNP 1944, Encyklopédia odboja a SNP 1 – 5 zväzok, Nakladateľstvo Pravda 1984.
55. Bystrický, Jozef.: Ťaženie slovenskej armády na východnom fronte v r. 1941. In: Vojenská história roč. 2 č. 2 / 1998 s. 39 – 61.
56. Moravec, Milan.: Slovenšti školní bratří v Československé armáde na Blizkem východe. In: Vojenská história roč. 3, č. 1 / 1999 s. 71 – 75.
57. Šols, Jiří.: K pokusom o prechod slovenské peší divize k Rudé armáde v roce 1943. In: Vojenská história, roč. 3 č. 3 / 1999 s. 30 – 54.
58. Korček, Ján, Recenzia: Orski, M.: Česi, Slováci a Juhoslovania v KT Stutthof. In: Vojenská história roč. 2 č. 2 / 1998 s. 103 – 105.
59. Gajdičiar, Ivan., Gacík, Milan, PhDr, Paštrnák, Ladislav Mgr.: Turzovka 1598 – 1998 s.
60. Gajdičiar, Ivan., Velička, Jaroslav, PaedDr. Farnosť Turzovka, Grafické štúdio Turany 2006.
61. Svoboda, Ludvík.: Z Buzuluky do Prahy
62. Petráš, Jozef, Dr.: Zoznam občanov ČSR a zahraničných bojovníkov ktorí položili životy v boji proti fašizmu počas II. svetovej vojny – VHA Trnava.
63. Zoznam príslušníkov . čs. AZ v ZSSR evid. do r. 1975, VHA Trnava.
64. Zoznam príslušníkov čs. vojska na Západe 1939 – 1945 , knihy AE – TŽ, VHA Praha.
65. Molenda, Tadeusz., Żurawski, Witold. : Niemieckie obozy dla jeńców wojennych 1939 – 1945. / Korespondencja jeńców wojennych – Slowackie Powstanie Narodowe . In: Historyczno – badawczy biuletyn Filatelistyczny, ročník XXV. Styczeń – Marzec 1984 Nr. 1 / 87 /.
66. Zoznam padlých partizánov VHA Bratislava.

Poznámky.:

1. Lacko, Richard.: Turzovka v rokoch 1939 – 1945 – Arizácia : In: Turzovka 1598 – 1988 s. 111.
2. Dlhopolčeková, Emília, Ing.: Židovská náboženská obec. In: Turzovka 1598 – 1998 s. 288 – 293.
3. Dlhopolčeková, Emília, Ing.: Pavol Kudláč, kpt. vojenského letectva Royal Air Force – RAF. In: Informačný bulletin č. 1 12 / 1999 s. 4, Spolok priateľov Turzovky.
4. Gajdičiar, Ivan.: Posledné dni vojny v Turzovke. In: Informačný bulletin č. 2 , 7/ 2001 s. 7, Spolok priateľov Turzovky.
5. Gajdičiar, Ivan.: Ján Dorociak – Podlipan, kolár, partizánsky veliteľ. In: Informačný bulletin č. 16, 8/ 2007 s. 9, Spolok priateľov Turzovky.

6. Korený, Jozef.: Turzovskí rodáci v protifašistickom odboji v Taliansku. čat. Štefan Malík, des. Ján Michalisko. Informačný bulletin č. 4, 7 / 2001 s. 7,8,9.
7. Tamtiež.: čat. Štefan Malík, Štefan Valigura – posledný z trojice. č. 5, 12 / 2001 s. 3, 4.
8. Tamtiež.: Vojenský pilot Jozef Holka. č. 6, 7 / 2002 s. 9
9. Tamtiež.: slob. František Kožík z Olešnej, slobodník Vincent Tkáčik z Turzovky- č. 13, 12 / 2005 s. 6,7.